

03. international literature festival odessa
28 09 – 01 10 17

Тексти авторів III-го Міжнародного літературного фестивалю в Одесі (українською мовою)

Берлін, грудень 2017 року

Зміст

Від редакторів	4
Юрій Винничук ^{Україна} Лютеція	5
Харіс Влавіанос ^{Греція} Поезії	10
Олена Герасим'юк ^{Україна} Поезії	20
Нора Ґомрінґер ^{Швейцарія/Німеччина} Вступне слово на відкритті МЛФО З	45
Сергій Жадан ^{Україна} Поезії	51
Хрїстос Іконому ^{Греція} Почекай лишень, щось станеться	64
Рафаель Кардосо ^{Бразилія/Німеччина} Заповіт шовкопряда	73
Майте Карранса ^{Іспанія} Стрічка життя	81
Дженіфер Клемент ^{США/Мексика} Молитви за вкрадених	91
Галина Крук ^{Україна} Поезії	95
Мирослав Лаук ^{Україна} Королівство	111
Анушка Равішанкар ^{Індія} Моїн і монстр	121
Володимир Рутківський ^{Україна} Гості на мітлі	132
Мар'яна Савка ^{Україна} Пора плодів і квітів	135
Тендай Хучу ^{Зімбабве/Великобританія} Маестро, магістрат і математик	142
Ірина Цілик ^{Україна} МІСТОрія однієї дружби	146
Ірина Цілик ^{Україна} Канікули	153
Олексій Чупа ^{Україна} Казки мого бомбосховища	171
Любов Якимчук ^{Україна} Поезії	180
Вихідні дані	191

Від редакторів

Шановні читачі,

З 28 вересня по 1 жовтня відбувся III-й Міжнародний літературний фестиваль в Одесі, у якому взяло участь більше 50-х авторів із 20-ти країн. У цій збірці ми зібрали для вас усі тексти українською мовою, презентовані в Одесі¹. До неї включено як уривки творів українських авторів, так і фрагменти текстів іноземних авторів, перекладені українською мовою. Наша мета — ознайомити читачів із новими творами авторів із різних країн і сприяти літературному обміну.

Ми вдячні всім, хто долучився до створення цієї збірки літературних перекладів. Усі права на публікацію узгоджені з авторами і видавництвами. Права на переклад належать фондові Peter-Weiss-Stiftung für Kunst und Politik e.V.

Бажаємо вам приємного читання!

¹ Твори російською мовою будуть опубліковані в окремій збірці.

Юрій Винничук ^{Україна} | Лютеція

Пан Базьо

Мій стрийко Зеньо час від часу запалювався покращити моє особисте життя і збагатити його непроминальним змістом. А якого непроминального змісту у своєму житті повинен чекати парубок? Правильно – женячки.

Той сонячний суботній ранок не віщував нічого тривожного. Я мирно похропував у своєму ліжку, коли мене розбудив гуркіт у двері, а потім у вікна. Я подумав, що почався землетрус, і про всяк випадок схопив паспорта. Але то не був землетрус — це завітав мій стрийко.

– Сервус, коханий! – радісно вишкірився він, із задоволенням демонструючи мені свій парадний вигляд і нові зуби, які йому вставив мій тато.

– Ми йдемо в гості.

– О, Боже! До кого?

– Поясню дорогою. Збирайся.

Після того, як я вискочив із лазнички, усе моє збирання відбувалося під невпинним оком стрийка. Він прискіпливо оглядав кожну деталь мого гардеробу і змусив кілька разів перевдягатися, аж поки не запхав мене в чорний костюм, якого я не вбирав кілька років.

– Ми йдемо на похорони? – поцікавився я, знаючи, що улюбленим заняттям стрийка було приєднуватися до похоронної процесії і, вивідавши дорогою необхідні дані про покійника, виголосити потім над могилою промову, від якої у всіх присутніх сльози дзюрили, як із ринви. Стрийко був майстром своєї справи і дбайливо вирізав із газет усі некрологи. А пізніше потішав удовичок, як лише міг тільки він.

– Ні. Ми йдемо на оглядини.

Тут мені вперше загніздилася у серці тривога.

– Кого ми будемо оглядати?

– Не ми, а нас. Нас будуть оглядати.

Пізніше я довідався, що його до такої бурхливої діяльності надихнуло одне-єдине зітхання моєї матері, яке стосувалося мого невпорядкованого життя. По тих словах він мене виштовхав на вулицю. Біля хати вже чекала стара чорна «Шкода», яку стрийко відібрав у якогось німця у волинських лісах. Уже в авті я дізнався, що ми їдемо знайомитися з моєю ймовірною

нареченою. Я спробував збунтуватися, але стрийко запевнив, що таким було розпорядження моїх батьків.

– Скільки можна волочитися? Тобі вже тридцять!

– Цікаво! Мій татуньо вженився у тридцять два.

– Тоді були інші часи.

Дорогою я пробував виборсатися зі стрийкових сітей.

– От скажіть, ви так мене хочете оженити, а самі так ніколи й не оженилися.

– Що ти рівняєш? Знаєш в які я часи жив? Уся моя молодість минула на війні і в лісі.

– А по війні?

– Що значить по війні? Для мене війна скінчилася щойно у 53-тому, як здох Сталін. Я мав тоді тридцять три, як Ісус.

– То куди ми їдемо?

– Є такий пан Базьо, який має багатющу картотеку панночок на виданні і, ясна річ, женихів. Йому вже за вісімдесят, але дасть фори молодому.

Пан Базьо мешкав у старому будинку недалеко від центру. Це був жвавий сухорлявий дідок, переповнений енергії. Перше, що впадало в очі в його кабінеті – шафа на всю стіну з шухлядками. На шухлядках промовисті наліпки: «Удовиці з дитиною», «Удовиці без дитини», «Розлучені жінки без дитини», «Розлучені жінки з дитиною». Дівчата на виданні мали кілька шухлядок: а) з родичами в Канаді й Америці; б) з хатою; в) з машиною; г) з хатою і машиною; д) з родичами за кордоном, хатою і машиною. І так само були покласифіковані парубки.

– Що ми потребуємо? – запитав пан Базьо і поглянув на стрийка, який тут виразно грав першу скрипку. – Багата удовиця – то, я вам вповім, дуже вигідна партія, бо по небіжчикові залишається чимало всякого добра. Можна ще довго доношувати його гардероб.

– Не, – сказав стрийко. – Удовиця – то вже сформована персона зі своїми звичками і мухами. Доведеться довго притиратися. То не для нього. Тим більше, якщо з дитиною. Брати на себе відповідальність за виховання чужої дитини? То дуже відповідальна справа. Або й розлучена з дитиною. Це ще гірше, бо є батько дитини, який буде приходити і псувати настрої. А потім та дитина щось бовкне новому татусикові. А він навіть не зможе дати по сраці, бо то чужа дитина, і треба з нею поводитися делікатно. Не, не...

– Ну, добре. А чим не підходить розлучена без дитини. Але з помешканням?

– Підходить, але не йому. То мені би підійшла, бо я знаю, як з такими раду давати. Розлучені теж уже мають сформовані звички. Бо якщо вона звикла, що мило мусить лежати в мильничці, а не поруч, то нема ради. Або якщо перший муж ніколи не цьмакав і не хропів, а другий і те, і

се, то вже ціла трагедія. Бо рано чи пізно вона йому то тицьне. Або якщо перший муж не звертав уваги, що в неї вічно голова болить, а другого від того шляк трафляє? І знову шкандаль.

– Отже, дівчина на виданні?

– Так. І не старша двадцяти чотирьох років. Бо після двадцяти п'яти, то вже теж неабияка штучка. З такою треба буде морочитися, як з диким мустангом, заки приручиш. По собі знаю. У неї за плечима в такому віці розбите серце, сльозливі спогади за тим скурвим сином, який вжився на її подрузі, і тверде переконання, що всі чоловіки зволочі. Нам підійшла б шуфлядка «Д», – сказав стрийко твердо.

– Дуже слушно, – погодився пан Базьо. – У його ситуації краще мати запасний варіант. Та-ак... Що ми ту маємо? – він витяг шухляду, а ми повитягали шії. – Відразу мушу поцікавитися, чи дуже важливу роль грає розум.

– Чий? – запитав стрийко.

– Ну, та вашої обраниці. Чи мусить вона конче бути мудрою, як Марія Магдалина, чи дурною, як жінка Лота?

– Е, – махнув рукою стрийко, – на дідька йому якась розумаха? Щоб тягала на оперу і балет? Щоб волочила на художні виставки і церковні хори? Щоб змушувала читати якусь нудоту, аби потім разом її обговорити? Ні, я не дозволю перетворити на пекло життя мого дорогого небожа. Нехай буде дурненька, але в міру. Не біда, якщо на питання «Хто взяв Бастилію», відповідь: «Не я». Бо це пусте.

Я в принципі не міг із ним не погодитися. Галицькі інтелігентні дівчата просто помішані на камерних концертах, операх, балетах, виставках і літературних презентаціях. А коли жити? Коли жити, я вас питаю?

– Ну, то ось маєте – гарна, як лялька. Заможна. І в міру дурненька, хоча це непросто помітити. – І пан Базьо простягнув фото 3×4, як до паспорта, з якого дивилася справді мила дівчина, хоч і насуплена і, мабуть, чимось налякана, мовби в очікуванні не легендарної «пташки» з фотоапарату, а іхтіозавра з трупом матінки в дзьобі.

– Який у неї ріст? – поцікавився стрийко.

– Середній, – твердо відказав пан Базьо, потім перевернув фото другим боком. – О, тут ся пише: метр шістдесят чотири. Себто менш-більш на п'ятнадцять сантиметрів буде нижча за нього, – кивнув на мене.

– Ну, то люкс, – погодився стрийко. – Буде її носив на руках. А фігура?

– Перша кляса. Кажу вам як фахівець.

– Е, фахівці різні бувають. Є такі, що їм пампушки до вподоби, а іншим – драбини.

– Не, не переживайте. Не пампушка і не драбина. А якраз в сам раз.

– Добре, – не витримає я. – А що не так?

– А чому щось конче мусить бути не так? – наїжився пан Базьо.

– Бо так завше буває. Такий закон природи. У кожного щось не так.

– Ну...

– Та кажіть уже.

– Вона нецілована і мовчазна. Але я гадаю, що це чудово. Моя третя жінка була страшна балабайка, метляла язиком, як віником. Я мусив тікати від неї на природу, щоб урвати бодай трохи тиші. Ціле щастя, жи її вислали до Сибіру.

– Айой! – похитав головою стрийко. – Ото малисьте цурис², як вона ся вернула!

– Та нє, Богу дякувати. Не вернулася, бо знайшла там собі військового та й лишилася. А вже четверта була мовчунка. Та чому була? І зараз є. Чи ви чуєте її? Ні? І я не чую. То це, скажу вам, скарб, а не жінка. То шо – берете?

© Юрій Винничук. Лютеція. — Харків: Фоліо, 2017.

² Малисьте цурис (діал.) — мали збитки. — Прим. ред.

Харіс Влавіанос ^{Греція} | Поезії

З грецької переклав Юрій Семенов

Проста математика

Торік ми відсвяткували твій і мій дні народження разом.

Торт був прикрашений сотнею свічок.

Таке вже ніколи більше не повториться.

Сума мого й твого віку

збільшуватиметься щороку на дві одиниці.

За дванадцять місяців нам разом буде сто і два роки,

через наступні дванадцять — сто і чотири, і так далі, і так далі.

Якщо я помру у віці, коли помер мій батько,

то зараз маю попереду ще двадцять років життя.

Якщо я помру у віці, коли моя мати померла,

то маю перед собою всього лиш шістнадцять років.

Моя мати померла другого жовтня —

у день, коли моїй сестрі виповнився сорок один рік.

Мій дід помер вісімнадцятого червня —

у день, коли мені виповнилося дев'ятнадцять.

Моя сестра в час, коли дізналася цю новину,

перебувала на програмі колективної реабілітації токсикоманів

за дев'яносто п'ять кілометрів на північний захід від Рима.

А я, я тоді пролітав на висоті тридцяти тисяч футів над Атлантичним океаном

і питав сам себе, що станеться, якщо літак

раптом простромить собою чорні океанські води.

Мій друг Джонні помер три роки тому.

Якби він був живий, я не був би тим, хто вчора переглядав
сиквел серіалу «Мадагаскар», обійнявшись із його донькою.

Вікі згоріла за сім місяців

від агресивної пухлини головного мозку.

Їй виповнився тільки п'ятдесят один рік, а її сину було п'ятнадцять.

Коли я востаннє бачив її у шпиталі,

вона подивилася на мене тим жахливим поглядом,

який без слів казав: «Я помру, дідько забирай, не кажіть мені побрехеньок».

1989 року я почав викладати у Греко-американському коледжі.

Наступного року я довершу

чотири п'ятих моєї кар'єри —

за шістнадцять семестрів муситиму попрощатися

назавжди зі студентами та колегами.

Я ніколи не повернуся в амфітеатр лекційної зали,

ані не матиму нагоди годинами аналізувати

платонівську троїстість душі

або категоричні імперативи Канта.

Мій син народився, коли мені був тридцять один рік,

у пологовому будинку в Оксфорді,

за дванадцять миль від міста,

за два місяці до того, як я оборонив докторську дисертацію.

Моя донька народилася шість років по тому, в Афінах,

за чотирнадцять кілометрів від нашого будинку.

Моєму сину знадобилося п'ятнадцять годин,
щоби вийти з утроби матері.

А моїй доньці на те вистачило десять хвилин.

Під час народжування мого сина
я перебував в операційній чотири години,
тримаючи дружину за руку.

Під час народжування моєї доньки
я дивився на годинник у приймальні
та нетерпляче чекав,
коли моє ймення оголосять у гучномовець.

Читаю книгу,
яка на п'ятдесят сім років старша за мене
і стосується поета, що помер
за сто два роки до мого народження.

Комп'ютер, на якому я пишу,
має вже дев'ять років,
моєму мобільникові два роки,
блокноту, куди я записую нотатки,
три тижні.

Уперше я випив «Кампарі», коли мені було тринадцять.

Уперше (й востаннє) кутив у чотирнадцять.

Уперше мав секс у п'ятнадцять.

Її звали Стелла, й вона прибирала в нашій хаті.

Була всього на два роки старша від мене, але вельми «напрактикована».

Щодня я думаю про смерть.

Раніше про неї не думав.

Думаю про неї відтоді, як мої батьки померли.

Думаю про неї відтоді, як одягаю костюм
переважно для того, щоб піти на похорон, а не на весілля.

Я постійно віднімаю й віднімаю.

Коли хтось помирає, негайно кидаюся в пошук,

щоб дізнатися, коли він народився,

щоб упевнитися, чи він зміг використати

ту малу дещицю, що була йому дана.

Я міркую, що якщо мені пощастить,

(хіба не все залежить від фортуни?),

може трапитися, що досягну такого віку,

коли вже знуджуся життям.

Може трапитися, бо хіба хтось хоча б щось знає про оту саму хвилину,

чи я всміхатимуся задоволений,

а чи тремтітиму від жаху.

Але якщо я помру завтра,

післязавтра,

наступного тижня,

наступного місяця,

я не встигну

дати їй усі поцілунки, яких їй завинив,

сказати йому, як міцно його любив,

сказати їй, як жорстоко вона мене ранила,
я не встигну
попрохати в них вибачення,
пояснити причини,
пригорнути їхні обличчя до моїх грудей,
я не встигну
перевірити числа,
виконати арифметичні операції,
отримати результат.

Жага смерті

Емпедокл кинувся в кратер.
Гарт Крейн у море.
Джон Берріман (як і Вірджинія Вулф) у річку.
Йоргос Макріс на край тротуару (з даху).

Є багато способів піти
та не менше засобів: мотузка, ніж,
револьвер, отрута, таблетки —
ба ще й змії, якщо згадаємо фатальну царицю.
Алєксіс Траянос і Сільвія Плат жадали зустрітися з нею,
обгорнувшись хмарами диму.
Перікліс Яннопулос — скачучи в море на коні.
Костас Карйотакіс — надягнувши свій солом'яний бриль.
Анна Секстон — вбравшись у червону сукню.

Чезаре Павéзе — стиснувши у жмені

останній лист жінки, яку він кохав.

Цветаєва — мовчки спостерігаючи снігопад.

Дехто дбає залишити записку,

пояснюючи причини раптового відходу,

дехто воліє промовчати.

Маяковський просто розплатався на своєму ліжку.

Артур Кéстлер повішав зовні на дверях папірець, де написав:

«Сьогодні молока не треба».

(Хоч і народжений в Угорщині, та засвоїв британську дотепність).

Чимало таких, хто, не досягши успіху першою спробою,

намагається повторити її знову, аби

рука цього разу не підвела,

куля потрапила куди треба,

бритва знайшла вену

або щоб тіло, зробивши правильні рухи,

впало в прірву

чи повільно потонуло у глибинах вод.

А втім, вони всі мали дещо спільне:

шалені закоханці смерті.

Чого варті, питали самі себе,

ще декілька років марного існування,

безцільного очікування —

проти цих запеклих обіймів,

проти любові, що триватиме віки вічні?

Вони зійшли зі сцени з іронічною посмішкою на губах,
з твердою (майже) впевненістю у посмертній славі,
у громовому викликанні *браво-біс*, яке лунатиме услід.

Cavo Paradiso

Моєму сину

Уже на порі піти, сіріє світанок,
та й ніч проминула нудотно —
дівчата прийшли самі,
ба й самі повернулися у свої кімнати,
дарма що простовбичили три години перед дзеркалом,
вирішуючи, чи фарбувати нігті рожевою а чи зеленою фарбою.

Діджей-американець незгірший, що й казати,
але цей постійний реміксинг аж надто швидко
своєю передбачуваністю знуджує, а потім утомлює.

Твій батько волів би сьогодні ввечері

(бо ж сьогодні повня)

попослухати звичайно Лу Ріда й Тома Вейтса,

але ти з повним правом вигукнеш:

«Та ж він належить до іншої епохи!»

Отак було й буде завжди.

Колись Аллен Гінзберг, відвідуючи Езру Павнда у Венеції,

увімкнув йому «Бітлс» і запитав, чи йому сподобалося,

а старий Ез лише злегка похитав головою,

шепочучи: «Я волію Вівальді».

А втім, немає жодного значення,
чи цей конкретний рай-парадиз виявився фальшивим,
бо ж завтра з'являться ще й інші, ще блискучіші,
зі ще більшими басейнами і ще засмаглишими тілами,
що хтиво похитуватимуть стегнами довкола.

Сенс речей знайдеш деінде:

вранці, коли прокинувся й побачив, що ти спокійно спиш у своєму ліжку,
він із глибоким полегшенням зітхнув і підійшовши до тебе, поцілував у щічку.

Опісля зготував каву, увімкнув комп'ютер, зайшов на *YouTube*

і заграв *Is this Love* — «*Чи це справді кохання?*»

Хай живе *YouTube*, хай живе Боб Марлі!

Офіцер, що вбив Архімеда

У манері Мирослава Голуба

Одним блискавичним рухом
він встромив свій меч у серце круга,
а другим рухом розтяв трикутник навпіл.

Тепер уже на пенсії.
Мешкає на околиці Сіракуз,
де керує новою Школою філософії:
головна засада полягає в тому,
що не існує чисел,
більших від числа три і вище.

Щоранку,
хай дощ, хай сніг,
він шикуює своїх учнів на подвір'ї
та подає команду бігати навколо будівлі
гучним голосом: «Раз-два, раз-два».

Бал-маскарад

Катерині

Для того, щоб написати вірш,
спочатку треба написати інший.

Для того, щоб задекламувати 18-тий Сонет Шекспіра,
спочатку треба попрослухати соловейка Катулла,
що співає у твоєму саду.

Для того, щоб зобразити відтінки зеленої барви на яблуці Сезанна,
спочатку треба вихопити палету з рук Веласкеса.

Я знаю, що таке бути закоханим:
шубовснути головою вниз зі скелі в море,
сягнути дна, попестити пальцями пісок
і, дивлячись на сонячні промені, заломлені у воді,
повільно зринати до поверхні.
Коли ти промовиш її ймення,
ти вже хтось інший.

**© Haris Vlavianos. Self-Portrait of White (Αυτοπροσωπογραφία του Λευκού), Patakis Publishers
2018.**

Олена Герасим'юк ^{Україна} | Поезії

Тюремна пісня

1.

Він довго дивиться на мене і каже:

«головне – любов»

Я відчиняю вікно —

і крізь нього вривається в дім вогонь

Йду через площу, крізь місто, крізь нори кротові його

в кожному зустрічному – вогонь

кожен зустрічний — вогонь

заплющую очі – вогонь

«головне, щоб не було війни»

каже вона, прибиваючи до стіни портрет командира

тих, хто зараз у місті

«головне, щоб не було війни»

б'є по руці дитину, бо гризе брудні нігті

рахує бутлі з водою, цеглини хліба

підсуває ногою матрац до стіни

крупі вистачить на три дні

солі на чотири

чаю на п'ять

яблук як гною

«іди погуляй надвір

почнуть стріляти – ховайся в бомбик»

і далі рахує

консерви

цукерки

картоплю

овочі

ліки

чисту білизну

записує числа на свіжий листок пам'яті

акуратно кожну цифру, зосереджено, наново

і здригається раптом,

ніби хтось випадково прочинив двері і застав її оголеною

самими лиш повіками здригається

«руки подними! сдавайся!

кожа губы глаза – лицо твое трикологор

и когда ты выйдешь во двор

увидишь сама: мир чист как душа

услышишь лепечущий звон калаша

горы костей укрывают пески

сдохнуть от пули бы, не от тоски

в город въезжает на танке — бурят

лопает звонко спелый снаряд

рожу к земле посильнее прижми

и не будет войны

и не будет войны»

в кутку лівого ока

диктор по черзі оголює двадцять чотири ікла

в кутку правого ока –

до якого зіницю довести важко

мов рівну лінію на аркуші

мов руку крізь тіло коханої простягнути, щоб не зірватись на інші сильніші палкіші рухи

важко довести зіницю не заплющивши очі

дитина повільно тягнеться до клямки

тонка мерехтлива мов на екрані телевізора

брудні пальчики павутинки завитків

коліно яке поставила на високу сходинку

вся постать її видовжена і залита свіжим як повітря світлом

вона відчиняє двері

крізь двері вривається вогонь

заплющує очі – вогонь

вогонь

прийшли всі: шкільні друзі

хлопці з двіжу

бійці з якими воював

бабусі з плакатами

Володя з банерами

Діма з мегафоном

Жека з фаєрами

Андрій з колонками

дівчина друзі родичі вже там

нічого не видно крізь зав'язаний на голові мішок

я відчуваю запах цвілі, застоюної води

відчуваю кожну дверну раму, крізь яку проводять

пісочні звуки кроків

лавку

холодну стіну

приходить перший мент і каже: дай

сигарету, мені купувати, а тобі ще принесуть

таким як ти завжди приносять

сигарети, чай, пилку в хлібині

сміється

приходить другий мент і каже: дивись

на візьми дивись кого ти убив

тицяє в груді справою

сердиться

а руки не розв'язує

приходить третій мент і каже: падйом!

веде мене через дев'ять дверних кіл, тримаючи за руки

сумний механічний Гермес

знає, що можу озирнутись, — і тоді все закінчиться

тримає за потилицю

мов перед стратою я відчуваю відстань

знаю, що вибору не буде

залишається кілька десятків кроків і от

ми біжимо

вистрибуємо на останні сходинки

минаємо найважчі металеві двері

напливаючий шум і тріск

він розв'язує мені руки і каже мов паралітику:

тепер встань і йди

і не озирайся

тримаю рівновагу у бойовій позиції

лівою прикриваю голову

правою зриваю мішок

перекидаю через плече мов плащ

і бачу натовп

який завмер перед кліткою

«Ноги на ширине плеч!

Раздвинуть ягодицы!

присесь!»

послав нахуй отримав по морді

і назад в камеру

двом що до мене на Колиму з України приїхали сказали

«отказался от свидания»

після того син не писав мені

півроку

«увірвались до хати

обличчям в підлогу

матір обличчям до стіни

коханої не було вдома

а батько помер на початку тисячоліття

«майдановець?» — протягнув старший вдивляючись у прапор

«дабраволець?» — обнюхав бойові шеврони

«бандіт!» — закурив і сплюнув

спочатку винесли документи і спалили

потім ножі

ножі не можна дарувати

будь-яку хорошу зброю воїн здобуває лише в бою

потім – прикраси коханої

персні порожні котилися сходами

ланцюжки розповзались у шпарки

сережки закривались у стулках

останнім виводили мене

і коли я закричав до людей

зв'язали і закрили рота

кинули в автозак

автозак у дворі стояв іще довго

я чув як розходяться люди і злітаються птахи

як сміються діти і шумить втомлене спекою місто

а далі не чув нічого

повітря випеклось

мій мідний бик важко піднявся

поволі рушив

заколисуючи мене у своєму шлунку

«ми вам не віримо»

сказав один і вимкнув камеру

інші мовчали

авжеж не вірять

вірять тим

у кого

зброя

відкриваю вікна і чую вогонь

відкриваю очі і бачу вогонь

виходжу на площу і бачу вогонь
плавляться турнікети
вагони розвозять вогонь
з вікон кав'ярень лунає не музика — тільки вогонь
я зустрічаю людей, але бачу вогонь

дими університетів і тюрем
попелища судів і соборів
руїни кладовищ і парламенту

в руці – скло, пенопласт, ганчірка, бензин і вогонь
голова чиста, мов скло, вогонь і в серці вогонь
з могил піднімається сотня на бій — вогонь
з могил піднімається на війну легіон
тільки вогонь ми тепер називаєм свободою

глянь – між димами обличчя її неземне
лаву міцно тримай! наступай вперед!
не забувай жодного з тисяч імен –
їх пімсти!

меч мій та щит матір й земля – вогонь
чуєш цей грім – ворога грізна агонія
віру тримай у зубах – нам до нього
йти

Він б'є мене по голові і питає прізвище

сміюся йому в обличчя

він знову б'є і питає моє прізвище

у місті згасли вогні цілодобових кіосків

ми зриваємось з мосту і вилітаємо в небо над Дніпром і я сміюсь

мчимось над соборами у риштуваннях і я сміюсь

сім київських гір залишаються далеко внизу

монети фортець і стадіонів сяють на зеленому льоду

ми пролітаємо над Хрещатиком

над палаючими дахами Подолу

над Лук'янівкою і Вітряними Горами

над кораблями і над островами

діти біжать за нами махаючи долоньками

водії сигналять, жінки розсипають пелюстки

дирижаблі над містом плавно піднімають сяючий портрет міністра

погляд його суворий

собаки його вірні

хлопчики його лагідні

слова його істинні

він простягає руку народові своєму

він вказує на всіх і на беззахисне серце кожного

він вознісся аби означити обраних

він вабить за собою покидьків і розбещує святих

він кличе за собою сильних і веде їх у легені диявола

у горна кодексу

крізь попіл законів

крізь мідні гарячі трахеї

крізь найтемніші альвеолярні ходи

вони нарешті досягають широкого і живого дна:

блаженний, хто не бачив й увірував, – змагається з левом безвір'я

хто проповідував байдужим – здвигає гори цинізму

хто вихопив меч за Господа і сховав у ножни – розсікає полум'я несправедливості

йдуть за міністром-сонцем розбещені, леправі, покидьки

лжемесії, брехуни, володарі вокзалів та ринків

йдуть тихі і мокрі мов ранішня трава

чорні лиця губами ловлять слова міністра:

«Гартуйте свідомість свою і будьте сильними

звільняйте голови від мороку негативу –

тоді ви побачите просвіт прийдешнього дня

і червоний мов кратер величний егрегор імперії

відкиньте свої помисли

відкиньте знекровлені тіла підозрюваних

відкиньте руки, що подають, і руки, що благають,
розкрийте серця для слів моїх:

вір не собі – вір тільки слову царя
любви свою владу – тримай її на місцях
натхнення творця – всепереможне
натхнення творця – всепереможне
натхнення царя – всепереможне»

цар-сонце впливає з червоного горла
цар-сонце огортає крилами сліпу країну
на шлях небесний ступає легка нога Саломеї
о як вона танцює
о як легко несе вона усічену голову правосуддя
о як солодко завили усі сирени міста
закружляли в танці блудниці з чесними мужами
вбивці та насильники спустили з ланцюгів гріхи свої
казнокради та бариги випустили білих голубів свого сумління
впали п'ять князів, а шостого ще нема, ще не одержав царства
злітаються племена і коліна, клани й народи

і мене, темного, стишеного витягли з бобика

втерли криваві шмарклі

і зашипіли:

— Дивись, бидло,

сьогодні міністр даруватиме нам зірки,
а ім'я твоє ми з тебе пізніше виб'ємо

— Продольний, продольний!

А скільки мені сидіти залишилось?

— Стук-стук.

— Продольний, продольний!

А скільки тобі служити залишилось?

— Цок-цок.

— Продольний-продольний!

Ми звідси вийдемо,

а тут тобі й смерть!

Бери із собою на допит, на суд, в дурку найнеобхідніше

документи, воду, цигарки, станок для гоління

раптом що – розламаєш, переріжеш вени

(тільки в цей спосіб можна протестувати у Вільній Україні!?)

щоразу, переступаючи поріг камери, арештанти гукають арештантові:

— ти не повернешся.

ми знаємо, що ти більше сюди не повернешся

встань і йди

і не озирайся

тріпоче пам'ять – обірвана кіноплівка

від віконця прийомної до металевої смужки камери не долітає родинне фото

зависає на мить між пальцями конвоїра

і летить підбите під стіл

тріскає мов рожева кахля карцеру

є одна річ, про яку неможливо розповісти

вона жива тільки в тюрмі і глибоко в голові

раз на століття, на чверть секунди з'являється

у волоссі коханої, у криках дитини, що впала з велосипеда

у м'ясному відділі на ринку, у свисті пташок

у громадських вбиральнях і літаках

між гудзиками нового пальта, у вікнах підземки

у залі театру, коли гасне світло і капельдинер зачиняє двері

серед вибухів овацій, коли всі підлітають уверх –

і вона на мить повертає чорне своє лице

як їй вдалося

самій від себе втекти?

річ, про яку неможливо розповісти, не стосується пам'яті
це можливість вибрати і розпізнати цю курву за її ж стінами
мигцем блисне з-за тонкого плеча
а ти ходи і думай
звідки стільки несвободи
у цій маленькій тихій п'ятикласниці

запах людського страху і мишачого посліду
запах сечі, випорожнень і поту
запах цвілі, дешевого мила і дезодорантів
запах газет, баланди, глевкого хлібоподібного тіста
запах немитого тіла і холодної ржавої води
суміш димів сигарети, трави, пластмаси, матраців
запах заліза і чаю
браги і каші
відчаю і зухвалості
легень не вистачить аби всю її видихати

— Есть два стула:
на одному сознанка мусорская
на другом отказ пожизненный
на какой сам сядешь
на какой паренька посадишь?

— Возьму прокурора плешивого
и срублю следака паршивого.

Сегодня кенты, а завтра менты.

Хто на прогулку –
з камери виходь
рядочком ставай
по порядку рахуй:

хто в суд, хто в могилу
не журися, моя мила
не ридайте, батько й мати
грайте чардаш, музиканти

Любиш цукор, голова?
Будеш битий – раз і два

Політичні і торчки –
разом йдуть на турнічки

мусорва і конвоїри

ріжуть в карти – три, чотири

хто не хоче на етап

точить лезо – шість і п'ять

дуже борзій? надто тихий?

перекрив ходи баригам?

на кишках тебе повісим –

будеш чемним – сім і вісім

це дорога це петличка

хоп — із нами в електричку

драп бухло листи колеса

всі щасливі – дев'ять десять

грати – метри — мури — воля

двері закривай, продольний!

День починається із трамвайних дзвінків

щебечуть ринки

сигналять довгі змії заторів

чим вище пробираюсь крізь тіло тюрми –

тим сильнішими стають звуки

ми гуляємо у вушній раковині в'язниці

на самісній горі маківці

неба не видно

але чути, скільки коштує солодка кукурудза

рвані пісні бомжів

уривки телефонних розмов

впереміш з нашими мріями і цитатами з книжок

за сіткою рубає в карти конвой

над ними літають привиди сварливих дружин

неслухняних дітей, які прогулюють уроки літератури

маленькі зарплати і загірні стабільні пенсії

форми і безкоштовні обіди

торжественний оркестр, що грає біля їхніх могил

трясемо клітку у ритмі мурки

найсмівіший з того боку кричить:

стоять! я тут закон!

захочу – проведу шмон

телек заберу телефон

кипятильник кастрюлю крупу

электрическую плиту

молодость жену детей

самых близких твоих людей

славу твою ордена

сколько ты там воевал?

мирных людей бомбил

телок русских ебал

нет твоей больше страны

нет никакой войны

есть только я и тюрьма

и черных могилек холма

а за могилами ад

в аду мусорской наряд

службу несет сатане

в великой подземной стране

скрепы трещат в кострах

ждет тебя боль и страх

Сталин там правит пир

чествует русский мир

угощает едой неземной

хлебом да колбасой

квартиры дает жигули

облигации да рубли

нет там биндер и хохлов

нету пиндосов жидов

песни весна покой

водка течет рекой

свиснет сладкая плеть

песни о главном петь....

ми чуємо, як гримлять ворота Лук'янівки

сьогодні армія приїхала прийняти наш бій

кращі легіонери вітають нас, беззбройних, що йдуть на смерть

вони привезли нам міцні кийки і сльозогінний газ

злих собак проти наших палаючих матраців

дрібні кулі проти наших дерев'яних палиць

вони несуть нам силу

ми несемо – істину

Собаки лякаються, щойно почують грім

скавчать, товчуться на місці, підтискають хвости

грім котиться мов камінь

йде тріщинами по рожевій тюремній плитці

розбиті серця коханих

короткі хвилини побачень

поцілунки через ґрати

ворота скриплять і розриваються
розбиваються порожні тіла конвоїрів
розбиваються скляні голови охорони
падають порожні форми спецпризначенців
перші важкі краплі пробивають кору тюрми
кігті тупі брудні розривають м'ясо тюрми

вони озираються і тікають
вони знають —
за ними
прийшли

я відкриваю вікна і бачу вогонь
я бачу внизу людей і у них вогонь
палає решітка, тюремна стіна, вогонь
палають матраци, книжки, свобода — вогонь
палають обличчя моделей з плакатів, вогонь
палають обличчя святих, холодноярців, героїв
тільки вогонь запече наші юні голови
тільки вогонь дасть нам любов і спокій

віра моя, слава моя — вогонь

пам'ять країни – рана моя незагойна

йди

через стіни йди

не сповільнюй крок

Бідна моя головочко, що ж я наробила,

Полюбила за двадцятку хлопця-конвоїра.

Ой коби я молоденька свої крильця мала,

Я б до нього на підвали щоднини літала.

Серед криків, серед сциків, серед уркаганів,

Полюбила конвоїра з мідними ключами.

Походжаю по темниці, милого гукаю,

у віконця заглядаю, двері відкриваю...

Бідна моя головочко, що ж я наробила,

Покохала добровольця, зброю йому носила.

Покохала добровольця з чорними очима –

Ходять, бродять конвоїри з голими плечима.

Ой коби я крильця мала я би полетіла,
Я би в тотій Лук'янівці стіни всі розбила.

Не бий мене, прокуроре, по руці, по пиці,
не дам тобі добровольців у темні темниці.

Автозаком не заїдеш де я пішки була,
Ти думаєш що боюся – я давно забула

Ти з нарядом не заїдеш, де я пішки зайду
Ти думаєш, що від тебе кращого не найду.

А там добре заховатись, де ліс зеленіє
А з тим добре си любити, котрий розуміє.

А мій слідчий чорнобривий дурної натури –
Загадав мені зробити нелюдські тортури.

Ой кувала зозулечка сіла на ожину
Каз біда мені си стала, що молода гину

Ой кувала зозулечка та ще буде вити
Дайте мені горівочки буду її пити.

© Олена Герасим'юк. Тюремна пісня.

Нора Гомрінгер Швейцарія/Німеччина | **Вступне слово на відкритті МЛФО 3**

Одеса, готель «Одеса Лондонська», 28.09.2017

З німецької переклав Василь Лозинський

Перлина Одеса – столиця гумору, в якій поети допомагають окреслити «свою Європу»

Шановні пані та панове,

в Одесі я вперше у своєму житті. Я двічі відвідала фестиваль «Меридіан Черновіц» у Чернівцях та у Львові, але Одеса була досі для мене на оповитій легендами віддалі.

Тільки вірші — наприклад, Ільми Ракузи — привели мене до цього місця. Також — тексти молодого письменника Іллі Камінського, що народився в 1977 році в Одесі й у 1993 виїхав з батьками до США. Ілля Камінський — веселий чоловік, він часто сміється і декламує свої вірші у стилі Бродського: майже співає. У той же час захоплює те, що в нього не до кінця розвинений слух, тож з чотирьох років він читає по губах. Він згадує про Одесу з дитячим захопленням та із сумом людини, яка тужить за рідним містом.

Літературний фестиваль на кшталт цього – а протягом наступних днів лунатимуть голоси великого числа поетес та поетів, авторок та авторів прози, які читатимуть свої твори – буде нести у світ багатоголосий відгомін. Водночас ми читатимемо по губах одне одного всі ті розмаїті залучені мови. Я прочитала відгуки у пресі про фестиваль у попередні роки і натрапила на запаморочливу похвалу: Одеса вітає цей фестиваль з відкритими обіймами. Ми як запрошені поети мусимо бути вдячними за ці відкриті обійми і сповіщати про оповиту легендами Одесу, яка розкривається, впускає нас та слухає. Поетеси та поети, авторки та автори, які мешкають тут, демонструють доброту та толерантність, коли дозволяють лунати чужим голосам у місцях, що належать їхнім словам, і я вклоняюсь перед їхньою товариськістю.

Дозволю собі дещо розповісти про місце, до якого я візьму враження про Одесу, коли від'їждитиму. У химерний спосіб воно сприймає себе – як і чимало місць – як те, що «перебуває в центрі Європи».

Я мешкаю в маленькому місті на півдні Німеччини. Воно називається Бамберг, і в ньому мешкає 70 тисяч громадян та громадян і час від часу — 3 500 переселенців, яких знову відправляють у країни, звідки вони прибули, вважаючи ці країни «безпечними». Ці жінки, чоловіки та діти виділяються у картині міста.

Бамберг є гомогенним містом, якщо брати до уваги колір шкіри його мешканців і способи прибутків. Місто має гроші, у громадському просторі є мистецтво, громадяни міста є абонентами відомого на весь світ Бамберзького симфонічного оркестру. Також вони люблять поїсти у добрих ресторанах на вузьких вуличках міста, що належить до світової спадщини ЮНЕСКО, пишаються великим університетом та дуже хорошими школами. Рівень орендної плати високий, проживання у світі франконців дороге, існує 9 броварень. Приблизно 6,3 мільйони одноденних туристів з травня по жовтень ринуть у місто.

У цьому місті, отож, час від часу є багато людей, які виглядають зовсім по-іншому, вочевидь перенесли важкі часи і шукають контакту з місцевими бамбергцями. До таких людей, зрозуміло, вже давно зараховують іммігрантів з України, Росії, Польщі, Туреччини, Італії та інших країн. Такі товариства, як-от «Друг, а не чужинець» дають уроки німецької мови, допомагають залагоджувати справи в установах. Також з'являється чимало цивільних служб допомоги. Проте Бамберг і Німеччина й далі не сприймають себе як відповідно місто й країна іммігрантів.

Ми в Німеччині не виробили відповідної позиції щодо цього, як і законів — що непросто, — які б уможливили й полегшували імміграцію. Наше ставлення до чужинців – мабуть, так можна сказати – складне. Частину німецької душі зрадили й у найправдивішому значенні цього слова вбили за часів Голокосту. Із шести мільйонів євреїв – мільйони євреїв німецьких, які додавали німецькому народу інтелігентності, людяності та різноманіття.

У той час, коли Сполучені Штати Америки змушені терпіти президента, який рішуче відмовляється визнавати де-факто реальні наслідки кліматичних змін (як і, до речі, відомі політиціні та політики правого спектру у Німеччині), у приміщенні перебувають тематичні «слони», яких у переддень виборів до Бундестагу назвати не наважилися.

Імміграційна політика була таким «слоном».

Мене хвилює ця тварина, бо вона протягом довгого часу терпелива, має хорошу пам'ять, але внаслідок великого роздратування таки виринається та спустошує (це ми знаємо з часів діснеївського слона Дамбо). У Німеччині ми надиво мляві та вичікуємо, якщо йдеться про трактування питання біженців. Однак ми намагаємося адаптувати нашу мову та її обдумати. Ми нагадуємо одне одному, що мовне позначення скупчень дуже швидко призводить до деперсоналізації: «біженці» – це всього лиш сіра маса, а не окремі долі, які стосуються нас усіх (насправді ці долі відображають глобальні процеси, до яких ми співпричетні як постраждали). В одному вірші я спробувала виразити цю словесну кризу висловом «всілякий біженець».

Поетів часто запитують, наскільки корисною вони вважають свою діяльність: скільки політики має бути в рядках вірша і чи взагалі важливим є писати про політику або батьківщину. Поетеси та поети категорично політичні у своїх діях. Зазвичай вони дуже обережно проходять межами своїх світів, а деякі з цих меж захищені колючим дротом або ж гарячі для стоп. У Німеччині всього в достатку та надлишку, а нестачі мало. Іноді твори мистецтва та тексти викликають у громадськості лиш бурчання, але – з глобальної точки зору – не більше. Кожен вид мистецтва – це переговори митця з його оточенням. У Німеччині свобода від цензури іноді проростає квітами незацікавлення. Багато полемік не сприймається далекими від мистецтва людьми серйозно. На їхню думку, за ними стоїть замало економічного та прямого політичного імпульсу,

але в той же час вони сприймають світ як майданчик для культури, а не футбольне поле або інвесторська зустріч.

Про Одесу я хочу розповісти в Бамберзі як про приклад націленості в майбутнє, як про місце не гладке і ціле, а таке, що стримує зміни часу та пропускає їх там, де вони потрібні. Моя колишня співмешканка змалювала мені Одесу як місце туги України — як місце, що знає своїми координатами широчінь моря та наповнене радістю відчуття життя.

Мова – російська, звісно, але це саме мова одеситів, якою тут розмовляють. Своєрідна суміш української, російської та ідишу, тож одесит напевно є людиною з душею, що складається з декількох частин — і в цьому ми з ним схожі. Поетеса з Баварії та з Швейцарії — і автори, настрої і голоси з Одеси.

Угорський автор та колишній президент Академії мистецтв у Берліні, Дьєрдь Конрад, зобразив освічену людину як «герб Європи». Цитую: «Навчання як дія означає збереження, коригування та розвиток усього наявного. Людина, яка навчається, здатна відчувати покаяння і може вчитися на помилках. Вона знайомиться зі своїм середовищем, своєю територією, пізнає свої можливості, робить висновки зі своїх недоліків, прагне з меншими затратами досягнути кращих результатів, удосконалює свої знаряддя та інструменти, засоби та методи. Як стриманий суб'єкт ця людина вчиться повазі до інших та до себе».

Ці властивості та вчинки об'єднують нас передовсім у мистецтві. Літературу багато хто майже завжди розуміє тільки як посередницю знання, але не естетики, проте вона вчить і тому, й іншому. Нас об'єднують дуже давні теми, матеріали, спогади про війну та нещодавні конфлікти, зображення в соціальних мережах повідомляють нам з щоденною актуальністю про події тут і там. З них виростає література, яка застосовує історію як екстракт, а мову як творця. Наступні дні засвідчать ці процеси. Як часто я думаю про те, що не економіка або політика може бути фундаментом європейського самоусвідомлення, але найперше і передовсім — мистецьке вираження у всій своїй різноманітності.

У ньому ми сумуємо, відчуваємо радість та ділимося нею, зневірюємося та змальовуємо одне одному світ як місце для життя — і вороже, і приязне.

Можливо, у цьому місці я можу представити вам свій текст «Нераз», а також поетичне відео, яке Сінді Шмід зробила на моє замовлення. Як музичний фон ви почуєте ударні Філіпа Шольца. Зображення важкого життя у панському дворі у Швейцарії під час десятиліття, коли дітей відсилали у найми та продавали як наймитів та слуг у двір, описані тут у формі особистого портрету.

Нераз

Нераз

Одного разу селянин танцював у грязюці так дико, що теля злякалось.

Одного разу я прийняла рицину і втратила дитину.

Одного разу вона побігла за чоловіком, який її аж ніяк не прагнув.

Одного разу я хотіла струсити з дерева яблуко, а на мене впало десять.

Одного разу прийшов солдат і коли хотіла подати йому руку, я побачила, що у нього вже не було руки.

Одного разу вона почервоніла, коли повинна була танцювати лендлера³ з ландратом⁴.

Одного разу вона пісяла стоячи, щоб зігріти ноги на холодній, як лід, поляні.

Одного разу накрили стіл з пирогом, і дім пахнув спогадами, так наче вона б не спекла більше жодного.

Одного разу вона гукнула мене іменем моєї сестри.

Одного разу селянин був такий втомлений, що заснув у хліві на моїй сестрі.

Одного разу я розповіла вчительці, що з нами трапилося у дворі.

Одного разу вона приїхала в гості.

Одного разу і ніколи знову.

Одного разу я витріпувала перини і навколо кружляло пір'я, як у казці.

Одного разу вона сказала, що хоче відвідати брата в місті, а селянин сказав: може.

Одного разу він знову сказав: може.

Одного раз вона ще запитала.

Одного разу я намалювала великого собаку та заштрихувала його обриси, тому що важливо залишатися непередбачуваним.

Одного разу моя сестра отримала лист, і селянин прочитав їй його в голос у її кімнаті, селянин читав дуже повільно.

Одного разу я тримала в темряві руку, вона була теплою та м'якою.

Одного разу мати була в нас та пила горілку з селянином.

Одного разу під час цього їхні руки торкнулися, вона одразу спакувала свою сумку та пішла, не зачекавши на мене.

Одного разу я повернулася у свій порожній дім, я ніколи не була щасливішою.

³ Лендлер — селянський танець, що виник в Південній Німеччині і Верхній Австрії. — *Прим. ред.*

⁴ Ландрат — керівник управи ландкрайса, самоврядного утворення другого рівня в Німеччині. — *Прим. ред.*

Одного разу собака впав у яму з гноївкою

Одного разу, мабуть, у гостях був мисливець, він також пив горілку.

Одного разу моя сестра сказала, вона вміє бігати, як вітер

Одного разу вікно було відчинене, перш ніж усі прокинулися у цьому домі, вітром задувало всередину.

Одного разу я стояла у нічній сорочці, було дуже рано і я дивилася сестрі услід, коли вона бігла, як вітер.

Одного разу я поклала на стіл молоко, хліб і горілку.

Одного разу він мене схопив, говорив слова, яких я не розуміла, розкривав таємниці.

Одного разу я була і залишилася своєю сестрою, замінювала раз за разом одну людину іншою.

Одного разу ще я побачила світлячків у склянці, ще раз стала своєю сестрою.

Одного разу тоді моїм братом: вітром.

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=j8EuOSkz9JU>

Від рідного міста Бамберґ та його опису як безпечного місця із роздертим серцем щодо питання націленості на європейське самоусвідомлення — до темного місця у швейцарській історії, справді в центрі західної Європи.

Ці темряви, які нас пов'язують і змушують розвивати спогади і — в найкращому сенсі — згідно з Конрадом, роблять нас освіченими та навчають, творять із часом «культури розуміння» (у найкращому понятті) серед наших культур — і тим самим «культури довіри».

Перед тим, як приїхати до вас, я розмовляла з своїм батьком, поетом Ойґеном Ґомрінґером. У нього на письмовому столі лежить доповідь про скульптора Райнгарда Роя, де він назвав роботи Роя «Мислення кола».

Це в найкращому розумінні і відбувається в рамках фестивалю: мислення взаємозв'язку, спонукання до утворення спільноти, формування кола, яке містить ідею та охоплює усіх однаковою мірою.

Я хочу побажати досвіду великої спільноти відвідувачкам та відвідувачам фестивалю, які, сподіваюся, є читачками та читачами теперішності та майбутнього. Адже в мовчазному перелічуванні того, що було почуте на заходах, мовнотворча краса збагатиться розумінням. Література в рамках фестивалю має на меті інтегрувати та презентувати, перетворити літературу на основу для переговорів, на територію спілкування.

Це магічне місто зі сходами до моря ви надаєте як місце для мов світу, а мені ви надали нагоду для привітального слова. Я вдячна вам і за кілька днів візьму ці враження із собою до Німеччини, для якої відвага цього міста до різноманіття буде взірцем.

Мені розповіли, що одесити славляться на цілу Україну своїм добрим гумором, ба навіть Одесу називають «столицею гумору». До того ж місто співає самому собі пісню як «перлина над морем» («Одесса – жемчужина у моря»). Гумор та закоханість добре пасують до днів спільного вслухання та обміну.

Бажаю багато чудових переживань!

© Нора Гомрінгер, 2017.

Сергій Жадан ^{Україна} | Поезії

Пам'яті всіх, кого позбавили права,
пам'яті всіх, кого викреслили зі списків,
пам'яті всіх, кого випалила серпнева заграда,
кому за жодних режимів не ставитимуть обелісків,

пам'яті тих, кого викинули за кордони,
пам'яті тих, хто говорив із зашитими вустами,
пам'яті тих, хто залишився на лінії оборони
пливуть небеса цього ранку,
пливуть над містами.

Пливуть над околицями, пливуть над урядовим кварталом,
пливуть над парламентом,
пливуть над університетом.
Відбивається сонце в ріці червоним металом.
Останні дні літа.
Пахне димом і медом.

Пахне випаленим пшеничним полем.
Виживи в цьому вогні, юний підранку.
Географією твоєю і видноколом
небо пливе над країною, де щоранку

пам'яті тих, хто пішов, розряджаються телефони,
пам'яті тих, хто зник, працюють судноремонтні заводи,
пам'яті тих, кого немає, переганяють вагони,
і жінки, говорячи про дітей, видихають тепло свободи.

Пам'яті тих, хто впав, пливуть вантажні пороми,
пам'яті тих, кого не назвали, починаються зливи,
працюють невидимі
меліоратори та агрономи,
працюють удень і вночі, тому що важливо,

аби влітку не пересихали ріки,
аби в грудні не завмирили пекарні,
аби в містах можна було купити молоко і ліки,

аби не зупиняли роботу вокзали й друкарні,
щоби всім в радість була їхня праця,
щоби всім ставало уважності й сили,
щоби пам'яті тих, хто боїться, хтось підіймався.
щоби пам'яті тих, хто мовчить, щось говорили.

Вони б мали тебе називати сестрою.
Просто мертві не пам'ятають про батьків та освіту.
Правда про світ виявилась замалою,
аби в ній вмістити все, що ти хочеш від світу.

І коли ти виносиш їх на собі, госпітальєрко,
і відбиваєш їхнє життя в їхньої смерті,
смерть говорить: «Зі мною завжди нелегко,
ті, що мають зі мною справу, рідко бувають відверті».

І ті, що справді не знають, як тебе звати,
знають твій позивний, за ним і кличуть.
Перекрикують біль, ніби ламають загати,
ніби криком хочуть спинити кров убивчу.

І залишають цей світ з обов'язками та правами,
говорять про світ, як про найбільшу втрату.

Але правду про світ писали такими словами,
що нам потрібно виправдовуватись за нашу правду.

Правда про світ така, що навіть вірші,
які ти читаєш, для когось є пропагандою й грою.
Пропаганда – це не відмовлятися від тих, кому віриш.
Пропаганда – це називати тебе сестрою.

Політика – це не вміння підкидати монетку
і не вміння домовлятися з ворáми.
Політика – це школяр, який читає свою абетку,
це госпітальєрка, яка накладає бинти на рани.

Політика – це далі жити в своїй країні.
Любити її такою, якою вона є насправді.
Політика – це знаходити слова: важкі, єдині,
і лагодити все життя небеса несправні.

Політика – це любити тоді, коли лякає
саме слово «любов», коли не шкодують бранців.
Релігія – це відчути на дотик, своїми руками,
як знімаються шви із того, кому не давали шансів.

Релігія – це телефони, зроблені в Китаї,
це священники з простреленими паспортами.

Війна, мов сука, вигодовує щенят, яких їй підкидають,
назавжди роблячи їх сестрами та братами.

Твої брати із грізними позивними.

Твої поети з недописаними віршами.

Земля з гарячим камінням лежить під ними.

Апостоли за ними стоять з книгами й ножами.

З випаленими очима й залізом в ключиці

жити далі потрібна вагома причина.

І вона говорить йому, дивлячись в застигли очниці:

не хвилюйся – тепер я буду твоїми очима.

Я завжди зможу дати якусь пораду.

Я оповідатиму, яка погода.

Я тебе надто люблю, щоби казати неправду.

Твоє небажання жити – просто погорда.

А він відчуває, що в тілі його забагато металу,

А він знає, як чорно буде йому до кінця його віку.

А він чує голоси тих, хто виходить з вокзалу.

А він знаходить сльозу, торкнувши мертву повіку.

І каже: тоді розкажи мені, чого я не бачу?

З чого зараз складається небо над нами?

Скажи, як ти переконуватимеш мою душу незрячу?

Скажи, як домовлятимешся з моїми снами?

Ти не бачиш, — говорить вона, — як нам бракує удачі,
як вперто протоптують стежку ранкові трамваї,
а ще не бачиш, як постаріли ті, кого ти бачив,
і як забувають про тих, кого вже немає.

Я зможу, — говорить вона, — бути легкою, як видих,
бути як звір, що нікому не вчинить кривди.
Єдине, чого не зможу –
зробити так, щоби ти забув про своїх загиблих,
щоби тобі не снились ті, хто ніколи не прийде.

...І навіть якщо ця зима буде тривати роками,
навіть якщо світ болітиме кожним вдихом –
будь його диханням і руками,
будь голосом його, будь його сміхом.
Маєш тепер бачити за тих, хто не бачить,
Маєш тепер любити за тих, хто не любить,
Цієї зими навіть дерева стоять, неначе
вони теж втомилися, вони теж, як люди.

Будь продовженням його збитих пальців,

будь закінченням його довгих речень.

Зимове небо над вами вранці

складається з доказів і заперечень.

І ти водив полки, і займав міста,

і влітку 14-го тобі було 35.

Скільки вас залишилось? Двадцяттеро зі ста.

Ті, що вижили, зазвичай погано сплять.

Три роки тому ти міняв світ.

Правив його, мов учнівський диктант.

Світ не може складатися лише з поразок та бід,

не може складатися лише з утрат.

Його можна чогось навчити, ніби пса,

його потрібно вправити, наче плече.

Три роки тому ти відчував, як горять небеса,

як ріка серед чорної ночі тече.

Три роки тому формувались полки,

літо лише народжувалось і жило,

і плесо форсованої вами ріки
спалахувало на сонці, мов пташине крило.

Три роки тому смерть брала твій слід,
гіркота стояла в мові, як сік у стеблі.

Щоранку тобі сниться світ –
ламаний тобою,
зрозумілий тобі.

Світ не може складатися лише з нарікань.

Світ не мають наповнювати страхи.

Серед ночі тече ріка, тече ріка.

Летять птахи серед ночі, летять птахи.

Знайомі поховали сина минулої зими.

Ще й зима була такою – дощі, громи.

Поховали по-тихому – у всіх купа справ.

За кого він воював? – питаю. Не знаємо, — кажуть, — за кого він воював.

За когось воював, — кажуть, — а за кого – не розбереш.

Яка тепер різниця, — кажуть, — хіба це щось змінює, врешті-решт?

Сам би в нього і запитав, а так – лови не лови.

Хоча, він би й не відповів – ховали без голови.

На третьому році війни ремонтують мости.

Я стільки всього про тебе знаю – кому б розповісти?

Знаю, наприклад, як ти виспівував цей мотив.

Я знаю твою сестру. Я її навіть любив.

Знаю, чого ти боявся, і навіть знаю чому.

Знаю, кого ти зустрів тієї зими і що говорив йому.

Ночі тепер такі – з попелу та заграв.

Ти завжди грав за сусідню школу.

А ось за кого ти воював?

Щороку приходити сюди рвати суху траву.

Скопувати щороку землю – важку, неживу.

Щороку бачити стільки спокою і стільки лих.

До останнього вірити, що ти не стріляв по своїх.

За дощовими хвилями зникають птахи.

Попросити б когось про твої гріхи. Але що я знаю про твої гріхи?

Попросити б когось, щоби скінчились нарешті дощі.

Птахам простіше – вони взагалі не чули про спасіння душі.

Що це стікає кров'ю?

Це антена.

Добра нагода зняти посмертну маску.

На площі стоїть збита із дощок сцена.

Апостоли третій день обмивають домашню поразку.

Антена повертається соняшником проти світла,

чутливо ловить у небі ранкові сигнали.

Ловить сигнали для тих, до кого звикла,

доки вони її радісно розпинали.

Вітри у квітні стають зовсім нестерпні.

Сатана розпалює свої чорні мартени.

В повітрі тихо, наче в обкраденій церкві.

І невідомо, на чому тримається

чутливість антени.

Хмари нині над містом, наче химери.

Мертво нині в небі, ніби на бійні.

Антена третій день виловлює з атмосфери

сигнали любові – невидимі і надійні.

Але завіса світу – така пурпурова,

осипається в ріки вигорілими зірками,

і ці сигнали її – мов арамейська мова:

її розуміють хіба що ластівки зі шпаками.

І вогонь займає міста, як гнізда пташині,
і варта виймає з могил коштовні метали,
і сатана засинає на ранок в своїй машині,
але не перемикає,
не перемикає канали.

Я залишаю це дивне місто,
місто прощених і прокажених,
яке тримає – впевнено й міцно
робочі долоні в глибоких кишенях.
В якому ніколи не сплять чорнороби,
в яке прибувають нічні експреси,
в якому про успіхи та хвороби
вчитуєш із ранкової преси.

Я забуваю цю дивну жінку,
забуваю її мовчанку,
мов недочитану сторінку
починаю читати спочатку.
Ніби знову вчусь писати,
вчу абетку – веселу й співочу,

знаючи, що мої адресати
нічого від мене давно не хочуть.

Хай на світанку його передмістя
озвуться за мною фабричним гулом,
хай я, подібно до палого листа,
залишусь для когось печальним минулим.

Хай по мені не залишиться сліду,
хай не залишиться жодного жалю –
я так чи інакше з нього вже їду,
я ось його уже залишаю.

І жінка ця хай навчається жити,
так, ніби завжди жила без мене,
хай не спиняються літні пружини,
нагриваючи небо зелене,
хай працюють державні контори,
хай не запізнюються трамваї,
хай будуть відчиненими коридори,
в яких вона мене забуває.

Я забуватиму його ріки,
буду заплющувати повіки,
буду зчитувати плакати,
я буду чекати, я вмю чекати.

Тож хай все забудеться – я не проти.

В її листах стільки турботи,
стільки любові, стільки отрути.
І спробуй її після цього забути.

Танцюй, тесле, доки сонце стоїть над найбільшим із створених богом міст.
Танцюй, про все вже написано Гомером в його книжках.
Місто не засинало всю ніч, ніби закоханий підліток, подорожній ступає на міст.
Перекупки несуть на заріз червоних півнів у чорних мішках.

Ти пам'ятаєш слова тієї пісні, тесле, що вилітала з вранішнього вікна?
Ти пам'ятаєш, як тікав зі школи, як потому йшов прибережним піском?
Вона одна тебе любить, тесле, в цілому світі – вона одна.
Її вечірня вулиця, мов серце матері, пахне хлібом і часником.

Танцюй посеред цього світу, який крутиться без утоми й мети.
Хлопчик лишає батьківський дім, як ранкове сонце лишає тьму.
На кожному з нас, тесле, стоїть тавро, тавро любові і самоти.
Коли в тебе народиться син, він пояснить тобі чому.

І довгі ночі ніжності, коли ти називав її на ім'я,
називав так, наче вигадував мову для німих.

Тепер ось ти співаєш цю пісню, ніби вона справді лише твоя,
ніби це саме ти знайшов її колись в одній із книг.

І від танцю забиває дихання і проступає робочий піт.

І в повітря цівкою крові вплітається запах морської води.

І на цій площі суботнього ранку може вміститися цілий світ.

І коли в тебе народиться син – ти його теж приведеш сюди.

Танцюю, тесле – кричать перекупки, танцюю – тішаться різники.

Хтось виплітає цей світ, мов кошик із зелених лозин.

Ти пам'ятаєш ту пісню, з якої почалися всі словники.

Вона одна тебе любить, ким би не був твій син.

Все, що вміємо ми, все, що знаємо, все, що любимо ми.

Все, чого ти боявся, тесле, все, чого ти хотів.

Сонце, мов півень із відрубаною головою, б'є крильми.

Вітає цей дивний світ, найсправедливіший зі світів.

© Сергій Жадан, 2017.

Христос Іконóму ^{Греція} | Почекай лишень, щось станеться

З грецької переклав Юрій Семенов

Та одне «Кіндер»-яйце для дитини

Він прокинувся від голоду. У животі цілу ніч щось муляло. Поряд був син. Малий спав поруч у ліжку, напівроззявивши рота та міцно схопившись пальчиками за крайок ковдри — здавалося, ніби заснув, боячись, що хтось цю ковдру з-над нього видере. Повільно повернувшись на бік, він сперся на лікоть і глянув на малого. Той був ані нич не схожий на нього. Ані нич. Насамперед, був білявий. Не те щоб такий уже блондин-блондин, але таки блондин. І був дуже гарнуній, з тонкими рисами обличчя та очицями кольору неба, як воно буває, коли дме північний вітер. Під правим оком мав невеличку родимку. Золотавий пушок коло вуха лелів у темряві, немов його цілонічно голубила рука, вряди-годи занурювана в золотий пил. Такий був гарний, що серце розривалося, коли дивився на малого. Не міг надивитися, насититися, а дивлячись, не відчував голоду. Коли виросте. Коли виросте, погляне на мене та й запитає, чому я зачав його, чому я його батько, чому виріс отут, чому спав на цьому ліжку. Чому. Чому.

Він заплющив очі. Знову відчув біль. Відчув, як щось заворушилося в череві, ніби там усередині була якась жива істота.

— Тату?

Малий розплющив очі та подивився на нього затуманеним поглядом.

— Тату, мусимо щось поїсти. У тебе й мене животи страшенно буркотять.

Він здійняв голову над подушкою й побачив, що в кутках губів малого виблискує щось біле. Молоко. Утім, то було не молоко. Засохлі слині.

— Спи. Ще дуже рано. — Погладив малого по голівці, силувано всміхнувся. — Зараз маю піти з хати. Чуєш мене? Не хочу, щоб ти боявся. Вийду ненадовго. А коли прокинешся, побачиш накритий стіл, і будемо їсти аж до Великоднього понеділка. Домовилися? Дай п'ять.

Малий стулив повіки, облизнувся, сказав «хочу їсти», щільно заплющив очі та більше вже нічого не мовив.

— Пане, — сказала дівчинка. — Чи могли би ви покласти вінець на голову нашого Христосика?

З опівдня він пішов блукати й тинятися вулицями, пополудні дістався куди треба, але знай вештався собі й далі. Нікея — Неаполі — Корідаллос — Нікея — Неаполі — Корідаллос: цим маршрутом він ходив колами, як тварина, ув'язнена в клітці, як той вовк, котрого бачив одного разу в дитинстві, що бігав колом по клітці в зоопарку, а потім він цілу ніч плакав, згадуючи того вовка — самі кістки та шкура з брудним облізлим хутром, що безперестанку колував кліткою, зиркаючи ошалілими очима. І тоді він спитався у свого батька, й той відповів, що вовк так бігає тому, що вовк є народжений, щоб бігти, а якщо вовка замкнути в клітці, то це все одно що вбити його. І тоді він ще спитався у свого батька, чи не міг би він зробити щось для того вовка, чи не міг би одчинити клітку та випустити вовка збігти навітки на волю, а відтак його батько подивився йому просто в очі довгим-довгим поглядом, і то був один-єдиний раз, як йому пригадується, коли його батько отак дивився на нього — а потому батько загомонів про щось інше та й не відповів анічогісінько.

За вовком він плакав чимало ночей. Чимало ночей та не раз пополудні.

Був Великодній четвер, і дмухав гризький вітер — дерева здригалися від подувів буревію, неначе ними стрясала величезна незрима рука. Він блукав, і думки його теж блукали, повертаючись до малого, що вже кілька годин як мав прокинутися, а тепер напевно сидів за кухонним столом, міцно стуливши руки та мріючи з розплющеними очима про стіл, накритий і повний наїдками. Він блукав і думав, де б знайти грошей, трохи грошей, хіба лише стілець, щоби вистачило пережити цю ніч. Він блукав, аби перебути час — о десятій мав зустрітися з донькою в порту. Приїхала в Афіни із Салонік і мала сісти на корабель до Родосу, де збиралася відсвяткувати Великдень з матусею. Він вже два роки не бачив доньки, але сьогодні мав зустрітися й плекав намір попрохати в неї грошей.

П'ятдесят євро. П'ятдесят євро цілком вистачило б. Макарони, трохи сиру «Касері», хліб, молоко. Кетчуп, що так подобається малому. А ще одне шоколадне яйце, отаке невеличке малюпусіньке великоднє «Кіндер»-яйце. П'ятдесят євро цілком вистачило б. Він уявляв собі, яким поглядом погляне на нього донька, коли він попрохає в неї грошей, і що вона йому скаже, і що вона скаже своїй матері, коли приїде на Родос. Буде про що потеревеніти не один день. «Не можу повірити, мамусенько. Він вижебрав у мене п'ятдесят євро, сказавши, що не має ані драхми і в них чортма поїсти».

Він усе блукав, відчуваючи, як уся його голова червоніє від сорому, а ще відчуваючи, як голод і сором згризають його утробу, немов хижі щурі.

П'ятдесят євро, раптом сказав він уголос — і якась жінка, що проходила побіля, перелякано зиркнула на нього.

П'ятдесят євро цілком вистачило б.

Маючи п'ятдесят євро, ми зробимо Великдень.

— Пане, сказала дівчинка. — Чи могли би ви покласти вінець на голову нашого Христосика?

Вісімдесят п'ять залишилися без роботи, коли зачинили фабрику «Рóтер» у Рéндісі. Жінки та чоловіки. Молоді та старі — всі мали підписані договори з Організацією працевлаштування. Спочатку разом з усіма бігав по всіх усюдах — міністерства, партії, демонстрації, мітинги. Гасла, транспаранти, підняті кулаки, хрипкі голоси. Гнів, страх, несамовита тривога очікування. Найгіршим з усього були словеса, чутки, побрехеньки. Спершу тебе підносять на небеса, а потім валять із ніг, ламають, вбивають. Оце було найгіршим. Словеса, побрехеньки. А потім він утомився, зневірився й почав підшукувати собі щось тудою-сюдою. А потім з'ясувалося, що їх мають працевлаштувати на неповний робочий день у сусідніх муніципалітетах. І радів, і линув на сьоме небо від щастя, і сказав малому, що годі боятися, все буде гаразд, сам побачиш, май довіру до свого батька. Минуло декілька тижнів. А потім раптом з'ясувалося, що місця працевлаштування вже поділено.

Вчинено угоду про поділ місць працевлаштування, сказали йому. Робочі місця в муніципалітетах вже встигли поділити. Робітникам-комуністам дістався муніципалітет Коккінья, соціалістам із партії ПАСОК — муніципалітет Корідаллос та Кераціні, а членам правих партій знайшлася робота повсюди. Влаштувалися всі. Усі, крім нього та ще п'ятьох-шістьох бідолах, котрі про це все нічого не знали. Котрим не пощастило. Котрі не були ані червоними, ані блакитними, ані синіми. Усе було зроблено тишком-нишком, просто й чудово. А він жодної гадки про це не мав.

Він та ще п'ятеро-шестеро.

— Вони нас продали, — сказали йому. — Чи розумієш, брате дурнику? Наші колеги. Наші конкуренти. Вони нас продали.

Це сталося в лютому місяці. А в останню неділю Масниці було влаштовано грандіозний банкет у профспілковому офісі. Усі прийшли з домашніми наїдками, солодощами, вином і пивом. Знайшлися навіть троє-четверо, що принесли із собою бузукі та гітари для танців і співів. Поприсягали й транспаранти та порозвішували їх по стінах. Боротьба вже виправдала себе. Твердо стіймо на шляху класових битв. У єднанні сила, у боротьбі перемога, наш щит солідарність. Отакі транспаранти порозвішували по стінах. І він прийшов одним з перших, сів подалі від решти та й почав собі пити. Дивився на них, що їли солоні огірки, варені яйця, пироги із сиром, пироги зі шпинатом. Вони їли просто з алюмінієвої фольги, пили вино, наляте в пляшки з-під кока-коли та спрайту. Цокалися одноразовими пластиковими кухликами, реготали, плескали в долоні й танцювали зейбекіко — орловий танець чоловічих гордоців та смертельного герцю — на відомі мелодії «Драпецона», «Евдокія», «Орел безкрилий». Він дивився на них із жахом, ненавистю та заздощами. Дивився мимоволі, не бажаючи дивитися. Начебто він уже є мрець, що помер, але є воскресений на певний термін, ніби його на деякий час відпустили й повернули незримим до живих людей, а опісля мають уштопорити знову назад — жахливе покарання.

А потім, коли він випив аж надто багато й перебоївся, то підвівся навпрямки й заговорив гучно, на весь голос. Він висловив те, що йому кортіло промовити вже давно — місяці й роки перед тим. Висловив речі, які обмірковував уже багато разів, та інші, про які взагалі ніколи раніше не думав. Були моменти, коли йому здавалося, ніби голос, що казав це все, був не його голос, ніби людина, яка говорила, то був не він. Спочатку на нього гляділи з подивом, будши ні в сих ні в тих. Опісля дивилися на нього із жалем. Хтось сміявся. Хтось їв. Хтось відсунув стілець і вийшов. Були моменти, коли голос його згасав, а очі загорялися й до горла підступав клубок. Були моменти, коли він бачив самого себе, що сидить навпроти і слухає, співчутливо покиваючи головою. Зрештою, хтось крикнув йому заткнути пельку або забиратися звідти — геть аполітичних баламутів, пролунало, геть провокаторів. Хтось схопив його за лікоть і сказав йому: «Сядь. Вгамуйся й сядь. Просто зараз. Сядь». А потім він зірвався й кинувся наперед, змітаючи на своєму шляху столи, стільці, пляшки, кухлі, людей, і коли почав падати, час усередині нього зупинився, і йому здалося, нібито він дуже повільно падав із неба й немовби очима своїми побачив, що мозаїчна підлога стала неначе землею, яка згори виглядала надзвичайно гарною — гори, луки, потічки — і його серце розширилося, коли він побачив отакенну красу, й він засміявся та закричав від радості.

А потім хтось жахнув його чимдуж по макітрі, й він з одного головача гепнувся й залишився лежати на підлозі.

— Пане, — сказала дівчинка. — Чи могли би ви покласти вінець на голову нашого Христосика?

На розі вулиць Кондїлі та Ефесу він зупинився перед цукернею «Анемоні» й поглянув на вітрину, де були виставлені великі шоколадні яйця та шоколадні зайчики, а ще й тістечка, покриті темним шоколадом і мигдалевим кремом. Серце його затремтіло сильніше, ніж ноги. Він стояв просто перед вітриною, розглядаючи чорні тістечка, і рот його наповнився слиною. Коли він отримає від доньки п'ятдесят євро, то, мабуть, відмовиться від якоїсь із запланованих покупок — скажімо, від сиру — та купить натомість одне шоколадне тістечко. Малий, без сумніву, буде дуже втішений — аж божеволіє від шоколаду. А втім, зараз він і сам просто тремтів від жадібного бажання, дивлячись на солодощі, що сяяли у світлі вітрини й виглядали такими свіженькими, такими смачненькими, такими пожаданими й пишними. Ось вона, втіха людська, сказав він сам собі. Тістечко з шоколадом.

Він повернувся на вулицю Кондїлі та спустився до мосту. Тепер вітрище набрав ще більшу міць. Жінки, одягнені в чорне, йшли хідником вулиці, нахилиючись уперед і притримуючи поли своєї одежі, що їх надимав буревій. Раптом він почув жалобний подзвін важких дзвонів і не міг вийти з дива, бо знав, що жодної церкви поблизу не було, тож на мить, несвідомо, зупинився, глянув угору й ледь не перехрестився, але враз опам'ятався. Пішов далі, схиливши голову додолу й дивлячись на свої черевики, всуціль заляпані брудом і болотом, що виглядали немов маленькі чорні тваринки, котрі щойно з'явилися на світ із якоїсь глибокої нори. Він повернув праворуч на вулицю Андіохіас, вийшов на вулицю Гревенон, ще раз повернув праворуч,

подивився на будівлю міської управи, високу й сіру, й подумав, яким мізерним здавався б він для когось, хто дивився б на нього звідти, аж геть зовсім мізерним, і зупинився перед філією національного банку, витяг із гаманця кредитну картку, встромив її в банкомат, понатискав на кнопки, на мить заплющив очі і сказав собі подумки якісь слова, немов з нього був вірянин, котрий сьогодні, ввечері Великого четверга, молиться перед іконою розіп'ятого Христа, а потім він розплющив очі та побачив на екрані маленького чоловічка, що дивився на нього, піднявши руки догори, — шкода, що ми не можемо вас обслуговувати, — й він витяг картку з банкомата й поклав її назад у гаманець, чорний і порожній, та й поплентався собі далі.

Перейшовши навпроти, він вийшов на вулицю Цальдари й затамував віддих, оминаючи запахущу «Єгипетську системну кебабню» — відому в Піреї шашличну-грильярню, повернув ліворуч, зупинився перед супермаркетом «Галаксіас» і придивився до людей, що скупалися або очікували перед касами своєї черги розплатитися, і тут у нього почалося справжнє запаморочення й паніка, бо він згадав, що о десятій годині вечора, на котру була призначена зустріч з донькою, супермаркети буде вже зачинено, тож де тоді він куплятиме макарони, сир, молоко та «Кіндер»-яйце для малого, й він глянув на табличку у вітрині супермаркету, де зазначено години праці, й побачив, що сьогодні ввечері супермаркети зачиняються о дев'ятій, і його паніка зросла, й він сперся на якусь запарковану машину і спокійно, подумки, сказав собі тричі як молитву — спокійно, спокійно, спокійно — а потім пішов звідти й зупинився на розі вулиці, де росло помаранчеве дерево без помаранчів, і зірвав листочок, запарошений пилом, і витер його своїми пальцями, й відтак понюхав пучки, щоб отямитися, але від його п'ястка відгонило тільки пилом, потім і переляком.

А потім зненацька дмухнув гострий вітер, і чорний сміттєвий мішок із хідника злетів у повітря, майнув просто до нього й обмотався навколо ніг, й він на мить завмер, неначе його ноги обвила чорна зміюка, а потім трепенув ногами й почав штурхати й копати ними в повітрі, аби струсити з ніг мішок, та поки він шарпав ногами в повітрі й вимахував руками, тимчасом якась перехожа старенька, що пленталася хідником потойбіч вулиці, зупинилася навпроти, уважно подивилася на нього, сумно попохитала головою та поклала на себе великий хрест — був пополудень Великого четверга, й дмухав північний вітер, і небо набуло кольору очей малого, що вже декілька годин сидів за кухонним столом, міцно стуливши руки та мріючи з розплющеними очима про стіл, накритий і повний наїдками. Й то була не зима, снігу геть не було, тож годі було вийти надвір, відламати льодяну бурульку, яка звисала б зі пругу дахової покрівлі, та й облизати цей крижаний кришталик, щоб обдурити голод. То була весна, й востаннє цього числа сніжило десять років тому.

— Пане, — сказала дівчинка. — Чи могли би ви покласти вінець на голову нашого Христосика?

Коли він підійшов до портового причалу, годинник на прові корабля показував десять хвилин до дев'ятої години, а коли згасла остання сигарета, на дзигарі було вже десять хвилин по дев'ятій, але доньки ще ніде не було помітно. Він підвівся з лавочки й пішов до корабля,

омінаючи стороною автівки, що стояли довгим хвостом, чекаючи своєї черги заїхати на судно, а далі мусив протискуватися між автомобілями, зазираючи у вікна й розглядаючи обличчя водіїв та пасажирів. Він дивився на людей, що сходили вгору по рампі-апарелі всередину судна, й на тих небагатьох, хто вже встиг вибратися на палубу та, спираючись на облявок, стояв праворуч і ліворуч від прапорної щогли, дивлячись вниз на людський натовп і скупчення автівок і вантажівок.

О десятій годині двадцять п'ять хвилин він запитав когось, одягненого в білу сорочку, на якій був синьокольоровий напис *BLUE STAR 2*, чи можна йому зійти на облявок судна.

За двадцять хвилин до одинадцятої він стрельнув сигаретку у якогось водія вантажівки, викурив її та, дивлячись на зірки, що мерехтіли в небі, сказав напрямцем усе, що думав про свою доньку. Брутальні слова, брудні слова. Слова, яких ніколи раніше не казав, про які навіть не уявляв, що їх може вимовити батько про свою рідну доньку.

Було десять хвилин по одинадцятій годині, коли пароплав віддав линви й із ревищем відчалив від пірса, а з його димаря сипнув чорний дим. Він стояв і чекав, аж доки корабельні вогні перетворилися на невеличку цятку світла далеко в морі. Відтак повернувся кругом, намірившись піти звідти геть, та враз помітив, що на лавочці лежало щось, і підійшов поближче. То був кухлик недопитої кока-коли з соломинкою й недоїдений пиріг із сиром. З його рота тхнуло, немов там усередині щось здохло. Обачно роззирнувся навкруги, а потім квапливо схопив сирний пиріг. Понюхав.

Опісля загорнув у папір і сховав у кишеню.

Вийшов брамою під номером E1 і вирушив у зворотну путь, йдучи то асфальтовим мостинцем, то пішоходом, а проходячи попід мостом прочитав напис, намальований на мурі чорним спреєм: «Не бий негра, не псуй берців»⁵, — і тут побачив спереду фари вантажівки, яка повільно наближалася до нього, й подумав, можливо, йому варто кинутися на середину дороги й там застигти, не рухаючись, на місці, та хай вантажівка переїде його насмерть, аби покінчити раз і назавжди з цим усім, а потім відсахнувся назад, приліпився спиною до муру й раптом сказав щось своєму тілу, ніби його тіло було собакою, а він був його господарем, і залишився стояти отак, прикипівши спиною до стіни, аж поки вантажівка проторохкотіла повз нього й зникла вдалині.

А потім він подумав про малого. Подумав, що сталося б, якби малому віддали батьків одяг, і той узяв би його в руки й почав пестити зі сльозами на очах, а пестячи відчув би щось тверде й відкрив кишеню куртки й побачив там усередині недоїдений сирний пиріг. Сама сміхота та й годі. Сміхота та й годі.

Минула вже північ, коли він, зійшовши лівим хідником нагору, повернув ліворуч на вулицю Кіпру, а діставшись церкви Святої Ксенії потойбіч вулиці, подивився навпроти й,

⁵ Расистський варіант старовинного грецького прислів'я «Не мий негра, не псуй мила». —Прим. перекл.

завваживши за жовтим склом дверей світло й тіні, перейшов мостинець та увійшов усередину храму.

Там перебували шестеро-семеро жінок, одягнених в усе чорне, та одна дівчинка років до одинадцяти, які прикрашали квітами плащаницю. Стоячи навколо плащаниці, вони вибирували квітки з великих букетів, відтинали стебла й поклали квітки на пінопласт. Ромашки. Троянди. Та інші квіти, що їхні назви були йому невідомі.

Вони поглянули на нього, коли він увійшов, і далі все дивилися на нього, коли він присів на стілець і, склавши руки на грудях, глибоко вдихнув повітря, насичене пахощами ладану й чадом людського віддиху. Він здійняв очі вгору, не підводячи голови, й подивився на величезний лик, який глядів на нього з горішнього сферичного шатра церкви, відтак подивився на інші образи, намальовані на стінах, на пурпурові стрічки, на ікони, на свічки, які горіли, згоряли, розтоплювалися й никли, схиляючись у порожнечу, немов стомлені тіла, що прагнуть бодай якогось підпертя.

Поряд із плащаницею стояв хрест. Високий, широкий хрест із темно-брунатної деревини. Христос із заплющеними очима та похиленою на правий бік головою. Ручі зігнуті в ліктях, нозі зігнуті в колінах. Цвяхи були вбиті в долоні, з яких крапала кров. Рана на правому боці також стікала кров'ю. Він схилив голову набік і стулив повіки, а потім розплющив очі й знову подивився на розіп'ятого. Який же він був смиренний. Сумирний. Супокійний. Упокорений.

Він знову глянув на жінок. Хіба в них попрохати грошей. Авжеж. Чому б не попрохати, щоб вони дали йому грошей. По п'ять-десять євро кожна. Будьте такі ласкаві, люди добрі. Аби нагодувати дитину. Будьте такі ласкаві, люди добрі. Світлого вам Великодня. Вони ж бо не матимуть жодного приводу відмовитися. Не для мене. Для дитини.

— Пане, — сказала дівчинка. — Чи могли би ви покласти вінець на голову нашого Христосика?

Вона стояла поруч із ним і дивилася на нього. Одинадцять-дванадцять років. Великі очі, пухкі губи, золотавий пушок на щоках. Він простягнув був руку, щоб погладити цей пушок на щоці дівчинки, але дівчинка глянула на його руку, схопила його палюх і затиснула у своїй жмінечці.

— Це аж занадто високо, нам туди годі дотягтися, — сказала вона.

Вінець лежав на столику. Він гадав, що вінець має складатися з квітів, але помилявся. Вінець був виготовлений із якоїсь рослини із колючками і в смерковому світлі від люстри-панікадила та свічок був схожий на скелет якоїсь химерної істоти, котра мала здохнути багато років тому на цьому столику.

Підхопив стілець і підсунув його поперед хреста та, якнайобережніше взявши пальцями колючкуватий вінець, сяк-так спромігся видертися на стілець, а тоді обіруч підняв вінець угору, щоби протягнути його крізь верхній кінчик хрестового древка. Жінки та дівчинка все дивилися на нього. Він повернувся, глянув на них та всміхнувся.

— Що б ви робили без мене, — сказав він. — Сподіваюся, принаймні, тепер ви хоча б щось дасте мені за мій труд, — сказав він і розсміявся.

Вінець був завузький, тож йому довелося пропхнути його вниз, і він відчув, що колючки встромилися йому в долоні, немов цвяхи, але не відчув ніякого болю. Подивився на обличчя Христа просто проти свого обличчя, на однаковій висоті. Сумирний. Супокійний. Упокорений.

— Авжеж, — сказав він. — Бо знаєш, що воскреснеш.

— Смерті не існує, — сказав він.— Нічого не існує. Усе є не інше, як театр.

— Першу перемогу зло здобуде, коли почне гомоніти твоїм голосом, — сказав він — і здригнувся, бо збагнув, що він не здатен ані примислити, ані сказати отаке. Глянув на розіп'ятого, озирнувся навколо. Хто щойно гомонів. Хто.

Спотикнувся, стоячи на стільці, й ледь-ледь не впав. Якась із жінок зойкнула. Він подивився на свої долоні. Вони були повні малюсінькими круглястими кульками крові. Неначе його руки стали термометрами, які зламалися, термометрами, які вимірювали температуру не живосріблом, але кров'ю.

Він повернувся й показав свої руки жінкам.

— Ось нате, — сказав він. — Бачте, що мені сталося. Тепер так чи так ви маєте дати мені щось за труд.

Жінки враз попокидали квіти, ножиці, шпильки й прожогом побігли до дверей. Одна з жінок миттю схопила свою сумку, що висіла на спинці якогось стільця, й міцно притиснула до грудей, ніби то було мале немовля. Ще якась одна зненацька схопила за лікоть дівчинку й виштовхнула її поза двері. Всі вони навально виметнулися з церкви, не озираючись назад.

— Не тікайте, — закричав він. — Зачекайте. Ні.

Він зробив крок у повітря і впав на підлогу, та почувши, як щось ламається, застиг нерухомий.

— Зачекайте.

Надворішній вітрище вгамувався, і хмари в небі застигли нерухомі.

Сірив світанок, на світ благословлялася Велика п'ятниця.

Малий вже давно заснув голодний, схилившись на кухонний стіл.

Клубок підступив і застряг у горлі дня.

Ось-ось мало задощити.

© Christos Ikononou and Polis Editions, 2010.

Оригінальна назва грецькою: Κάτι θα γίνει θα δεις.

Рафаель Кардосо ^{Бразилія/Німеччина} | Заповіт шовкопряда

З німецької переклав Геннадій Беляков.

Січень 1942

Г'юго ніяк не міг зрозуміти, що ж цей Тойво Уускаліо за один. Простіше за все було описати його як шарлатана. Натомість колоністи вважали його кимось на кшталт пророка. У 1929 році кілька сотень людей рушили за ним до Бразилії, довіривши йому свої життя та заощадження, а також численні пожертви, отримані від інших віруючих у Фінляндії, щоб заснувати утопічну общину – повернутися до природи, практикувати вегетаріанство й провадити тверезий спосіб життя. Як зрозумів Г'юго, вони були лютеранами, утім кардинально відрізнялися від представників євангельської церкви, яких йому доводилося зустрічати в Німеччині. Цей чоловік безсумнівно вмів надихати: замріяний погляд його очей на худорлявому обличчі неабияк контрастував із бездоганно чистим білим костюмом, акуратно застібнутою на всі гудзики білою сорочкою й відсутністю краватки. Г'юго відчував непоясненне бажання вдягатися так само, немовби й сам він одразу ж підпав під вплив особистості Уускаліо. Проте Г'юго розумів, що приїхав сюди не як послідовник, а як завойовник.

Гроші фінських колоністів було витрачено на купівлю 3500 гектарів землі закинутого фермерського господарства під назвою Пенедо неподалік від містечка Резенді, розташованого приблизно за чотири години їзди на південь від Ріо-де-Жанейро. Після двадцяти років злетів і падінь, а також кепського, – за словами сеньйора Дуарте, – керівництва Уускаліо, колоністи загрузли в боргах, які повернути виявилися неспроможними. Фіни вирішили продати три чверті своїх володінь фармацевтичному концерну «Гайгі», який збирався розпочати виготовлення екстрактів лікарських рослин у Бразилії. Г'юго ж мав простежити за всім, що стосувалося землеробства, спираючись на свій досвід управління сільським господарством у Зеелові. Загалом він підтримав ідею, запропоновану представником їхніх швейцарських інвесторів мосьє Емілем Жулем Фре, проте йому все ще необхідно було залагодити численні адміністративні питання. Наприклад, їм потрібно було знайти бразильського партнера, щоб номінально очолити компанію, оскільки закони, що регулювали іноземні інвестиції, виявилися доволі обмежувальними. Для Г'юго ж головне – земля. Він прибув сюди, аби обговорити з фінами практичні питання, що стосувалися суто сільськогосподарської діяльності, і йому неабияк кортіло чимшвидше взятися до справи.

– Приємно було з вами познайомитися, сеньйор Студенік. Ви зможете обговорити всі деталі з моїм другом Тойво Суні. І якщо я тут – Тойво номер один, то він – Тойво номер два. До чого б ви з ним не домовилися, завжди можете розраховувати на мою підтримку.

Уускаліо вказав на кремезного чоловіка приблизно сорока років, що стояв серед групи фінів біля входу до старої фермерської садиби. На похмурому обличчі Тойво Суні читалася недовіра. Попри заохочення Уускаліо, він тримався віддалік і мовчав. Г'юго був невпевнений, чи той сердився на нього, а чи на фінського пророка. Поруч із ним стояла прекрасна жінка зі жвавими

розумними очима. Оскільки її чоловік і далі ніяк не реагував, вона зробила крок уперед і простягнула Г'юго руку.

– Вітаю! Мене звати Лаура Суні.

Г'юго вона відразу сподобалася. Щойно зустрівся з нею очима, то зауважив у її погляді якусь невимовну спорідненість, і вони обоє це відчули. Г'юго потрібен був союзник серед колоністів, й інтуїція підказувала йому, що ним могла стати вона. Ускалліо рушив тінистою стежкою: поряд із ним – його дружина, за ними – двоє молодиків. Четверо фінів не зрушили з місця – Тойво Суні, Лаура Суні та двоє чоловіків, одного з яких також звали Тойво, а іншого – Тімо. Якою ж розрадою було дізнатися, що не всіх їх звать Тойво!

Будинок виявився величезним. Г'юго був вражений висотою стель – метрів зо п'ять, а то й вищі. Якби його було збудовано за німецькими стандартами, то тут вистачило б місця на три або й чотири поверхи замість двох. Дом Келлер розповів, що колись це був маєток плантаторів, які здебільшого займалися молочним господарством, однак збанкрутували після скасування рабства. Оскільки власники не мали спадкоємців, будинок перейшов у власність Церкви й упродовж десятиліть стояв порожній, доки його не придбали фіни. Нотаріус у Резенді зауважив, що в садибі живуть привиди. Сказавши це, він засміявся, проте з того, як пересмикнулося його обличчя, було зрозуміло, що він дійсно вірив у такі речі. Вони піднялися вишуканими сходами на другий поверх до вітальні, велич якої не могли применшити навіть потріскана штукатурка й кілька зогнилих фільонок на стелі. Уздовж стін *salão* були розташовані високі вікна, що з північного боку виходили на пасмо гір, а з південного – на долину річки Параїба. Г'юго замислився над тим, скільки ж людей могли зручно розміститися в цій залі. Вони вже мали список кандидатів на керівні посади, і більшість із них були біженцями, які шукали собі новий дім.

– У цьому будинку хтось мешкає?

– Уже протягом десяти років у ньому селять гостей, однак останнім часом їх приїздить небагато.

Лаура заспокійливо усміхнулась. У порожньому приміщенні скрип їхніх кроків по дерев'яній підлозі відгукувався луною.

Усі всілися за столом: фіни – з одного боку, Г'юго й двоє його компаньйонів – навпроти. Присутність Ганса Клінггоффера, який сів ліворуч від Г'юго, давало йому відчуття товариської підтримки. Клінггоффер також був біженцем – віденський єврей, доктор права й політичних наук, безперечно, надкваліфікований для роботи секретаря, утім неабияк радий її мати. Арліндо Дуарте, який сів праворуч, був людиною геть іншого стибу. Улесливий і амбітний – йому аж ніяк не можна було довіряти. Він став їхнім партнером, коли компанія придбала землю – посередник, або *despachante*, як таких людей називали в Бразилії, – сеньйор Дуарте займався операціями з нерухомістю й розплутував клубок безкінечних бюрократичних процедур, необхідних для укладення угод та їх узаконення. Окрім того, він був ревним католиком і випускником чернечої школи в Сао-Бенту. Сеньйора Дуарте порадив ніхто інший як сам Дом Келлер, і тому від співпраці з ним відмовитися було неможливо. Г'юго покладав великі надії на

те, що фінам із протилежного боку столу все ж вдасться розрізнити хто з них хто. Йому не хотілося, щоб його та сеньйора Дуарте сприймали як одне ціле.

– Оскільки Тойво Ускалліо вже прийняв рішення продати вам землю, то чи не були б ви такі ласкаві розповісти, що саме плануєте з нею робити?

Відраза, із якою Тойво Суні виплюнув своє запитання, помітно збентежила його компаньйонів. Інший Тойво зиркнув на нього, зціпивши зуби, а Тімо зніяковіло втупився поглядом під стіл. Лаура Суні завбачливо усміхнулась, намагаючись загладити неприємне враження. Вочевидь, рішення про продаж було прийнято не одностайно. Г'юго вирішив відповісти чемно, розуміючи, що це найліпший спосіб завоювати собі в такій ситуації авторитет.

– Ми збираємося вирощувати лікарські рослини, отримувати з них екстракти та експортувати їх. Евкаліпт, м'ята, мак, наперстянка, піретрум, дурман, коноплі, беладона, пачулі тощо. Оскільки в Європі триває війна, на екстракти рослин наразі дефіцит, а ціни – рекордно високі. Ми сподіваємося, що в тутешньому сприятливому кліматі врожаї будуть пречудовими. Нас запевнили, що земля тут хороша. Це ж так?

– Земля в нас бездоганна.

Тойво швидко перехопив його погляд, зробивши неприховану спробу вдати скептичне ставлення до слів Г'юго. Утім, він був фермером, а не актором. Г'юго помітив, що їхня ідея відразу справила на фінів неабияке враження. Та й хіба могло бути інакше? Рішення компанії «Гайгі» виготовляти рослинні екстракти в Бразилії з погляду підприємництва було просто геніальним кроком.

– Ви ж не розраховуєте, що ми будемо на вас працювати?

– Я ні на що не розраховую. Ми збираємося задіяти багатьох спеціалістів, здебільшого європейців, які з огляду на війну наразі перебувають тут. Це великий проект. Потрібно буде збудувати систему забезпечення й житло, привезти з-за кордону обладнання, налагодити переробку й транспортування. Нам знадобиться стільки людей, скільки ми зможемо знайти, однак ми в жодному разі нікого не схилитимемо до примусової праці.

Г'юго доброзичливо усміхнувся й склав руки на столі. Він не мав підстав перебільшувати власну важливість. Г'юго хотів, щоб вони прийшли до нього самі. Клінггоффер робив нотатки. Дуарте із саркастичним виразом на обличчі позирав то на нього, то на фінів. Чоловік на ім'я Тімо нахилився до решти й щось їм прошепотів. Тойво Суні, схоже, роздратувався й зробив спробу його урвати. Відбулася жвава розмова фінською. Урешті-решт інший Тойво наважився запитати:

– Але ж ви матимете змогу найняти на роботу декого з нас... Тобто тих, хто *захоче* працювати на вашу компанію?

Він кинув на Тойво Суні зухвалий погляд.

– Певно, що так. Нам знадобляться люди для роботи безпосередньо на фермі – сівба, прополювання, підрізання, збирання врожаю, лісництво тощо. Можливо, навіть виникне

потреба призначити кількох керівників, які відповідали б за сільське господарство, і було б добре, якби вони вже мали досвід роботи на цій землі.

Схоже, перспективи їм сподобалися. Г'юго розумів, що їм необхідно буде якось заробляти собі на життя. Сеньйор Дуарте вже встиг коротко розповісти йому про те, що справи у фінської колонії були геть кепські. Багато колоністів, які приїхали сюди раніше, з огляду на несприятливі економічні обставини в Пенедо були змушені повернутися до Фінляндії ще перед початком війни. Тут бракувало коштів навіть на те, щоб відшкодувати їхні початкові внески. Уускалію використав усі можливі позики, але навіть ті зійшли нанівець. Дехто полишив Бразилію в злиднях; решта ж лишились, оскільки не мали змоги оплатити собі дорогу додому.

– Скажіть, сеньйор Студенік, ви тут будете власником?

– Ні, власники – це швейцарська фармацевтична компанії «Гайгі». Я тут просто як звичайний спеціаліст.

– Маєте досвід у сільському господарстві? Ви аж ніяк не схожі на фермера.

У тоні, яким поставила запитання Лаура Суні, відчувалася провокація. Вона трималася на диво впевнено й гідно. Г'юго замислився над тим, чи всі фінки були такі, як вона.

– Ні, я не фермер. Проте до війни керував великим сільськогосподарським маєтком у Європі.

– Справді? І де саме?

– На півдні Франції.

Краєм ока Г'юго зауважив, як сеньйор Дуарте рівнесенько сів на стільці, а тоді нахилився, щоб якнайкраще розчути його слова. Ця інформація була для нього новою, і Г'юго знав, що той раз по раз, знову й знову прокручував її в себе в голові, намагаючись зрозуміти, у який саме спосіб найліпше використати щойно почуте. Г'юго неохоче розповідав про своє минуле, навіть якщо то була відверта брехня. Опиняючись у подібних ситуаціях, він відчував себе оголеним. Як же йому кортіло обговорити всі ці справи німецькою й таким чином вберегти свої таємниці від допитливих вух сеньйора Дуарте! Проте наразі це було неможливо. Він був в'язнем своєї ролі, немов таємний агент у шпигунському романі.

Лаура Суні запропонувала йому тарілку голубців. Із вдячності Г'юго взяв собі два. Він не надто полюбляв цю страву; вона нагадувала йому про дитинство. Клінґгоффер, мов зголоднілий біженець, уплітав за обидві щоки, тим часом як сеньйор Дуарте з явною огидою колупався в пошматованих рештках одного-однісінького голубця. Будучи єдиним бразильцем за столом, він найбільше за всіх був незвичкий до їжі, приготованої винятково з овочів. Після напруженого дня всі зголодніли. Вони обійшли велику частину ферми пішки й дорогою, що вела до прилеглого заповідника, дісталися аж до другого водоспаду. Такого лісу Г'юго ще не бачив – темно-зелений лист, незворушна краса, на кожному кроці пахли евкаліпти. Але найкраще було

те, що, оскільки він ріс високо над рівнем моря, то навіть посеред літа тут було прохолодно. Г'юґо чудово розумів, чому фіни вирішили поселитися в цьому місці. Воно приємно нагадувало Європу.

Їли вони здебільшого мовчки, проте загальна атмосфера геть не видавалася ворожою. Напруга, що відчувалася під час їхньої першої зустрічі, зникла. Навіть Тойво Суні тепер, говорячи про майбутнє підприємство, по-власницьки вживав займенник «наше». Г'юґо вдалося виконати свою місію швидше, ніж він розраховував. Звісно, йому стало в пригоді те, що він виявився потрібен їм так само, як і вони йому, однак сам Г'юґо приписував такий швидкий прогрес своєму мовчазному союзу з Лаурою Суні. За останні кілька днів вона навела необхідні мости й тактовно подолала будь-які непорозуміння, і це вразило Г'юґо настільки, що він вирішив зробити її своєю помічницею. Клінґгоффер так чи інакше марно витрачав свій талант на посаді секретаря. Щойно компанія запрацює, його варто буде підвищити до заступника керівника. Г'юґо неабияк подобалося знову мати змогу вирішувати такі питання. Ймовірно, зрештою було б непогано переїхати з Ріо сюди. Він дуже сподівався, що Ґертруд вдасться призвичаїтися до сільського життя. Порівняно з цим місцем Зеелов, куди вони колись їздили на вихідні, здавався практично містом: тут не було електрики, їжу готували на дров'яних печах, одяг прали в річці.

Тиху поведінку фінів за столом можна було пояснити лише присутністю Тойво Уускалліо. Г'юґо помітив, що за його присутності чоловіки поводитися інакше – робилися шанобливими, мов діти на очах у суворого батька, натомість Уускалліо мав вищою мірою розслаблений вигляд. Останні два дні він провів, усамітнівшись у хатині посеред лісу, де харчувався виключно бананами. Утім Уускалліо так спокійно їв свою малесеньку порцію коричневого рису, що можна було подумати, нібито він зовсім не відчував голоду.

– Лаура, ви ж не забули розвести вогонь для сауни?

Вона відповіла, що не забула.

– Джентльмени, запрошую вас разом із нами до сауни! Це – наш фінський звичай.

Г'юґо й Клінґгоффер презирнулися та ствердно кивнули, а от сеньйор Дуарте дещо зніяковів.

– Перепрошую, проте я не маю з собою плавок.

– Вони вам не знадобляться. Ми ходимо до сауни голими.

Настороженість на обличчі Арліндо Дуарте змінилася панікою. Він викотив очі та з брязкотом впустив виделку на тарілку.

– Голими?

Г'юґо здалося, що він зауважив під вусами Уускалліо, який не зводив очей із переляканого *despachante*, ледь помітну усмішку.

– Сеньйор Дуарте, попри те, чого вас могли навчити в католицькій церкві, в оголеному людському тілі немає нічого грішного.

Це було надзвичайно весело, зокрема зважаючи на те, що Уускалліо й сам був кимось на кшталт релігійного фанатика, утім Г'юґо все ж стримав себе, щоб не засміятися вголос. Дуарте ковтнув ротом повітря.

– Чоловіки й жінки разом?

Уускалліо зміряв його поглядом, незворушно жуючи серцевину пальмового стебла.

– Зазвичай це відбується так: спершу до сауни йдуть жінки, а коли вони завершать і температура сягне найвищої позначки, туди заходимо ми. То ви доєднаєтесь до нас чи ні?

Дуарте трохи оговтався й продовжив перепрошувати.

– Ліпше... ліпше не треба. Я дещо виснажений, тож, мабуть, краще відразу вкладаюся спати.

Уускалліо презирливо від нього відвернувся.

– А ви, джентльмени, також відмовитеся?

– Як на мене, сауна – це чудова ідея. А ви що скажете, Клінґгоффере?

– Я погоджуюся.

Доки вони перетинали вологе поле, прямуючи до берега річки, довкола них усюди кишіли світляки, завдяки чому темрява здавалося ще густішою, ніж насправді. Раніше Г'юґо ніколи не доводилося бачити таку величезну кількість цих комах одночасно. Їх були тисячі, їхні мерехтливі скупчення нагадували рухливі сузір'я. Це чарівне видовище й відчуття піднесеності немовби повернули його на палубу «Кабо-де-Орнос». За останні десять місяців у Ріо Г'юґо вже встиг забути своє перше враження від Бразилії, коли побачив її з моря. Але тепер вона знову видавалася йому на диво близькою. Г'юґо здавалося, ніби простягнути руку й схопити її було так само легко, як упіймати одного зі світляків; однак, опинившись у руках, вони гасли. Ці чари могли існувати лишень у підвішеному стані, як і голоси невидимих жінок, котрі поверталися з сауни темною стежкою і яких наразі він міг лише чути.

Невдовзі він, Ганс Клінґгоффер, троє Тойво, Тімо та ще кілька чоловіків, імен яких він не знав, уже сиділи голяка довкола купи розжареного каміння посеред маленької дерев'яної хатинки. Серед них панувала товариська атмосфера й вони невимушено обмінювалися жартами – частково фінською, частково португальською. Г'юґо вперше бачив їх такими радісними й безтурботними. Його здивувало те, що навіть молодші чоловіки спілкувалися з Тойво Уускалліо й зверталися до нього на ім'я. Зазвичай вони уникали мати справу з ним особисто, зважаючи за краще робити це через посередництво Ліізи Уускалліо. Схоже, звичні правила поведінки були тимчасово відкинуті, тож Г'юґо навіть удвічі більше зрадив, що все-таки відгукнувся на пропозицію сходити до сауни. Один із молодиків, чие ім'я було йому невідоме, почав кепкувати з сеньйора Дуарте, який відмовився до них доєднатися, проте Уускалліо негайно ж зробив йому зауваження.

– Ніло, я тут такого не дозволю. Ти ж знаєш, що не можна погано говорити про гостей, особливо в них за спиною.

Одночасно з тим, як жар почав огортати їхні тіла, всі поступово замовкали. Г'юґо спостерігав, як рясно стікав піт головою й торсом Уускалліо. Той сидів заплющивши очі; його волосся було бездоганно зачесане. Він мав худе жилаве тіло, за яким неможливо було визначити вік. На руках і грудях він не мав слідів засмаги, характерних для чоловіків, котрі день у день перебувають під тропічним сонцем у сорочках і капелюхах. «Невже, коли нікого немає довкола, він ходить голяка?» – подумав Г'юґо. Уускалліо нагадував йому сучасного Діфенбаха, прихильника *Lebensreform*⁶, перенесеного з озера Мюґгелзее в тропіки. Так чи інакше він був для нього таємницею. Г'юґо глибоко дихав і насолоджувався гарячим повітрям, що обпікало йому ніздрі. Аромат евкаліпту його заспокоїв, і він поринув у роздуми.

Г'юґо вирішив, що Тойво Суні якнайкраще впорається з вирощуванням евкаліптів. Принаймні, він виявив неабияке знання лісу і, попри суворий характер, схоже, був одним із тих, хто підтримував роботу ферми в належному стані. Утім, їм знадобиться більше спеціалістів. Г'юґо прокручував у голові список імен. Неможливо було обійтися без чеського доктора Яна Кабеліка, оскільки той володів безпосереднім досвідом дистиляції екстрактів. Мосьє Фре вже встиг його запросити. Однак їм досі не вдалося знайти людину, яка залагодила б нагальне питання будівництва системи забезпечення. Г'юґо вирішив, що спробує переконати в доцільності співпраці з ними свого зятя, але той не тямив ані в архітектурі, ані в сільському господарстві. Випробовування війни й досвід еміграції змінили Деметра на краще. Він став наполегливішим і відповідальнішим, проте й досі поводився надто необачно. Проте йому, безумовно, можна було довіряти, а в такій великій справі це мало неабияке значення. Ба більше – вирішальним було й те, що він зміг би заспокоїти Гертруд, коли їм усім таки вдасться знову розпочати спільне життя, навіть якщо й доведеться вдавати, неначе вони одне одному не рідня.

Від спеки м'язи його шиї й плечей розслабилися. Аж раптом Г'юґо почув дзюркотіння води струмка надворі. Звуки й відчуття знову перенесли його в далекі місцини – до бань у Альґої, де він колись відпочивав і завжди хотів побувати знову; до котеджу на Боденському озері, де вони провели ціле літо, коли дівчатка були ще зовсім маленькими; і врешті-решт – до Зеелова. Пейзажі й обличчя без жодного зв'язку поставали в Г'юґо перед очима, дразливі у своїй швидкоплинній яскравості й усе ж неспроможні скластися в єдине ціле. Він зрозумів, що вже не здатний пригадати окремі деталі – точне місце, де за яблуневими садами розгалужувалася стежка, ім'я маленької доньки економки, кількість вікон на фасаді їхнього будинку й безліч інших фрагментів, які правили за розчин, завдяки якому трималася вся споруда його пам'яті. Минуле лежало перед ним у руїнах, і Г'юґо було боляче від думки про те, що жодні зусилля не здатні були його відновити. Він якомога сильніше стулив повіки, сподіваючись відродити потрібні образи простим напруженням м'язів.

⁶ *Lebensreform* («реформа життя») — соціальний рух у Німеччині та Швейцарії наприкінці XIX-початку XX століття, який пропагував повернення до природи, включаючи, серед іншого, здорове харчування / сиродіство, культ голого тіла, сексуальну емансипацію, альтернативну медицину, реформування релігії, в той самий час наполягаючи відмові від алкоголю, тютюну, наркотиків та вакцин. — *Прим. ред.*

Хтось почав співати: спершу голос звучав несміливо, але згодом – дедалі впевненіше. Це був Тімо, і невдовзі до нього доєдналися й решта. Вони співали фінською; гармонійно відповідаючи на заспіви одне одного, чоловіки завели якоїсь народної пісні. Тон її був жалібним, і через незнання мови вона видавалася ще більш нав'язливою. Навіть не розуміючи жодного слова, Г'юґо був упевнений, що вони співали про щось надзвичайно сумне. Він поглянув на Тойво Уускалліо, який слухав із заплющеними очима. Піднявши повіки, той так пильно подивився на Г'юґо, що останній аж укляк під незворушним поглядом фіна.

– Вони співають про батьківщину.

Г'юґо здалося, що ці слова Уускалліо проказав німецькою, однак усе сталося настільки швидко, що йому могло й почутися. Він розвернувся до Ганса Клінґгоффера й виявив, що його компаньйон замріяно втупився поглядом у стелю. А коли знову поглянув на Уускалліо, той мав такий незворушний вигляд, неначе вже протягом кількох годин спав. Г'юґо спало на думку, що, можливо, те, як пророк розплющив очі й відповів на його запитання, йому просто привиділося й почулося. Спека ставала нестерпною. Доспівавши, фіни гуртом вискочили з сауни й пострибали до холодного струмка. Г'юґо й Клінґгоффер зробили так само. Тільки Уускалліо лишився всередині й сидів собі там, мирно заплющивши очі, здаючись геть невразливим до покликів плоті.

©Rafael Cardoso, Das Vermächtnis der Seidenraupen: Geschichte einer Familie — Übersetzt von Luis Ruby. — Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2016.

Майте Карранса ^{іспанія} | Стрічка життя

З іспанської переклала Галина Грабовська

5. Меблі

Я завжди думала, що меблі – це така штука, без якої ми могли б обійтись. Особливо коли мама казала: «Обережно зі столом — він новий» або «Прибери ноги з дивана». Я була переконана, що вони заважають бавитись і є небезпечними, коли вночі, заледве прокинувшись, як напівзомбі, я йшла до туалету. Не одну гулю я набила об стільці і комоди.

«Для чого нам стільки меблів?», — запитувала я себе. Врешті-решт, меблі вкриваються пилом і вичищай їх потім: застеляй ліжка, складай у шафах, протирай стіл на кухні. Не раз мені спадало на думку, що ми були б значно щасливіші, якби жили в наметі без меблів.

Тож зараз, коли меблів немає, коли квартира порожня і одяг громадиться на підлозі, коли на паркеті лежить голий матрац, коли не знаєш, куди покласти ключ чи повісити пальто, і вже не маєш стільців, об які перечіпатися — що ви хочете, щоб я сказала? Ти усвідомлюєш, що меблі – це мов твої найближчі друзі, з якими не надто часто бачишся, які забувають про твій день народження, але вони завжди поруч і не лишають тебе самого. І якщо вони зникають, ти за ними сумуєш.

Повернувшись зі школи, Тім аж рота роззявив і довго не міг його закрити. Ціле щастя, що зараз зима і не позалітали мухи.

Я приголомшена. Я здогадувалась, що будь-якої миті станеться щось надзвичайне, але мені на думку не спадало, що хтось міг би забрати ліжка, телевізор, стільці, столи, електропобутові прилади і диван. Не залишили навіть тостера.

Я думала, що фургон і мотоцикла буде досить, що фургон і мотоцикл коштують багато і що грошима, отриманими за наші транспортні засоби, банк вдовольниться і перестане нам докучати. Та, мабуть, ні: схоже, їм вкрай потрібні наші меблі. Які скупердяї!

— Що сталося? – питає Тім, коли до нього повертається дар мови.

Я сподіваюся, що мама вигідає якусь історію, щоби заговорити йому зуби, але вона не може. Вона сидить на підлозі, схрестивши ноги, і в її очах порожнеча, вона навіть не зреагувала на наш прихід.

— Мамо, Тім запитує, що сталося, — наполягаю я переляканим голосом. Вона на мить підводить голову, дивиться на мене і шепоче:

— Ти йому скажи, я дуже стомилася.

Мама ніколи не стомлюється. Це я вперше чую, що вона стомилася. Ноги мені підгинаються і стає насправді страшно. Страшно втратити не меблі, а маму.

— Мамо, що з тобою? – питаю я, стаючи обіч неї на коліна та обіймаючи.

— Ви мені поясните чи ні? – благає Тім, мов пташеня, що випало з гнізда.

Мама і далі мовчить, і я усвідомлюю, що вона аж ніяк не збирається заспокоювати Тіма.

А я не знаю, що робити.

— Що коїться? – наполягає Тім із переляком на обличчі і починає хлипати. – Де мій телевизор? Де моє ліжко? – схлипує він щораз сумніше і беззахисніше.

— Мамо, будь ласка, — я знову намагаюсь змусити її реагувати.

Та мама дуже швидко дихає, немов стримуючи бажання розплакатися, і дивиться вдалину, не зважаючи підвести голову; їй соромно, що вона сидить ось так посеред кімнати, неспроможна пояснити своїм дітям, що з нами відбувається.

— Я не можу, — зізнається вона тихенько, майже пошепки.

І раптом на мене валиться світ. Я усвідомлюю, що мама не може захистити навіть Тіма, маленького Тіма. І Тім, який також це усвідомлює, вибухає плачем.

Я не маю іншої ради, як взяти ситуацію на себе. Усміхаюсь усміхом актриси, як робить це мама, коли дурить Тіма.

— Чого ти плачеш? Не клей дурня, це сюрприз!

Тім одразу вмовкає, шморгає носом, витирає рясні сльози і дивиться на мене.

— Сюрприз?

Я знаю: він повірить у все, що б я не сказала. Він так охоче вірить у байки, тож все, що мені треба зробити – це вигадати щось переконливе, щоби мій братик вночі міг заснути.

Я простягаю йому руку і притискаю палець до вуст.

— Чш... Це секрет, ходімо зі мною.

Він йде за мною з широко розплющеними і сяючими очима, наперед смакуючи переживання від того, що йому звірять таємницю і він переварюватиме сюрприз. Мені не спадає на думку нічого іншого, як забрати його звідти, щоб дати мамі час оговтатись, а собі – щось придумати.

— Ходімо в парк, так нас ніхто не почує.

— Це дуже секретний секрет? – захотів упевнитися Тім.

— Найсекретніший.

Неймовірно, якими мінливими є діти. Ще кілька хвилин тому він тремтів, мов осиновий лист, натомість зараз вилетів у парк, немов ракета, і радий, як слон. Я ледве його піймала.

— Зачекай! Не біжи так!

Він забіг в парк і побіг туди, де гойдалки. Я, женучись за братом, не помічаю, що на землі лежить кабель.

— Обережно! – попереджають мене якісь голоси.

Надто пізно. Я перечепилась і впала долілиць серед купи людей.

Піднявши голову, я бачу над собою кілька прожекторів і пана в одязі XIX ст., який простягає мені руку і допомагає підвестися. Серед сум'яття, що виникло, я вловлюю образ пані в криноліні і з парасолькою з набивної тканини, що виряджена багатою дамою, вона звертається до мене на ім'я.

— Олівіє, Олівіє! Ти забила?

Я відразу її впізнаю. Це Джудіт, одна з найліпших маминих подруг. Актриса.

Вона мене цілує, а поверх переполоху лунає голос, що звик командувати.

— Нам треба перезняти цю сцену.

Я все зрозуміла.

— Ви знімаєте кіно?

Ось так, зовсім випадково, переді мною відчинилися двері до раю.

Лист №1

ВІД ПРОДЮСЕРІВ ГОЛЛІВУДУ ТІМОВІ ТАНКРЕДІ

Шановний пане Тіме!

Ми дуже впливові американські продюсери, що зняли багато фільмів.

Твоя сестра Олівія – яке щастя мати таку сестру! – передала нам твій життєпис і твоє фото.

Wonderful! Вражає перелік того, що ти зробив, попри такий юний вік. Прийми наші вітання за малюнок кита (дуже майстерний) і вірш про роздавленого метелика (дуже емоційний).

Твої шкільні оцінки не надто радують, але ми знаємо, що ти стараєшся і тобі добре дається англійська мова. Нам це сподобалось: значить, ми зможемо порозумітись, коли познайомимося. Ти ж знаєш: чим більше мов знають актори, тим краще. Бути актором – це жити в готовності з дня на день пакувати валізку, сідати в літак і вирушати на зйомки в Австралію, Японію чи на Мадагаскар. Актором народжуються, але ним також стають — це спосіб життя.

Але хіба тобі це пояснювати? Тімові Танкреді, який у два місяці знімався в рекламі підгузків і вимазував ніс шоколадом «Ням», коли мав три з половиною роки.

Nice!

Ми дуже цінуємо те, що ти вже знаєш, що таке знімальний майданчик, прожектор, помічник режисера, мікрофон і камера. Ти не можеш уявити собі, яка це морока знімати акторів-новачків, які плутають звуковий кабель зі шнурками до взуття.

Мабуть, ти запитуєш себе, чому ми тобі написали. Що ж...

Гопля!

Настав момент повідомити тобі добру новину. Саме зараз ми шукаємо такого, як ти, актора. Семирічного, з каштановим волоссям, зеленувато-карими очима, без передніх зубів і з чорним нігтем на великому пальці. Як тобі такий збіг?

А остаточно нас переконало те, що ти є сином Інгрід Пуертоляс. Твоя мама – фантастична актриса, ми з моїм компаньйоном були фанатами її персонажа, перукарки Еви Мансано, і нам дуже не сподобалось те, що її прибрали. Тому ми хочемо, щоб твоя мати, сестра і ти сам зіграли головні ролі в нашій наступній стрічці.

На даний момент ми не можемо більше нічого пояснити і не можемо назвати наші імена. А ще ми не можемо з тобою зустрітись, щоб підписати контракт, бо ми живемо в Голлівуді, а це надто далеко, та ми напишемо твоїй сестрі, і вона скаже, що тобі треба робити.

Тож віднині починається стрічка твого життя! Однак ми змушені висунути одну умову: ні з ким про це не говори, навіть зі своєю мамою. Камери будуть потайні, і ти їх ніколи не побачиш. А ще ти не знатимеш ні режисера, ні членів команди. Це буде фільм, знятий прихованою камерою, ясно?

Отож, давай: щодня чисть зуби, зачісуйся на лівий бік (так тобі більше личить), міняй шкарпетки ще до того, як вони почнуть смердіти, і поведься якнайкраще.

A lot of shit!

Таємні продюсери.

6. Стрічка

То була гарна ідея. Після того, як я його надурила й пообіцяла великий сюрприз, того ж вечора Тім, затамувавши подих, одним махом прочитав листа, якого я сама написала. І повірив у все від першого до останнього слова. Підвівши від паперу очі, він усміхнувся, як у рекламі зубної пасти, і задоволено вигукнув:

— Тепер я зрозумів! Ми знімаємо фільм! А чому ви мені про це не розповіли?

— Бо нам не дозволяли продюсери. То був секрет.

— А тепер вже ні?

— Я їм сказала, що ти дуже розпитував, тож краще тобі знати, що ти граєш у фільмі. Ти сам бачиш: твій життєпис їм страшенно сподобався. Тому я попросила їх написати тобі.

— Бо я дуже добрий актор. Класний, — сказав Тім без зайвої скромності. — Я вмю плакати і таке інше.

— Чудово, це буде дуже сумний фільм.

— А що станеться?

— Невідомо. Це знають лише сценаристи. Ми будемо отримувати уривки сценарію, але тобі їх читати не треба, я тобі пояснюватиму сцени, які ми щодня зніматимемо.

— А як називається фільм? — захотілось йому знати.

Чому діти ставлять стільки запитань?

— «Гра в життя», — раптом спало мені на думку.

— Ми гратимемо?

— Ми – ні. Життя гратиме з нами, і буде багато несподіванок, багато пригод.

— Круто!

— Не обманюйся, нам доведеться знімати важкі сцени. Тобі задаватиметься, що ти живеш всередині стрічки, немов це по-справжньому.

Тім на кілька секунд замислився, а потім усміхнувся і зізнався мені, наче його піймали на пустощах:

— Знаєш що? Я думав, що все це зі світлом і меблями – по-справжньому.

— Дурнику, — сказала я йому ласкаво.

— Ви мене так сильно надурили.

— Звісно, мама дуже добра актриса. Але зараз, коли ти вже в курсі, тобі треба грати в мовчанку. Нікому ні слова. Обіцяй мені.

— Обіцяю.

Я його полоскотала по животі, він став боронитися, ми не змогли втриматися від сміху і врешті-решт стали качатися по підлозі.

Він дуже гарненький, Тім. Гривка падає йому на очі, і деколи, щоб краще бачити, він її здмухує. Хух. Коли він дмухає на гривку, я б його зацілувала. Повітря проходить через дірку, де нема двох різців, і він нехотячи свистить. Без зубів він беззахисніший, кумедніший, у нього личко мультяшного героя.

Я не хочу, щоб Тім страждав, щоб йому було зле. Не хочу, щоб він почувався так, як почувалась я вчора ввечері, коли побачила, як плаче мама. Я знаю, що обманювати негарно, але дорослі також обманюють і вигадують волхвів, різдвяного діда і Зубну Фею.

Я не хочу, щоб він страждав, дізнавшись, що світ не є гарним і затишним місцем, відкривши для себе, що матері плачуть і що люди не є такими солідарними, привітними і чуйними, як хочуть, щоб ми думали. Він надто маленький, і це його може травмувати.

Мама не хоче, щоб нам допомагали. Вона дуже горда. Тому ніхто не знав про нашу ситуацію. Коли я розповіла про все Джудіт, вона остовпіла.

— Не турбуйся, Олівіє: у мене багато друзів, і ми, звісно, це вирішимо. Побачиш, як все владнається.

Дай Боже. Минали дні, а від неї не було жодних звісток. Я знаю лише те, що мама більше не сміється, що по ночах мені холодно, що в квартирі надто темно, що мені соромно йти до школи і що зранку в школі мені дуже хочеться їсти, тому що я не маю з собою канапки. Бувають вечори, коли ми вечеряємо скибкою хліба і все. Ми розрізаємо її на три кусники і найбільший даємо Тімові. Він найменший, і йому треба рости.

Я знаю, що ми бідні, але це слово здається мені дуже дивним, і я не наважуюсь вимовити його вголос. Треба буде його повторювати — а раптом я до нього звикну.

Я бідна, бідна, бідна.

МОЖЛИВИЙ ФІНАЛ.

(...)

Короткий виклад 7-го розділу.

(Мамина подруга Джудіт зв'язується з адвокатом і соціальною працівницею і обіцяє допомогти. Інґрід, мама Олівії, зізнається, що в неї є судове розпорядження про виселення з квартири. Банк вимагає повернення своєї власності, тому що Інґрід не може виплатити іпотеку. Олівія виявляє, що закони можуть бути несправедливими.)

8. Землетрус

«Усе буде добре, от побачите», — казали люди, які із самого ранку приходили до нас, аби підтримати, щоб нас не виселили. Їх було зо три десятки. Ранні пташки, балакучі й симпатичні. Приходячи, вони обіймали кожного з нас: маму, Тіма й мене, і підбадьорювали. Запрошували нас поспідати канапками і оранжадом, а одна пані напхала Тімові до кишень мандаринових карамельок.

Здебільшого то були молоді чоловіки й жінки, одягнуті в джинси і яскраві футболки, але також були пані маминого віку і пенсіонери, старші, ніж режисер, — у флуоресцентних жилетах, озброєні свистками і плакатами. Серед волонтерів були люди з інших країн. Я це знаю, бо вони говорили з акцентом і мали дивну зовнішність. Навіть була одна пані, яка мусила бути мусульманкою, бо мала на голові хустку. Видно, їм також допомагали, щоб їх не викинули на вулицю, і тепер вони, коли можуть, допомагають іншим людям. У них був досвід, і вони знали, що треба робити.

— Ми сядемо на землю і зробимо людський бар'єр.

— Ми не дозволимо їм пройти.

— Це буде мирний опір.

— Цієї ночі ви ночуватимете вдома, не хвилюйтесь.

Я дуже нервувала, а мама не розмовляла. Натомість Тім, щойно побачивши телекамеру і фотографа, здмухнув гривку, усміхнувся для фото і прошепотів:

— Я бачу кінокамеру. Глянь, вона там.

І нишком вказав мені на репортера місцевого телебачення.

— Я також бачу. Очевидно, нині вони не можуть ховатися.

— А що в сценарії? Що мені треба робити?

— Ти мусиш зробити сумне лице, бо не хочеш, аби поліція викинула нас на вулицю.

— Поліція? – повторив він. – Прийде поліція?

— Неодмінно.

— Тоді ми переможемо, тому що поліція нам допоможе, врятує від банку, — вигукнув він задоволено.

— Ні, Тіме, поліція допомагатиме банкові.

Він цього не розумів і виправив мене, як це роблять діти.

— Але ж поліція хороша і врятує нас від лиходіїв.

— Ну, в цьому фільмі поліція на боці лиходіїв.

Хоча й не відразу, але він зрозумів.

— А в нас стрілятимуть?

— Ні.

— А мені треба плакати?

— Якщо хочеш...

— Буде краще, коли я трохи поплачу, еге ж?

— Тоді плач.

Тім став кривити лице, немов йому в око попала порошок. Раптом він обернувся і показав мені величезну, як горіх, сльозу, що стікала по щоці.

— Дивись! Я плачу, я дуже добрий актор.

— Ще не треба, дурнику. Коли здійметься буча.

— А-а-ах! – Тім прикрив рот долонею, жалкуючи, що вибрав не той момент.

Якби не Тім і не стрічка, я б також плакала. Зараз, коли наближається мить виселення, я тремчу, мов осиковий лист. Я не хочу бути героїнею. Не хочу бути хороброю. Не хочу бути бійцем, як просять мене Джудіт і Тоні. Я б воліла бути в школі, з іншими дітьми з класу, сидіти і дивитись на дошку на нудному уроці математики. Мені б хотілося бути боягузкою, як мої друзі. Вони спокійнісінько живуть зі своїми батьками, які щовечора готують їм вечерю, дбайливо вкривають їх у ліжках, щоб вони не змерзли, і вимикають їм світло. А в нас нема ні вечері, ні ліжка, ні світла. І скоро не буде дому. Ненавиджу бути не такою, як усі.

Особливо зараз, у цю мить, коли бачу, як прибули поліцейські з шоломами на головах і з кийками в руках — вони озброєні так, наче йдуть на війну.

Мене проймає холод, і я міцно хапаюся за руку Джудіт. Люди стоять у чотири шеренги, а ми — позаду них. Джудіт попередила мене: якщо все піде зле, Тім і я маємо сховатися за неї і Тоні.

Справа повертає на лихе. Прибула купа поліцейських з підрозділу спеціального призначення, і вони готові діяти. Їх майже стільки, скільки тих, хто чинить опір, лише з однією різницею: вони озброєні, а ми — ні.

— Спокійно, ось побачиш: вони з нами не справляться, — каже мені Джудіт.

Я б хотіла їй вірити, та коли бачу, як людей починають волочити за ноги і волосся, як люди пручаються і протестують, як поліцейські починають нервувати і роздавати копняки й удари кийками і як в одну мить усе перетворюється на мішанину криків і свистків ... Мені стає страшно.

Тім також злякався. Він починає плакати, а я збираю останні сили, щоб похвалити його.

— Дуже добре, Тіме, ти плачеш просто чудово.

— Але це... це виглядає по-справжньому...

— Це не так, хлопче.

— А якщо мене вдарять?

— Може, зачеплять кийком, але не ушкодять.

— У сценарії написано, що мене вдарять?

Не треба читати жодного сценарію. Усе йде не так, як ми сподівались. Поліцейським наказано за всяку ціну вивести всіх. І вони це роблять. Джудіт і Тоні залишаються з мамою, Тімом і мною. А коли виганяють останнього з маніфестантів, вони стають перед нами трьома, Тоні представляється нашим адвокатом і каже:

— Це сім'я. Вони вийдуть самі, серед них двоє неповнолітніх.

І ми виходимо, тягнучи наші валізки і приготовані про всяк випадок манатки, — переможені і зусібіч оточені поліцейськими. Двері дому за нами зачиняються, відтак їх опечатують.

От і все. Коли ставлять печатки, цей звук розриває мені серце. Ми з мамою обіймаємось і плачемо. Я оплакую всі спогади за той час, який я прожила в цій квартирі і які залишилися там, за дверима. Дверима, які нас насильно змусили зачинити. Тім чіпляється за наші ноги і заливається слізьми. Я ласкаво куйовджу йому волосся і хвалю на вухо: «Чудово, Тіме, ти першокласний актор. Бачиш, вони нас не били».

І Тім, дуже гордий, шморгає носом, завдає собі на спину наплічник з іграшками і трусами, який більший за нього, чіпляється за руку Тоні і пошепки питає:

— А зараз що? Куди ми підемо?

— До Джудіт, поки не знайдете кращого місця.

Тім роздратовано здмухує гривку і зітхає.

— Мені хочеться, щоб фільм закінчився і я міг повернутися додому...

Звісно, Тоні нічого не розуміє.

© Maite Carranza. *La película de la vida*. Премія дитячої літератури El Vaixell de Vapor, 2016.

Дженіфер Клемент ^{США/Мексика} | Молитви за вкрадених

З англійської переклав Геннадій Беляков

1

Біжи й сховайся в норі. Що, мамо? Біжи й сховайся в норі. Мерщій. Тихо. Що трапилося? Тихо. Коли моя мати була надворі, вона помітила вдалині коричневий джип. Радше почула, аніж побачила. Комахи й птахи знишкли, у джунглях запала тиша.

— Хутчіш, — сказала вона, — біжи вже. Біжи.

Я вискочила за поріг і побігла до невисокої пальми за маленькою полянкою, поряд із будинком.

Нору прикривало сухе пальмове листя. Відсунувши схожі на віяла гілки, я залізла всередину. Дотягнулась руками до листу і знову закрила нею вхід.

Нора виявилася замалою. Тато вирич її, коли мені було шість. Довелося влягтися набік і притиснути ноги до грудей, згорнувшись у позу, у якій лежав древній скелет людини, що його я бачила колись по телевізору. Крізь копну висхлого листу просвічували промені сонячного світла.

Почувся гул двигуна.

Довкола затремтіла земля, джип під'їхав до нашого будиночка й зупинився на поляні просто наді мною.

Від тіні автомобіля в моєму тісному кубельці запала темрява. Крізь лист мені було видно його днище, сплетіння труб і металевих деталей.

Двигун заглушили. Почувся скрегіт ручного гальма. Відчинились дверцята водія.

На землю став ковбойський черевик із високим, проте пласким чоловічим підбором.

Черевики належали чужинцю. У таку спеку тут ніхто б таких не вдягнув.

Стоячи біля відкритих дверцят джипа, він поглянув на мою матір. З нори мені було видно лише його черевики та її червоні пластикові шльопанці навпроти.

— Добридень, — мовила мати.

Говір у чоловіка був нетутешній. Люди, що говорили з таким акцентом і носили такі черевики, жили на півночі Мексики.

— Тут завше так пече? — запитав він. — Як думаєш, скільки градусів?

Мати не відповіла. Та опусти вже свою рушницю, матусю. Відчинилися ще одні дверцята. Лежачи в норі, я не мала змоги навіть поворухнутись, щоби щось роздивитися, тож доводилося лише слухати. З пасажирського сидіння джипа зліз іще один чоловік.

— Хочеш, я стрельну в неї над головою? — запитав він у першого, а тоді відкашлявся й хрипло задихав. Його астматичний голос нагадував торохтіння гримучих змій і свист піщаних буревіїв.

— Де твоя доця, га? — запитав перший чоловік.

— У мене немає доньки.

— Як це нема, матусю? От тільки не треба мені брехати.

Джип уперіщила куля. Машину струснуло. *Тра-та-та-та-та*. Нагорі заторохтів автомат. Почувся стукіт куль, що впивалися в цегляні стіни нашого дому.

Затим — тиша. Джунглі роздулись і здулись. Комахи, рептилії й птахи завмерли. Жодного шурхоту. Небо потьмяніло.

Навіть гірський вітер затамував свій подих, зачувши автоматну чергу.

— Ми були вашою останньою надією, матусю, — сказав водій.

— А дім як родимками всипало, еге ж? — почувся хрипкий пронизливий голос другого, що зрештою перетворився на свист.

Чоловіки залізли в машину й брязнули дверцятами. Водій повернув ключ і завів двигун. Коли він натиснув черевиком на педаль акселератора в мене над головою, нору сповнили вихлопні гази. Я роззявила рота й вдихнула отруйний дим.

Автомобіль здав задки й помчав дорогою геть. Я глибоко задихала. Запах отруйних газів здавався мені ароматом квіток або фруктів. Мати змусила мене просидіти в норі ще дві години.

— Не вийдеш, доки не заспівають птахи, — сказала вона. Коли мама відтягнула убік лист, що прикривав вхід до норі, і допомогла мені вилізити нагору, надворі вже майже стемніло. Наш маленький будиночок прорешетили десятки куль. Навіть на стволі папаї виднілися рани, з яких ніжною корою стікав солодкий сік.

— Ти тільки поглянь, — сказала мені мати.

Я розвернулася. Вона вказала на нору пальцем.

Я зазирнула всередину й побачила там чотирьох скорпіонів-альбіносів. Найбільш смертоносних.

— Ці скорпіони пожаліли тебе більше, ніж будь-коли пожаліє людина, — сказала мені вона.

Після того мати скинула один зі своїх шльопанців і забила всіх чотирьох.

— Милосердя – дорога лишень у один бік, — проказала вона.

2

— Звідки в тебе на руці сліди від цигаркових опіків?

— О, та в нас усіх такі є, Ледіді. — Вона поглянула на внутрішній бік своєї руки, простягнувши її мені, мов розгорнуту книжку. — Коли тебе викрадають, ти обпікаєш внутрішній бік лівої руки недопалками.

— Але навіщо? Я нічого не розумію.

— Ти що, божевільна? — запитала вона. — Геть дурна? Вибач. Колись давно-давно так вирішила зробити одна жінка, і тепер ми всі так робимо, — пояснила вона. — Якщо нас знайдуть десь мертвими, то всі знатимуть, що нас викрали. Це наш знак. Мої опіки — це повідомлення.

Я не зводила погляду з візерунку круглих опіків на її руці, а вона так і тримала її переді мною, мов виставлене з човна весло.

— Ти хочеш, щоб люди дізналися, хто ти. Ну бо як інакше нас знайдуть матері?

Уже майже стемніло.

— Треба рушати, сказала я. — Ходімо. Я візьму тебе з собою.

Її мати стояла на порозі й чекала. В одній руці вона тримала дитячу пляшечку з молоком.

— Моєму дитяті вже час спатоньки, — мовила Конча. — Якого милого ти робила в цих джунглях? — Паула не відповіла, а просто зайшла до будинку. Її матір провела мене до кінця їхнього подвір'я.

— Вона тобі щось казала? — поцікавилась Конча і сполохано додала: — Нікому нічого не кажи. І як вони лише дізналися, що вона тут? Хто знав, що тут живе красуня? Вони приїхали по неї. І знали, за чим їхали. Якщо їм стане відомо, що вона повернулась, якщо вони почують про це, то приїдуть по неї знову. Треба тікати. У нас немає часу. День-два, не більше. Я все спланувала. Ледіді, ми втечемо. То що вона тобі наплела?

— Розповіла про цигаркові опіки.

— Казала, що зробила їх собі сама? Казала, що так роблять усі викрадені жінки?

Я кивнула.

— І ти їй повірила? — запитала Конча. — Я от жодному її слову не вірю. Навіть уявити собі не можу, як можна саму себе обпекти. Це ж неможливо.

— Так. Я їй вірю.

У цю ж мить за спиною своєї матері з'явилася Паула. Мов біла примара. З дитячою пляшечкою в руці. Гола. Серед довколишньої темряви її рікою залило місячне світло. Я змогла роздивитися її соски, чорне волосся межи ніг і сузір'я цигаркових опіків, що вкривали все її тіло. Я побачила Оріона й Тільця з опіками замість зірок. Навіть її ступні були поцятковані кружальцями. Паула пройшла Чумацьким Шляхом, і кожнісінька зірка опалила її тіло.

© Jennifer Clement. *Prayers for the Stolen*. — London: Vintage Books, 2014.

Галина Крук ^{Україна} | Поезії

в небі намалював

ластівку і шуліку

каже мені: стеж

за цими двома в русі,

за цими двома в парі

а вони вже так далеко,

що не бачу, хто з них де

що не розрізняю, де з них хто

найсумніше відкриття:

нема так, щоб саме тільки добро

нема добра без зла

нема добра і зла без мене

а тоді раптом розумієш, що все тепер буде по-інакшому
і багато чого взагалі більше ніколи не буде в твоєму житті,
бо просто ніколи не буде

бо в людини насправді є тільки те, що є в людині
бо стільки на світі рік,

а ти чомусь намагаєшся зайти щоразу в ту саму
тихе плесо, чийсь діти приходять поговорити з тобою
про свої замки з піску
їхні мами — про те, що втрачено, а що вдалося відвоювати
майже сорок, чи навіть вже трохи за сорок,
рекомендують залишатися в затінку, не ризикувати
чийсь воланчик заносить вітром на інший берег
пливеш по нього, така доросла і певна у власних силах,
повертаєш, роззираєшся, думаєш — хто всі ці люди?
чий це замки? навіщо мені той воланчик?

вихідні над Летою
просто ще одні спекотні вихідні над Летою

усе це скидається на неточний переклад
із невідомої на забуту,
де слова не відповідають самі за себе,
де ніхто з нас більше за себе не відповідає,
де «скидається» — як сукня через голову
біля розбурханого ліжка,
як білизна поспіхом,
як дві великі рибини в каламутних водах

є глибина, яку двоє відчують, але бояться пірнути
з головою, повною стоп-сигналів
та інтелектуального мулу

є ріки, в які можна ввійти тільки не знаючи броду
є те, що можна намацати тільки руками
серед повної темряви
і збитого, як щось живе на трасі, подиху,
серед чийогось пришвидшеного серцебиття,
коли раптом вириваєшся уперед і фінішуєш
першою, як слово,
як вирва, що залишилася після слова

стара богема

Ми так жили, немов співали джаз.

Ю.Андрухович

ми все життя прожили, ніби в нас
постійно грала музика на повну,
і все одно було нам, що сусіди
подзвонять в двері, викличуть наряд,
і він прийде — а ми такі нарядні
з незрозумілим приводом для свята
без приводів іще, але уже без гальм,
красиві і оголені, як боги
з полотен барокових, в позолоті
легкі, як натяк, трепетні, як ніздрі...
і билась порцеляна, ніби серце
нехотячи, і виривались крики
гортанні, придихові, однозначні,
і у сервантах в них тремтів кришталь
ми все життя не думали-не знали
жилося тим сусідам як? навіщо?
і що вони казали часом дітям,
а діти виростили поміж тим,
як нам жилося і як їм жилося,
а час рівняв, як перукар, волосся,
філірував, проріджував ряди,
і ось ці діти скачуть, ніби коні

над головою, прямо серед ночі,
і серце б'ється глухо, як горох
об стінку, і до ранку не заснути
від придихових: ах, не може бути,
від однозначних: ех, було-було...

багатий внутрішній світ

мурашки по шкірі, метелики в животі, таргани в голові,
почуваєшся господом богом,
доки їх відчуваєш, доки вони всі живі,
дозволяєш їм користуватися тілом своїм, доки воно твоє,
думаєш — хто буде дбати про них,
коли настане твоє персональне «не є»,
хто приносить їм їжу, доливатиме їм води,
паруватиме їх, випускатиме їх погуляти туди-сюди
кожен із нас відповідальний за тих,
кого приручив, кого породив
природа смерті непередбачена,
оскільки передбачає смерть усіх цих приватних потвор і див
я хотіла б, щоб хоч щось від них залишилося,
щоб вони були,
навіть коли їм не буде, де повзати чи літати,
коли нам доведеться відмовитися від моїх живота й голови,

щоб навіть тоді, коли за душею не буде тіла,
його солодких ніш і площин,
я могла б жити в них, як персональна їхня причина причин

відображення

навіть світло заламується дивитися в цю каламуть
ковзаю поглядом по жінці в воді,
що відбиває
погляд, як м'ячик, по жінці,
яка не буває
зі собою відвертою до кінця,
відвертається,
не відкриває усього лица, хвилюється і тремтить
брижами йде від найменшого подуву,
наче від подиву, міниться,
а здавалось — ще мить
тому я могла побачити вираз її очей, вигин брів
але хтось там забрів у воду з іншого берега,
чоловік
скаламутив, збурих сонне плесо, підняв намул
жінко, чому ти така непевна мене, така розмита
вічно в тебе стільки всього в голові –
камінці, мальки,
відблиски світла, рослини, чоловіки

з іншого берега,

тільки не я, тільки не ти сама

жінко, у нас же з тобою нікого, крім мене, нема

тільки я і моє відображення в каламутній воді,

годі тобі відбиватися від усього,

годі тобі

©Крук Г. Доросла. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.

буває мить довша за тінь найвищого дерева на світанку
буває що дерево на узліссі відкидає костур тіні своєї і йде
назустріч тобі або просто іде як дощ чи як сніг чи як час
і ти що у затінку дерева сів собі перепочити
спиною опершись, уперше помітиш, що тінь твоя теж
може комусь прислужитись у спеку якщо непорушно сидіти
без метушні як дерево або принаймні як деревій попід деревом
сидіти гоїти себе ніби рану, як збите коліно землі
об коліно дитини

і мить ота – все

час від часу я гірша від часу – я псую навіть те,
що йому не під силу:
розкладаю слова на заперечні частки,
взагалі позбавляю їх слова,
розриваю зв'язки з близькими

доводжу перше-ліпше

складносурядне чи складнопірядне речення

до самозречення

змішую грішне з праведним

просто – ускладнюю

чийсь окуляри рожеві роздавляю думкою задньою

підрізаю мріям крила,

наступаю на горло власній пісні (якщо вдасться)

словом: розбиваю серце собі й одному дебілу,

який свято вірить, що це – на щастя.

і тоді він дає нам любов, ідеальну, як злочин,

у якому ні свідків, ні втечі у ніч, ні ловитви,

у якому продумане все,

що і сумніву черв не підточить:

ось білизна на бильці жіноча –

знімай її, гладь, скільки хочеш,

ось халатів домашніх холодні сумні сталактити

і зашторені вікна, нещільно, як руки в молитві

тоді йдеш на червоне, зневаживши людські закони –

на призахідне сонця осіннього світло тривожне,

так не можна – повискують гальма – не можна не можна

і пульсує в тобі, ніби вирватись хоче ізвідти,

із залятого кола, солонна руда аква віта

наче пальців відбитки, нас час так старанно стирає
з білих цих простирадел і просвітів штор незакритих
до кінця, ніби ця

чистота хірургічна й розгладженість складок –
то найдосконаліший витвір

отця

але ми прокрадаємось в сни тих, що нами забуті,
нами в пам'яті білими нитками зшиті

сльозами у миті

просвітління? затемнення їхнього?

ми навертаємось

їм на очі,

як заїди заходимо взуті, сліди залишаємо,
заважаєм, як заїди в кутиках рота,

відкритого для молитви

©Крук Г. Співіснування. — Львів: ЛА «Піраміда», 2013.

найстійкіша людина — на чотирьох ногах

дві твої, дві мої

їмо одне одного як хліб

вчимо одне одного ходити за руку

моїми губами говорить якась дитина:

любов — проста як двері

як двері без клямки

як двері з ручкою з іншого боку

вогні святого ельма

тут починаєш думати про альтернативні джерела енергії

непевна блукаюча посмішка на обличчі бомжуватого чоловіка

нездоровий блиск в очах завсідників гральних автоматів

неконтрольовані спалахи люті на лицах підлітків у вуличній бійці

тільки божевільні тут уміють дивитися просто в вічі,

не відводячи погляду. тільки божевільні і зовсім маленькі діти

тільки божевільним тут є що додати від себе

відняти від себе, роздати просто так, але ніхто не хоче брати,

нікому не треба чужого

незрозуміле лякає, навіть якщо це світло

особливо якщо це світло

freefall in love

з тобою завжди хочеться більше,
ніж дозволяє тіло
сідаючи, сонце видовжує наші тіні,
накладає їх одна на одну
змішує в одне ціле, і годі вже зрозуміти,
де закінчується моє,
де починається те, що є тобою.
допускаючи ближче, ніж можна,
допускаю, що світ триватиме вічно.
любити — це бути трохи не в собі,
ходити самим краєм себе,
відкраювати себе лезом Оккама,
не боятися падіння.
бачиш, любове, я не тримаюся,
я відпускаю руки.
у повітрі так багато душ,
що навіть яблуку ніде впасти

МУХИ ТВОРЧОСТІ

роблю із мухи слона
воджу його скрізь за собою

сірого великого незручного

показую його всім, вибачаюся:

— він не такий уже й великий,

не бійтеся, він не вкусить,

мені не було його з ким залишити вдома,

це мій, я його сама зробила.

роблю із мухи слона,

хоч могла би, напевно, освоїти інші форми –

компактніші, приємніші,

за які не треба було б перепрошувати,

але що тут ще зробиш?!

можна було б, звичайно, не з мухи,

а з якогось благороднішого матеріалу,

слон заслуговує на більше,

жоден слон апріорі не бачить себе у мусі.

— яка муха тебе вкусила? — питаєш, —

навіщо тобі вся ця незрозуміла творчість?

— не знаю, — кажу, — не можу відмовити собі

і слонові в можливості

бути

чорна діра

любов залишає у серці жінки діру, розміром з чоловіка,
спершу мріяти, потім міряти, применшувати, перебільшувати,
недоговорювати, триматися подалі від краю
Боже, не слухай жінку закохану, жінку розчаровану,
жінку покинуту — жодної з них не слухай,
вони самі не розуміють, чого просять
любов залишає у серці жінки діру, розміром з іншу жінку,
зяючу порожнечу, лакуну, якої нічим не закласти,
антиматерію, вибухову хвилю, молитву про помсту,
Боже, не проходь мимо.

любов залишає у серці жінки діру розміром з Бога

спущена петелька

пішла в себе з головою. залізла з ногами.
тягнула все до рота. куштувала. випльовувала
каялася. зрікалася. зріла.
думала собі: поїду звідси першим-ліпшим рейсом.
світ за очі. на всі чотири.
якби смерть була творчою резиденцією,
давно б уже подалася.

нічого особистого. просто іноді треба відчутти реальність

як обпектися.

завжди в голові кілька сюжетів,

ніколи не зупиняєшся на одному сценарії,

щось комбінуєш.

відчувала, що світ як цілість трохи богам не вдався,

особливо людина.

іноді найкращий вірш — як секс із незнайомцем,

про якого нічого не хочеш пам'ятати

знала, що ніхто їй не потрібен аж настільки,

щоб можна було дати йому людське ім'я.

кілька недбалих штрихів.

нервовий сміх.

спущена петелька.

©Крук Г. Доросла. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.

Мирослав Лаюк ^{Україна} | Королівство

Увертюра

Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?

Goethe

Коли дитина має зросту один метр і шість сантиметрів,
коли дитину залишають з недавно протверезілою сусідкою,
то ця дитина буде цілий день сидіти й малювати.
А сусідка, лежачи на погано заправленому ложі,
їстиме великий сірий біб, умочуючи його в сиву древню сіль,
і час від часу зникатиме у хороми. Що вона говоритиме?
Розкаже, наприклад, що коли вчора йшла на цвинтар –
той, що у колишніх володіннях пана Тарнавського, —
їй засмерділа вода з потоку. Потім в рудому залізистому багні
наткнулася на труп здорової коняки – і аж оглухла.
На самому ж цвинтарі вона вперше усвідомить,
що на більшості могил – одна й та сама дата смерті.

...Не помічаючи цікавості дитини з олівцями, жінка скаже:
малюючи, слід бути пильним – картинка здатна до оживання.

Ось момент, коли дитина випускає альбом із рук,
лице, як сире вапно: куди він дівся – Вільшаний король,
куди ділося це намальоване створене тобою страхіття?

Він же тепер зможе наробити стільки сумніву в головах!

Він же наробить стільки плям!

Хто його тепер зупинить?

Вільшаний король

Вільшаний король – це той покидьок,
що викрадає сина просто в присутності батька;
він розбиває обійми коханців і вириває їх з поцілунків.

Спочатку підкупує:
підсовує солодощі й радощі, своїх зелених дівчат –
чийхось сестер і дочок, викрадених ще дітьми,
пропонує безсмертя, втіхи плоті, пропонує вкрадені сюжети,
історії країн, красиві сервізи. Замало? – пропонує байдужість.

Ось він нарешті перед тобою: в оксамиті та клейнодах,
розкладає фотографії дівчат, як різник – свинячі голови. Ось
ти вибираєш, і ту, яку треба, в очі дивишся – і мерзота сичить,
змітає світлини зі столу, як вода у прорваній греблі,
вистрибує на коня, немилосердно жене його в бік боліт.

Однак немає тих, які засвідчать його з'яву. Навіть якби були –

ніхто не захоче. Немає тих, які насміляться розмовляти

голосно. Всі – інші, всі поставали іншими,

їхня мова – шерхіт розтросчений, мов горло вільхи, –

вона червоніє на місці рани

і ніколи не закричить,

навіть у найголоснішу погоду,

навіть коли потоп вириває її з корінням

і несе до найближчого океану.

Казка

Барон Нема, його нема. Він

увечері, в стиснутий, як кулак, сніг, прив'язав коня до кілка, прокинувся зранку: кінь – на вершечку церкви, а снігу нема;

або: загрузає з конем в болоті й витягає обох за власне волосся.

В іншому епізоді: мчать на коні дві дитини, туляться

одна до одної, якщо добіжать до дубового гаю – то врятуються.

Барон Нема ховається у кущі бузини, злий на брата,

якому належить королівство. Барон тицяє пальцем, він показує

на дерево дуб – і дерева дуба нема. Показує на слово «суєта» –

і суєти нема, на твоє сімейне фото, на твій завтрашній день,

що якраз виходить з-за теплиці. І вкінці барон Нема

показує на твою дитячу казку – і її більше нема.

...А коли Вільшаний король уже хоче торкнутися до дитини,
барон Нема показує з куща пальцем на перше та друге дитя,

і – суцільні втрати, сестри мої рідні,
сестри мої улюблені.

...Тепер так: Барон Нема насправді не брат Вільшаного короля.

Барон Нема – це рука, навіть якщо вона і робить те,
чого решта тіла не хоче. Барон Нема – це рука,
Вільшаний король по-різному свої частини називає:
права рука – Барон Нема, ліва – просто Рука,
права нога – Всесвіт, ліва – Дожену, шия – Вщент,
голова – Корона.

Сьогодні він забрав

Лікар відтягує нижню повіку і говорить: «У вас п'ять днів», –
він починає, як морозиво, брати трошки на ложечку і ласувати
твоїм нерозумінням, твоїм відторгненням і твоїм жахом.

А потім з-під окулярів, стетоскопа та білого халата
вилазить Регіт. У нього з кишень сиплються фотокартки дітей.

Знову каже: «Ну добре, це не в тебе п'ять днів лишилося,
не в тебе, а у того, кого ти найбільше ненавидиш.

То ти знаєш, кому залишилося п'ять днів?»

І, дивлячись на розбиту, як колба, людину, додає:

«Просив же тебе не робити лиш дві речі: любити і ненавидіти –
я Форму Серця твого у руці тримаю, як в'язку редиски...»

І говорить, говорить, говорить сволота: «Я жах цього світу:

маю чорну валізку з червоною кнопочною, кого захочу – з'їм, цілу країну гам-гам-гам, цілий народ ням-ням-ням, Персія –

це є сирник, він смакує з малиновим лимонадом Ясинувата».

...Сьогодні він забрав п'ятнадцять людей,

п'ятнадцять людей забрав він навіки.

П'ятнадцять людей у його мішку на його коні

їдуть у його володіння. П'ятнадцять людей ридають,

думи співають, у повітряні шахи грають.

Сьогодні він забрав шістнадцять людей, сімнадцять,

шістнадцятий – я,

сімнадцятий – він.

Монолог

Причепився до слів, як сухожилля до суглоба –

кажеш: «Мова, мова, мова» – що вже потребу дихати втрачаєш,

слова від шкіри віддирати треба, як плоть при вичинці.

«Мова, мова, мова», – що хочеться в морду дати.

О, ти думаєш, що зненавидіти –

це зробити щось протилежне до любові?

А хіба долоня зі стуленими пальцями на очах заміщує Втрату?

Втрата – це ім'я душі, моєї теперішньої супутниці

(насправді – не більше ніж речі, яку взяв поносити).

Коли я вибирав їй коня, то спочатку думав про гніду Ненависть з гнилими зубами, але, зрештою,
подарував, чалу Байдужість –

міцну, як вся ця твердь. А тепер слухай, уважно:

на спустошеній землі – Я – де вже немає

ні землі, ні повітря, ні води, ні вогню –

на тебе показую пальцем і питаю:

людино, з долонею на очах, людино, в котрої на краях пальців

просвічує рожеве світло, людино засліплена,

тепер яке ти мені

ім'я даси?

Що таке історія

Я знаю: вона майже – як Троянда,

котра дивиться на квітку – і та квітка в'яне;
але квітці від того тільки краще, тоді як тут –
тільки жертви, кроваві й нарешті байдужі, гербарієві.

«Ба-а, – каже дитина шмарката, – що таке синь?» –
«Синій колір, небо», – і небо над ними. – «Що таке нати́на?» –
і баба хоче показати, шукає скрізь: нати́на росте лиш
біля купи конячого гною. – «Така рослина, що в голод їли». –
«Що таке смерть?» – питає. І смерть уважна, мов відмінниця,
яка хоче піймати учительку на помилці, сіла на підвіконня. –
«А це така пригода, що сталася з твоїм дідом, який у лісі
колись пропав і вже не вернеться. Який пропав ради історії». –
«Ба, а що таке історія?» –

І жінка виходить на горб – там вітер, як голка:
жінка пробує вселити туди нитку свого життя.
Стара поси́лає дитину по куртку, а сама
вдивляється у зарослу вільхами ріку – глуху, як перед повінню:
«Історія – це коли ми посварилися з сусідкою Васи́линою,
а та сказала, що коли вони вішали нашого ді́да піввіку тому,
він тремтів, як осиковий листок.
Тремтів, як осиковий листок».

Втрата

Звечора – ще все добре,

а вже зранку –

втрата лежатиме на столі, говоритиме:

можеш намастити мене на підсмажений хліб,

можеш похоронити як людину,

можеш продати мене ворогу якнайдорожче,

а ще можеш

покинути своє королівство навіки,

і тоді не матимеш Втрати,

але й усього іншого

не матимеш.

Вода і не вода

Ти пам'ятаєш кожну лінію на її чолі.

Жінка стоїть на горбі, щось роззирає,

вдивляється у нитку ріки, наче хоче її вселити у вушко голки,

раптом кричить до когось за спиною: «Біжіть за дітьми до ріки,

бігоом, бо вхопить вода!»

Тут знають, що таке потоп: недавно він забрав кіоски й хати,

позабрав машин і овець, недавні гризоти.

Проте є ще такий потоп, що кров,

що свист з неба, що кулі пробивають наскрізь Серця!

Але з чого вона тепер взяла, що буде вода? –

старість дезорієнтує: «З чого ти, ба, взяла?»

І вона, досі не згубивши зір дурними книжками й екранами,

вказує на легке помутніння води,

якої ще не стало більше, але бруд вже просочується.

Ось вона, одна з найстаріших в цій окрузі, –

поряд її мама Марія, якій сто двадцять два, а ще баба Настя і

баба Ганна Філіппівна, яким по сто сорок і сто п'ятдесят шість,

і далі – ще чотири жінки, вже геть без імен, у древній збірці,

вже їхні імена лише на розломах вілх –

але як знати, котрі ламати?

Бо далі – такий потоп, що вже навіть не горе,

що вже навіть не вода.

Плями: катехізис.

Кому належатиме наша земля? –

тому, хто хазяйнує на болотах.

Хто забере всіх, кого любимо ми? –

знаєш сам.

Кого наш внук назве своїм дідом? –

Вільшаного короля.

Хто намалював Вільшаного короля? – ти!

Хто придумав йому брата? – ти! ти придумав!

Кого Вільшаний король назве своїм наступником? –

пляму.

Хто затулить пляму? –

Троянда затулить

однією пелюсткою.

© Мирослав Лаук, 2017.

Анушка Равішанкар ^{Індія} | Моїн і монстр

З англійської переклала Ганна Гнедкова

Моїн отримує монстра

Монстроправило 1

Кожен монстр має коритися монстроправилам і не ставити недоречних питань.

Якось уночі, у нерозбірливій темряві своєї кімнати Моїн почув якісь метушню та сопіння під ліжком.

- Хто це? – звискнув він.
- Я – бонстр, – відказав чийсь пискливий голос.

Моїн посвітив ліхтариком у кожен закуток кімнати. Нічого нема.

- Ябонстре, де ти є? – спитав він тремтливим шепотом.
- Я – монстр, а не Ябонстр, ти, дурнику.
- М-м-монстр? Де ти? – запитав Моїн.
- Під діжком, хіба не очебидно. Тут ще сдара запилена баліза і пара потборних сбердючих синіх шкарпеток. Того я затискаю свого доса.
- Овва! То он де вони. А я ті шкарпетки всюди шукав.

Моїн звисівся з ліжка. Пара скручених синіх шкарпеток вилетіла з-під ліжка й вдарила хлопчика в носа.

- ОЙ! Дякую. Але... чому ти під ліжком?
- Мені звідки знати? Монстри завжди під ліжком. Гадаю, то якесь дурнувате монстроправило. Якби я знав усі правила, мене б тут не було.

Монстроправило 42

Коли монстра посилають до світу людей, він має заховатися під ліжком. Якщо нема ліжка, можна сховатися під шафою або будь-якими іншими придатними для цього меблями. Якщо немає придатних для цього меблів, хай знайде темний куток.

Моїн поводив ліхтариком під ліжком.

- Але я тебе не бачу.
- Це ще одне монстроправило. Ти зможеш мене побачити, тільки коли намалюєш.

Моїн був спантеличений.

- Але ж я можу тебе намалювати, тільки коли побачу, – заперечив він.

- Якщо мене не малювати, я так назавжди й залишуся невидимим.

Моїн не відповів. Йому видавалося, що невидимий монстр набагато кращий за видимого.

- Ти повинен мене намалювати! – заволав монстр. – Такі вже монстроправила!
- Але ж я – не монстр, – зауважив Моїн.
- Якщо ти не скорися правилу, ти... ти... на валізу перетворишся, от що!
- Але як тебе малювати, якщо я не знаю, як ти виглядаєш?
- Я можу себе описати, хіба ні? А ти мене намалюєш.

Моїн завагався. Колись на уроці малювання він намалював конячку, а вчителька подумала, що це – карта Махараштри⁷. Відтоді він акуратно підписував усі свої малюнки. Але навіть після того вчителька з малювання завше писала «Невже!» на його аркуші.

А все ж перетворитися на валізу йому не хотілося. Валізи прямокутні й нудні, люди або сидять на них, або заштовхують під ліжка. Тож він увімкнув світло, дістав кольорові олівці та аркуш паперу й приготувався малювати.

- Не можна мене малювати на цьому клаптику! – сказав йому монстр. – Якого розміру мене намалюєш, таким я й буду, а я не хочу бути розміром із твоєю ступню.
- Але у мене немає більшого аркуша.
- Як це у тебе немає більшого! Дістань більшого аркуша! Дістань його! Дістань ЙОГО! ДІСТАНЬ!
- Гаразд! Гаразд! – погодився Моїн. – У мене є ідея.

Він зняв зі стіни календар, обрав уже минулий місяць, відірвав сторінку й перегорнув.

- Ось. Це найбільший аркуш, який я можу взяти, як тобі не подобається, нічого не вдієш. А тепер опиши себе.
- Гм, – гмикнув монстр і заспівав високим голосом, а що голос у нього був верескливий, то звучало це досить жахливо:

Очі – вогниська,

Ніс, як відриська,

Вуха – рогиська,

Зуби – іклиська,

На вигляд лячний і страшний.

Монстр, я – монстр, ось я який!

- Стривай-но! – вигукнув Моїн. – Тобто як це: ніс як відриська? Хіба в тебе не один ніс?
- Гай-гай, оце дурило мені трапилося. Я маю на увазі, що ніздрі в мене глибокі, як відра.

⁷ Махараштра – штат на заході центральної Індії. — Прим. перекл.

- То чому відразу не пояснити, що маєш на увазі?
- Бо це й без того очевидно всім, хто має хоч яку клепку в голові.
- Клепку?
- Це я так по-розумному висловив, що ти дурний.
- Деякі люди такі дурні, що не можуть навіть до пуття пояснити, що мають на увазі, – пробурчав Моїн.

Тим часом монстр співав далі:

Мов череп, родимка у мене,

Підборіддя здорове,

Волосся довге й зелене,

А шкіра – пурпурова.

В пільмі побачать – крик щемкий.

Монстр, я – монстр, Ось я який!

Груди барабаном маю,

Стовбури – не руки,

Мої ступні лиж сягають,

Ноги як бамбуки.

Неймовірно я жаский.

Монстр, я – монстр, ОООООООООООсь я який!

Запала тиша, поки Моїн поступово, ретельно, точно вимальював монстра.

- Уже готово? – квапив монстр.
- Цить... не бачиш, я малюю?
- Готово? – перепитав монстр за півхвилини.
- Пожди! – наказав Моїн, витираючи завелике вухо.

Монстр прочекав ще півхвилини.

- Готово?
- Майже, – сказав Моїн. – Добре, ось і ти.
- Підніми аркуш, – попросив монстр. – Я вдивлюся в нього, як у дзеркало. А відтак з'явлюся.

Тож Моїн підняв папірець.

І тоді...

- ААААААА! – закричав монстр.
- Ааааааа! – закричав собі й Моїн, адже з подивом побачив, як його малюнок перекидається на живу істоту.
- Гай-гай-гай! Що ж ти наробив? Що ти накоїв? – жалівся монстр.
- А що? Що не так?
- Не так я маю виглядати, – скиглив монстр. – Я ж *лячний*. А в тебе я кумедний!
- Я намалював *саме так*, як ти себе описав, – розізлився Моїн. На його думку, він чудово постарався над малюнком монстра. – Нічого не поробиш, якщо ти не знаєш, як себе описувати.
- Я мав бути пурпуровим.
- А, так, гм... вибач. У мене закінчився пурпуровий, тож я обрав найближчий за кольором олівчик.
- Рожевий? По-твоєму, рожевий близький до пурпурового? А чого у мене такі *худючі* ноги?
- Ноги як бамбуки, чи не так? Сам же сказав: як бамбуки.
- Це ж не бамбуки, це ж барабанні палички. Як я не буду обачним, якийсь кухар відірве їх і зготує мене, як замбара⁸.
- Нісенітниця! Барабанні палички не такі.
- Бамбуки теж не такі. А *оце* що таке в мене замість ступні?
- Лижа, звичайно.
- Оце? Оце ти називаєш лижами? Це якись посинілі мітли.
- Я не знав, як виглядають лижі. Припустив, що так. У припущеннях я – майстер. Для мене вони дуже схожі на лижі. Тобто лижуть землю, а ще вони сині й мітелкові.
- А в яких тварин бувають такі рогиська?
- То це мали бути роги тварин? Я подумав, рогиська, як в авторикші⁹.
- Отже, я ходитиму з рогиськами *авторикші* на голові? О, горе!
- Ти забагато скаржишся, – закинув йому Моїн.
- Як мені не скаржитися, ти подивися, як намалював мені зуби – вони стирчать із нижньої щелепи! Як мені їсти тепер?
- Якщо хотів, аби вони були на верхній щелепі, так і слід було говорити. Я ж не можу твої дурні думки читати, правда?
- У світі мільйони дітей, а мені дісталася дитина, яка малювати не вміє, – схлипнув монстр.
- То піди й знайди собі іншого дурника, – Моїн жбурнув геть свої олівці. – Я тебе не просив забиратися до мене під ліжку, будити мене й змушувати малювати все це посеред ночі. Піди й відшукай якогось визначного митця. Сховайся он під ліжку Пікассо.

⁸ Індійський замбар – поширений у південній та південно-східній Азії вид оленів. — *Прим. перекл.*

⁹ Рикша – тип транспорту, що має вигляд візка з місцями для одного або двох пасажирів. — *Прим. перекл.*

- Не можу. Тепер, коли ти мене намалював, я повинен залишитися з тобою. Крім того, Пікассо помер.
- Назавжди?
- Якщо людина помирає, то зазвичай помирає назавжди.
- Ні, я про те, чи ти повинен лишитися назавжди?
- Назавжди, – скрушно кивнув монстр. – Такі правила.
- О, ні, – простогнав Моїн.
- І я про те ж, – підтвердив монстр.

Монстроправило 54

Монстр повинен назавжди залишитися з людиною, яка дала йому тіло. (Див. також правила номер 71, 228 і 364.)

Зустрічний подарунок

Моїн учив нову раґу¹⁰ з учителем співу. Хлопчик був набурмосений. Не те щоб він не любив співати, та й навіть учитель, Тотогого Човдгурі, йому подобався (адже складно не любити когось, кого звать Тотогого).

Моїн був із невідомих причин дуже до вподоби вчителю Човдгурі. Той солодко усміхався Моїну, трусив своїм скуповдженим довгим сивим волоссям і скрикував «Бгало!»¹¹ щоразу, коли хлопчик брав якусь ноту.

А сьогодні вчитель був задоволений ще більше, ніж зазвичай. Моїн співав чимдуж, і Човдгурі здавалося, що хлопчик сповнений натхнення. Тож давав йому співати дедалі складніші раґи.

Натомість Моїн був просто розлючений. Йому треба було піти на день народження, та він запізнився через урок співу. Тато не дозволив пропустити заняття. І що більше Моїн лютився, то краще співав. Що краще Моїн співав, то більше вчитель хотів йому викладати. Отже, заняття закінчилося дуже пізно, і Моїну довелося не йти, а бігти додому. Він прибіг задиханий, спітнілий і в поганому настрої.

- Що ти даруєш Парваті? – спитала його мати, щойно відчинила двері.

Моїн зовсім забув про подарунок до дня народження.

Пані Каїф відшукала солом'яну корзину, але раптом пригадала, що дарувала таку саму батькам Парваті на ювілей їхнього весілля. І вирішила, що буде дивно знову дарувати корзину на день народження їхньої дочки.

Моїн не хотів ніде зупинитися, щоб купити подарунок, позаяк уже спізнився. Він оглянув свій стіл у пошуках того, що можна подарувати. Там лежала чудова блискуча зелена ручка, але в неї

¹⁰ Раґа – мелодійна будова в індійській класичній музиці. — Прим. перекл.

¹¹ «Бгало!» з бенгальської мови означає «Добре!», «Молодець!». — Прим. перекл.

був покусаний кінчик. Була книжка про планети, ще не читана. Вона досі виглядала майже як нова. Але коли хлопчик відкрив її, то побачив присвяту: «Моїну від Парваті до дня народження». Тож це виключено. Моїн відчинив шафу.

- Мені нудно, – пожалівся монстр, щойно побачив Моїна. Він увесь день пробайдиковав на складених простирадлах.

Моїну спало на думку дещо лихе й неперевершене.

- Хочеш піти на свято? – запропонував він монстру.
- Ще б пак! – підстрибнув монстр. – А банани там дають?
- Не знаю, але там буде багато смачної їжі, – пообіцяв Моїн. – А ще співи, танці та ігри. Проте є одна проблема: мені треба тебе загорнути.

Монстра опосіли підозри.

- Кожен, кого не запрошували на свято, має вдягтися, як подарунок, аби його пропустили, – розтлумачив Моїн. – Такі вже святкові правила. Тобі ж відомо, що таке правила: їх не розуміють — їм просто підкоряються.

Монстр кивнув. Він знав усе про правила. Монстроправила входили до базової монстроосвіти. Тому він сплюснувся так, аби його можна було загорнути, і Моїн запакував його в подарункову обгортку.

Монстроправило 1

Кожен монстр має коритися монстроправилам і не ставити недоречних запитань.

- Але пам'ятай: ніяких рухів і вже *точно* ніяких пісень.
- То що ти подаруєш Парваті? – перепитала Моїна пані Каїф, коли вони вдвох їхали до Парваті на скутері: мати за кермом, Моїн позаду.
- Ну... це мій малюнок, – викрутився Моїн. Він ледве тримався на задньому сидінні скутера. В одній руці він затис монстра, а іншою вчепився в металевий стрижень за своїм сидінням.
- Як гарно. Набагато краще дарувати щось зроблене власноруч. Це показує, що ти справді цінуєш людину. Вона так зрадіє, – тішилася пані Каїф.
- Малюнок? – спитала Парваті з огидою, коли отримала подарунок із рук Моїна. – Кому потрібен твій малюнок? Ти жохливо малюєш, – вона кинула подарунок до спільної купи.
- Ой! – вигукнув монстр.
- Сиди тихо, – прошипів йому Моїн і приєднався до решти дітей. Вони якраз розрізали торт.

Я вітаю тебе,

Я вітаю тебе,

З днем народження, Парваті,

Я вітаю тебе.

Так вони співали.

Нараз Моїн розчув знайомий грубий високий голос, що підспівував дітлахам. І хоча співав він ту саму мелодію, та слова були геть відмінні.

Діти співали:

Добрі друзі твої,

Старі друзі й нові —

Всі вітають, Парваті,

Всі вітають тебеeeeeee!

Однак чийсь голос перекривлював:

Кожному по халві,

Пиріжечки липкі,

Сендвіч і самоса¹² в маслі,

Та шербет¹³ немов клеееееей.

Моїн роззирнувся навкруги. Монстр вибрався з обгортки — тепер він стояв на купі подарунків і співав високим пискливим голосом. Моїн кинувся до нього та майже затис йому рота рукою, коли діти урвали спів.

У тиші було чути тільки жахливий голос монстра:

— Клеееееееей! — доспівував він.

Усі озирнулися на звук. Моїн завмер. Монстр припинив співати й посміхнувся.

- Моїне, який ти молодець! — похвалила пані Мурті, мама Парваті. — Я й не знала, що ти навчився черевомовлення.
- Еге ж, — підтвердив Моїн, хоч гадки не мав, про що вона говорить.
- А це — твоя лялька черевомовця? Як винахідливо!
- Авжеж, це лялька, — промимрив Моїн, поки монстр пручався в його руках.

¹² Індійська самоса — це пиріжки з начинкою з овочів, обов'язково зі спеціями — імбирем, куміном, перцем тощо; зазвичай трикутної форми. — *Прим. перекл.*

¹³ Шербет — східний прохолодний фруктовий напій; може подаватися у вигляді клейкого концентрату, який їдять ложкою або розбавляють водою для створення напою. — *Прим. перекл.*

- Боже милий, – звернулася пані Мурті до дочки, – хто б подумав, що Моїн такий талановитий? Поглянь, він зібрав свою ляльку зі сміття. Тут і роги авторикші, і старі віники, і гілки. Дивовижа!

Тоді вона сказала гостям:

- Діти, ми збиралися пограти в «Передай посилку», але якщо вже Моїн приніс таку дивовижну ляльку, чому б нам замість того не влаштувати виступ Моїна-черевомовця? Ходімо їсти, а тоді ми подивимося на нашого маленького черевомовця і його милу ляльку.

Моїн ледве не зомлів від страху. Перш за все, вона назвала монстра милим. Окрім того, він не розумів, про що вона балакає. Він прошепотів своєму другові Тоні: «Що таке це дерево-як-його-там?»

Тоні був розумний, як енциклопедія. На світі лишилося кілька речей, про які він не знав, і це часто дратувало його друзів, які знали про світ лише кілька речей. Але він також і ставав у пригоді.

- Черевомовлення – це коли ти керуєш своїм голосом так, ніби він виходить не з горла. От як ти щойно зробив. Ти співав, а виглядало на те, що співає твоя лялька.

Моїн вирішив залишити все як є. Не місце й не час було інформувати Тоні про те, як той помилявся.

Невдовзі всі наїлися, і пані Мурті витягла Моїна, хоч як він впирався, на центр і розсадила дітей у рядок. Вона дала йому стілець, а під ляльку підставила маленький столик. Моїн нишком згодував монстру шматки торта й самоси, аби той стулив пельку, тож наразі монстр почувався сонним, але щасливим. Моїн був аж ніяк не певен, чи монстр щось казатиме або робитиме.

- Що ви хочете, аби лялька сказала?
- На твій вибір, Моїне, – дозволила пані Мурті. – Що завгодно. Чи не так, діти?

Діти, яким більше хотілося пограти в «Передай посилку», похмуро витріщилися на Моїна. Хлопчик зітхнув. Він не уявляв, що йому робити.

- Можна поставити ляльці питання? – викликався Тоні.
- Постав.
- Як тебе звати?

Монстр не відповів. Моїн потрусив його. «Скажи їм своє ім'я», – пошепки наказав Моїн.

- У мене немає імені, – сонно відповів монстр.

Діти захихотіли.

- Тоді заспівай щось, – озвалася Парваті. Вона сподівалася, що Моїн поквапиться з виступом, відтак можна буде продовжити свято.

Монстр одразу прокинувся, збадьорився, встав на стіл і заходився співати:

Удав, удав, удав,

Був вуж, що він – удав,

Втім, діти, діти, діти,

Все ж ніде правди діти.

Збери ради, ради, ради

А немає на то ради.

Що те гасло, гасло, гасло,

Аби серце не гасло!

Очі долі, долі, долі

Не знайдуть своєї долі.

Прагни волі, волі, волі

Хоч і є всього доволі.

Руда, руда, руда

Лежить в землі руда...

Моїнові доводилося непереливки. Монстр співав і пританцьовував. Тож Моїн треба було вдавати, ніби це він смикає монстра за кінцівки. На третьому куплеті він аж засапався, руки боліли від спроб упіймати монстра одночасно за руки й за ноги, але глядачам дійство подобалося. Хтось реготався до знемоги, хтось намагався повторити дивний танок монстра.

Зрештою Моїн схопив монстра й вибіг до кімнати Парваті з криком: «Я в туалет!», тому що монстр, схоже, навіть не думав спинятися.

Половина дітей побігла за ним. Вони гукали: «Віддай нам ляльку!».

Але Моїн з грюкотом захряснув двері кімнати перед їхніми здивованими обличчями.

За кілька хвилин у двері постукала Парваті.

— Моїне, ти все?

- Вони пішли? – стиха поцікавився Моїн.
- Тут тільки ми! – крикнув Тоні.

Моїн відчинив двері й впустив Парваті та Тоні.

Коли вони ввійшли, то помітили монстра на ліжку Парваті. Той намагався опанувати стійку на голові.

- Я-я-як то?
- Х-х-хто то?
- Це не лялька, це справжнісінький монстр, – пояснив їм Моїн.
- Але ж... але ж... але ж..., – Парваті ніяк не могла оговтатися від побаченого. Тим часом монстр спробував залізти під її подушку.

Аж тут у двері постукали.

- Граємо в «Передай посилку», – весело запросила пані Мурті.
- Ми зараз, аммо¹⁴! – відгукнулася Парваті. – Треба виходити! Що ж нам робити?

Тоні із захватом спостерігав за монстром.

- Монстр! Справжній монстр! Він виглядає зовсім не так, як я собі уявляв.

Монстр підвівся.

- Маєш рацію! Я йому те саме торочу. Монстри страхітливі, а не...
- Обговоримо це пізніше, – втрутився Моїн. – Давайте залишимо йому трохи їжі й замкнемо двері.

Отже, поки дітлахи бавилися в «Передай посилку» або «Причепи хвоста віслюку», монстр зжер п'ятнадцять самос, п'ять шматків торта, одинадцять бурфі¹⁵ та цілісінький пакет чипсів.

Коли гості розійшлися, Парваті, Тоні та Моїн повернулися до кімнати. Монстр хропів у ліжку Парваті, сховавши голову під подушкою. Моїн довірив їм усю історію.

- І тепер, – закінчив оповідь він. – Монстр твій, Парваті. З днем народження!
- Залиш його собі, – відмовилася Парваті. – Він забагато жере. А від його співів у мене голова заболіла.
- Я б узяв його до себе, – стелював плечима Тоні. – Але ж я ділю кімнату з дідусем. Якщо я запропоную йому ділити кімнату з монстром, йому це навряд чи припаде до смаку.
- Так чи інакше, – заспано додав монстр з-під подушки Парваті, – це проти монстроправил. Мене не можна передарувати.

Монстроправило 114

¹⁴ «Амма» у перекладі з бенгальської означає «мама». — Прим. перекл.

¹⁵ Бурфі – індійські солодоці. — Прим. перекл.

Монстра не можна передаровувати.

- Звідки це в тебе? – здивувалася пані Каїф. – Хіба ти не віддав Парваті її подарунок?
- А, ти про це! – похопився Моїн. – Це зустрічний подарунок.

©Anushka Ravishankar. *Moin and the Monster*. — Duckbill Books, 2012.

Володимир Рутківський ^{Україна} | Гості на мітлі

ПЕРШІ КАПОСТІ

Викрадення дівчинки може зачекати...

Ядвіга Олізарівна під самісінькими Горобцями натрапила на розсипи такого рідкісного зілля, що його на Лисій горі відірвуть з руками. Тож вона вирішила приступити до викрадення лише тоді, коли не залишиться жодного кущика. І тепер вона ходила межі кущів, нахилиючись ледь не на кожному кроці.

Аристарх тим часом заліг біля крайньої хати і час від часу сповіщав, що діється в селі:

- О! Курка вилетіла на льох і кудкудакає, мов скажена. Це вона чого?
- Мабуть знесла яйце, — неухважливо відповідала Ядвіга Олізарівна.
- Ага... О, з крайньої хати вийшла дівчинка. Вона вивела наполовину зігнуту бабу і всадовила її на лаві... А це що? До них у двір зайшов якийсь дядько. Він присів біля баби, витяг якусь гнучку рурку і приклав до бабиної спини.
- Мабуть, це лікар, — здогадалася Ядвіга Олізарівна.
- А хто це такий?
- Теж із цілителів, — пояснила баба. І з презирством додала: — Тільки руки в них стирчать кудись не туди.
- О, бабо, а давай ми йому ті руки вставимо, куди треба! — вигукнув Аристарх.
- І як ти це зробиш?
- А так. Пограємося з ним, як я з мишкою.
- Ну, то й пограйся.
- Е, бабо, так не піде! Сама ж знаєш, що доросла людина мені одному ще не під силу.

Ядвіга Олізарівна поглянула на Аристарха і зітхнула. Їй дуже на подобалося, що її відривають від роботи. Але чого тільки не зробиш заради свого улюбленця!

А шанований у селі лікар Михайло Олексійович і не підозрівав, що ним збираються погратися. Хіба що на мить затнувся, начебто йому забило подих, а тоді притис стетоскопа до спини старенької і звелів:

- Ану, дихніть... ще раз... Так, все зрозуміло.- і несподівано для себе самого додав: — Тобто, нічого не ясно.

Тоді постукав хвору по коліну і запитав:

- Тут болить?
- Болить, — зізналася баба Марія. — Бува як закрутить!
- Ясно, — відказав Михайло Олексійович і постукав по попереку. — А тут?
- Ой, лікарю! — аж скинулася баба Марія.
- Все-все-все! — поспіхом відказав Михайло Олексійович. — Натяк зрозумів.

Він сів поруч з хворою і в задумі заходився стукати пальцями по лаві.

- Ой! — вигукнула баба Марія.
- Що «ой»? Я ж по лаві постукав.
- Все одно болить.
- Зрозуміло, — відказав Михайло Олексійович. — Мені, Маріє Сидорівно, все зрозуміло. От тільки не зрозуміло, як вас лікувати. До речі, ви всі ліки приймали, які я вам виписував?
- Всі лікарю. Правда...
- Що «правда»?
- Одна пігулка впала на землю, і її склювала курка.
- Ну і що?
- Носилася по двору, як мотоцикл. Яйця на ходу несла.
- Он бачите, бабо, які ви: курці допомагає, а вам хоч би що...

Зненацька він кинувся до призьби, в якій виднілася мишача нірка і став зазирати до неї.

- Що з вами, лікарю? — здивувалася баба Марія.
- Маленька така, сіренька, — пробурмотів Михайло Олексійович і приклав до нірки стетоскопа. — Симпатичненька...
- Це ви про що, лікарю?
Не про що, а про кого. Мишка звідсіля, здається, визирнула... Так на чому ми зупинилися? — продовжив він, піднімаючись з колін. — Здається, на тому, що я не знаю, як вас лікувати. Утім... — він зупинився і почав поратися у своїй сумці.
— Самовчитель гри на гітарі... на баяні... Я ж, бабо колись в інституті в драматичному гуртку грав... Ага, ось воно: лікування гіпнозом. Колись і таке в мене виходило. То уявіть, бабо, що я відомий гіпнотизер. Уявили?
- Уявила, — відказала баба Марія. — Будете махати переді мною руками?
- Саме так. Отже, почнемо...

Зиркаючи то на бабу Марію, то в зошит, Михайло Олексійович заходився робити гіпнотичні паси.

- Розслабтеся... Заплющіть очі... Вам тепло і спокійно... спокійно... А тепер спробуйте потихеньку випрямитися.

Баба Марія почала випростовуватися. Та варто було Михайлові Олексійовичу зазирнути у зошит аби дізнатися, що робити далі, як вона знову почала згинатися.

- Ні, бабо, так не піде, — розчаровано сказав Михайло Олексійович за кілька хвилин. — Бачу, без асистента нам не обійтись...

Він озирнувся і побачив Таню, яка стояла неподалік і спостерігала за його діями.

- Ану, Таню, візьми цей зошит і роби все, що там написано. А я буду стежити за бабою.

Таня взяла зошит, подивилася в нього і почала робити паси. А оскільки вона дивилася лише в зошит, то й не завважила, що вони були спрямовані на Михайла Олексійовича.

- Розслабтеся... — почала Таня. — Заплющіть очі... Вам тепло і спокійно.
- Мені тепло і спокійно, — слухняно забурмотів Михайло Олексійович. — Тепло й спокійно...
- А тепер спробуйте потихеньку випрямлятися...

Михайло Олексійович почав випрямлятися.

- Таню, що ти з ним робиш? — здивовано вигукнула баба Марія.
- Га, що? — приходючи до тями, обізвався Михайло Олексійович. — Здається, в голові трохи запаморочилося.
- Ще б пак, лікарю. Вас же моя онука заговорила!
- Таня? Мене? Бути цього не може!
- Я... Я ненавмисне, — почала виправдовуватися Таня. — Я тільки робила те, що тут написано.
- Не вірю! — войовниче вигукнув Михайло Олексійович. — Ану повтори! Зроби так, щоб я... щоб я під лавкою опинився!

Не відриваючи погляду від лікаря, Таня почала робити гіпнотичні паси і примовляти:

- Вам тепло і спокійно... Лізьте під лавку...Лізьте під лавку...

Михайло Олексійович слухняно поліз під лавку. Він довго там вмощувався, а тоді запитав:

- Далі що?
- Не знаю, — ледь чутно відказала Таня. — Ви ж самі просили.
- Я? — не повірив Михайло Олексійович. Він із зусиллям вибрався з-під лавки, тоді здивовано втупився туди, де тільки-но був.
- Як я там опинився? — запитав він.

Відповіді він не дочекався, бо в Аристарха вже не було сил щось йому навіювати. Чаклунський кіт качався по землі і аж повискував від реготу. Навіть Ядвіга Олізарівна — і та посміхалася. Бо що не кажіть, а все ж таки приємно бачити свого суперника, який пошився в дурні.

©Володимир Рутківський, Гості на мітлі. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.

Мар'яна Савка ^{Україна} | Пора плодів і квітів

Пако. Сни

1. і спливаєш коханням
життям
а потому
пси лизатимуть руки іншим
жінки розділятимуть ложе з чужими
і смоктатиме
пустака
там під ложечкою
там де сходяться ріки
у сонну артерію
там де сходяться всі твої сни

2. юний хлопчик
з губами
що наче розкушена смоква
маленький сідхартха
ще дитина уже чоловік
перед тим як віддати себе до останку
чи згадає він очі тієї
що була як ріка

1.
Так отож
мовив Пако
якого забрала ріка
світ гойдається на волосині
і ти разом з ним
тож розгойдуйся
аж до дзвону в вухах
спайдермен
на тонкій пуповині дитячих страхів
зневаживши тіло і простір
і ніяких законів
жодної силабо-тоніки
бо усе забирає ріка
ми лиш в пошуках берега
це як писати у темряві
і згасати
і знати згасаючи
що ти зірка що ти смолоскип
вірші пишуться
коли ти пливеш

омивала тягнула у вир

чи побачить він

чорні зорі в зіницях

за мить до провалля

сад на обрії

оповитий квітучою млістю

кожен пуп'янок вибуху прагне

юний хлопчик

з губами

що наче розкушена смоква

осідає росою

на темнім підпушку щоки

прослизає у сон

весь солоний

солодкий

липкий від любовного соку

3.

ангели над Берліном

Парижем і Львовом

нарікають на ранні тумани

тому цигарки у кишені вологі

і жодного сірника

жодної свічки

жодного зіппо

4.

дорослість

як триденний заріст

як запах сорочки з якої

не вилазиш уже кілька діб

бо пишеш

сховавшись у світлі

настільної лампи

між стосами книг

не дбаючи про чистоту простирадл

і запах із рота

дрож

яка пробиває

до кінчиків пальців

коли слово

відстрибує від зубів

і калатає в серці

самотність

самотність

самотність

пораненого самця

вий по зграї

утраченій між рядками

перешіптування наодинці з собою

самота

ці ямочки на щоках і сідницях

самота

смішні малолітні повії

самота

з жуйкою за зубами

у вологих від хіті стрінгах

5.

перші ознаки старіння

(збиваючись на рими

у зморшках від тісних бретелей

хтось гримне дверима старими)

ці стріли і луки

і нарешті

цілком іграшкові

оголена розкіш хвилин

напомаджені посмішки

смакування солодкої смокви

застигають на склі

чи мови

як розчавлені черви

і над ранок

хто вигадав цю солодкість яку

пустивши півпачки на дим

хочеться різко запити

ти стаєш імператором риму і рим

чимось високого градусу

і над містом

у пошуках дому

прокинувшись знову

в тебе нема перевізника

сходить сонце

у пошуках справжності

повільно

ти завжди собі провідник

немов муедзин

чи напівпровідник

й протинає твій храм до основи

сякої-такої правди

7.

6.

таке безробіття довкола

хто вигадав цих купідонів

а в мене купа роботи

товстих мов курчата-бройлери

я на колії часу

стрілочником
працюю
пропускаю товарняки
запаковані в томою літ
часами швидкі поїзди
із хвилинами тихої радості
й електрички
забиті ущерть
щоденною працею
на колії часу
де я день у день
переводжу стрілки
чекаючи потай
швидкого як світло експресу

8.

ніщо не дивує
до жаху ніщо
голова у пошуках льоду
в яку точку бити
га?
не знаєте? і з вами таке буває?
ні, месє, мені не потрібна допомога
просто зараз піде дощ

ви чуєте як він стукає у браму?

9.

Пиши мені. Я все тобі прощу.
Твої сліди у пошуках дощу
заплутані між вуличок і храмів,
загублені колись у Нотердамі.
Пиши мені. Я все тобі прощу.
Я не умію жити без тепла.
Така була як літо. І пішла.
Лиши мені хоч чайника зі свистом.
А може, я загорнусь падолистом.
Бо не умію жити без тепла.

Ніхто не прочитає ці листи.

В Парижі зимно. Деренчать дроти.
Так вітряно. А дір не залатати.
Кошлаті тіні сунуться до хати.
Дзвінок у двері. Все-таки не ти.
Тут уночі не гасять ліхтарі.
Я при вікні немов при вівтарі.
В кімнаті нашпигованій книжками,

(ти їх також торкалася руками).

Мої зізнання пізні і старі.

Тут уночі не гасять ліхтарі.

10.

жінка завжди одна

хоч і має обличчя різні

очі посмішки імена

ранні втрати докори пізні

і розміри обручок на

безіменному пальці

жінка завжди та сама

вона

як лунка в піску

як слід від стопи

як глечик

що ні на що не придасться

хіба що

бути розбитим

на щастя

11.

капітани піщаних пустель

засинають з розплющеними очима

ясними

неначе сигнальні вогні

аби перелітні птахи

уночі

не збивалися з лету

12.

кошеня на долоні

завбільшки з клубочок вовни

ніжність лиже шорстким язиком

ніжність стискає горло і груди

як ремінь безпеки

як шаль айседори

і засинає отут

під адамовим яблуком

13.

сни

приходять

навідують

як нав'язливі родичі

в лікарняній палаті	хоч краплю
каламутьять воду у склянці	хоч грам
приносять	хоч дещицю
щоразу нові непотрібні речі	
рахують дні немов волосини	14.
чорна чи сива	все тут інакше
сни	дерева не ті
осідають на очі	трави інші
попелом якого-небудь вулкану	озера як очі пророка
з якоїсь Ісландії	все тут тобою одним
впиваються п'явками	єдинопобачене
як не в п'яти	першопочуте
то в серце	жовтий дим пливе над водою
і цмулять по краплі	сині чайки торгують криком
крізь соломини	рожеві слони
і довгі судини крапельниць	йдуть по хмарах до водопою
ходять	
насліпо коридорами	15.
білої пам'яті	мені насправді нічого не треба
де сніги у садах	ти не мусиш доводити
де цвіт у снігах	правоти чи провини
де вмирають і плачуть	просто лишайся і дихай
кохають	гострим повітрям
кохаються	напоєним
і просять любові	світлом далеких зірок

на одній із зупинок	темінню був
богом забутих станцій	розчинявся у чорному крику
куди довелось утікати	але ж і світлом
бо немає такого спокою	що тихо тріпоче на віях
що би втечею не обернувся	каюсь був вітром
	був вітром

16.

по чім каятись господи
каюсь був вітром
свічі гасив
тривожив спіднички дівчатам
каюсь вогнем був
розпалював в жилах пожежу
був я водою
топив своє серце невпинно
(жовтень 2010)

©Мар'яна Савка. Пора плодів і квітів. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2013.

Тендай Хучу ^{Зімбабве/Великобританія} | Маестро, магістрат і математик*З англійської переклав Олексій Шендрюк*

(фрагмент)

Стіни були білими й горбкуватими, шматки старих шпалер вкривав шар фарби. Два нерозкриті пакунки від *Amazon*'у — нові книжки до колекції — лежали внизу каміна. Він потягнувся по «Розраду від філософії», що її ось уже тиждень вдумливо й повільно читав. Ця книга — шедевр Боеція, який той написав у в'язниці — була одним із найулюбленіших його текстів, до якого він раз за разом повертався, щоразу намагаючись повністю його забути й відкрити для себе заново. Щойно він торкався поезії тих слів, то відчував певну спорідненість — так, наче і він перебував у неволі й за допомогою розуму намагався знайти вище призначення життя. Сторінки книжки були загнуті згори, наче вуха собаки, ще з того часу, коли він давав почитати її Тат'яні. На відміну від нього — він акуратно використовував закладку — вона загинала сторінки, немовби силуючи їх зберігати її присутність. Він відчинив навстіж вікно, поклав книжку на підвіконня, а сам підтягнувся й усівся туди ж, очима до власної квартири і спиною до решти світу. Він із легкістю читав від світла, що доходило з вуличних ліхтарів. Ст. 38:

«Усе єднає зв'язком одним

Міць любові, що землями,

Морем, небом — керує всім»¹⁶, —

ці схоплені й загнані в посудину книжки Боецієві слова лунали до нього крізь століття. «Це якась містика», — думав він, читаючи. Він прогнув спину, повільно, ніби балерина, контролюючи власні рухи, аж поки не знайшов точку, в якій верхня й нижня частини його тіла, спираючись на підвіконня, опинились у рівновазі. Він розслабив м'язи, відчувши, як повз промайнув прохолодний вітерець. То було дуже хитке положення, утім, воно робило його зосередженішим. В опівнічному повітрі панував спокій, немовби місто зітхнуло й затримало подих. Навколо не чулося ані звуку. То була найкоротша з миттєвостей: така швидкоплинна, така нетривка, що якби ти вдихнув, то прогавив би її. Маестро відкрив для себе магію миттєвості, читаючи одну з книжок Джона Мак-Грегора, цього літописця простого життя, що знаходить крихітні уривки краси в повсякденному й закарбовує їх у бурштиново-поетичній прозі. Щоночі, а особливо тоді, коли він не міг заснути, Маестро вишукував ту єдину миттєвість і сповнювався задоволенням, врешті її знайшовши, подумки запевняючи себе, що лише він один у цілому місті переживає її. Він перестрибнув на наступну сторінку; шурхіт перегортання паперу

¹⁶ Тут і далі текст Боеція подано в перекладі А. Содомори: Боецій С. Розрада від філософії. — Київ: Основи, 2002. — 146 с. — *Прим. ред.*

розбив миттевість уцент — і місто знову заворушилося. Він почув, як удалині по об'їзній дорозі проїхала велика вантажівка, як із сусідніх квартир голосно залунав звук телевізорів; він почув власне дихання, почув, як усе у світі рухається за відомим маршрутом: старі події зливаються з новими, організми, що прожили кілька хвилин, помирають поруч із тими, що жили сотні років, моменти, нагромаджені на миттевості, стають оперенням односпрямованої стріли часу. Він відчув знайомий потяг до цигарки. Він почув, як у його голові закрутилися шестерні, — почала творитися думка. Хай буде світло! Чи існувала ця миттевість до того, як він прочитав Мак-Грегора, чи вона завжди була там? Якщо була, то чому він не помітив її раніше? «Мабуть, — подумав він, — її не існувало, і виникла вона лише тоді, коли я прочитав книжку». Якщо це була правда, то він мав примиритися зі страшною ідеєю про те, що вигадка створила реальний момент у реальному житті — ні з чого іншого, окрім як слова. Він згадав витівку одного письменника, який вставив слово — «позіхай» — у свій текст, і читачі, які читали це слово, врешті-решт мимоволі позіхали, щойно його проминали. Дешевий трюк чи лише тонкий натяк на силу слова? Ст.41: «Уся людська завзятість, що спонукає до всіляких занять, хоча йде різними стежками, спрямована, проте, до однієї і тієї ж мети — досягнути щастя». Маестро відчув запаморочення — ефект від приливу крові до мозку. У той момент він думав над тим, чи не варто йому все відпустити, кинутися донизу зі свого підвіконня (то була одна з тих настирливих думок, яка настільки органічно вплелася у тенета його розуму, що і дня не минало без того, щоб він про неї не думав); зрештою, якщо відпустити, то чи пошле Він одного зі Своїх ангелів, щоб той не дав навіть волосинці на його тілі зазнати шкоди. Це була приваблива концепція, ідея про те, що вряди-годи божественне втручається в роботу Космосу, — Ісус Навин зупиняє Сонце, а Мойсей розділяє води Червоного моря, щоб сповістити всім про Його присутність, — однак, найімовірніше, — і Маестро завжди доходив цього висновку — він зіштовхнеться із порожнечею, прискорюючись за $9,8 \text{ м/с}^2$ — звичайнісінька фізика, передбачуваний ефект гравітації на тіло двадцятисемилітнього чоловіка вагою 70 кг, що падає крізь атмосферу, залишаючи єдину надію на те, що через палаючі в паніці нейрони настане момент просвітлення, в якому все осяйнется; крихта секунди, за яку збагнеться все життя, весь його сенс, минуле, теперішнє й майбутнє вишикуються в ряд і стануть зрозумілими, тому коли він удариться об землю, усе це принаймні буде вартим чогось більшого, ніж та болісна пуста, яку він щодня відчуває з кожним світанком і кожним заходом сонця. У нього в голові промайнув образ людини, що падала з хмарочоса 11 вересня. Про що вона думала під час свого падіння: «А-а-а! Чорт забирай!», — чи, можливо, вона відчувала якесь фундаментальне прозріння впродовж своєї подорожі, стрімко летячи донизу назустріч пошрамованій бетоном землі? Найстрашніше, — усвідомлював Маестро — було не саме падіння, а те, що трапиться після нього — Нічого, але геть не те «нічого», яким ми уявляємо собі темноту ночі чи порожнечу: ті «нічого» принаймні є чимось, ті «нічого» можна виміряти завдяки відсутності певних речей, тому вони мають власну сутність, ядро за межею горизонту подій. Але не це, це — незбагненне «Нічого», «Нічого» неіснування, «Нічого» за рамками свідомості, «Нічого», яке не є чимось і яке виходить так далеко за межі інтелекту, що утворилися цілі релігії, щоб його досягнути, щоб розмірковувати над ним (така собі функція нейронів, що шукають причинно-наслідковий зв'язок у головному мозку). Отож, релігія стверджує, що кінець — це не Кінець, що є щось більше, ще один шанс, зваження на шальках терезів, яке означає остаточну справедливість, покарання, Бога — все що завгодно, окрім недоведеного «Нічого», яке чекало б на Маестро, якби він упав. Саме через це Маестро й читав усі ці книжки, щоб зрозуміти сенс життя — ту

сторону рівняння, яка була, принаймні, відома. Отож він перестрибував від однієї книжки до іншої, намагаючись розгадати секрети Кафки, Сартра, Достоєвського, Ніцше, сподіваючись, що хтось із них бодай трішки відхилив завісу невідомого й уловив та увіковічив на своїх сторінках хоча б крихітний шматок того незвіданого.

Задзвонив його мобільний телефон, і він, здригнувшись, упустив книжку. Вона випала, вдаривши його по підборіддю, перевертаючись у повітрі й розмахуючи сторінками, наче сова, що намагалася набрати висоту, аж доки у смертельному піке, обертаючись навколо власної осі, не гепнулася внизу об тротуар. Він підтягнувся і виліз із підвіконня в квартиру. Відповів на дзвінок. «Алло», — сказав він, і це прозвучало швидше як виклик, ніж як привітання. Людина на іншому кінці мовчала. Через поквп він не подивився на номер, проте знав, хто йому дзвонила. «Маестро, чому ти так голосно дихаєш? Я невчасно телефоную?» — то була Тетяна, єдина людина, яка могла подзвонити йому в такій порі, єдина людина, яка могла подзвонити йому взагалі. Зазвичай вона працювала вночі, тому коли вона дізналася про Маестрове безсоння, то взяла собі за звичку телефонувати йому о будь-якій неочікуваній годині. «Я просто читав», — промовив він. «Ти завжди читаєш, коли я тобі дзвоню. Вийди надвір, прогуляйся, це ж вечір п'ятниці», — відповіла вона. Він чекав, поки вона скаже щось іще. Запанувала мовчанка, яку треба було чимось заповнити. Коли вже несла було терпіти, він запитав: «Як робота?» Вона міркувала над відповіддю. Тетяна була з тих жінок, що можуть одним своїм поглядом вразити тебе наповал. «Її, як завжди, багато. На нічних змінах увесь час багато роботи, стільки полиць треба заставити. Не хочеш якось до мене зайти?» Він пробурмотів щось про те, що дуже зайнятий і йому ще треба багато що прочитати. Умовляннями вона змусила його пообіцяти, що скоро вони побачаться. Після того повісила слухавку. Він зачинив вікно. Тільки зараз помітив, яким прохолодним було нічне повітря. Він проігнорував свій знайомий потяг і сказав собі, що не викурить жодної цигарки аж до ранку. Майже мимоволі провів пальцем по холодному корінцю книжки. Віднедавна він почав віддавати перевагу товариству книжок над товариством людей. Тетяна була фактично його єдиним другом, якщо можна було її так назвати. Усі решта забували про нього або полишали його, щойно він віддалявся, так ніби він безшумно тону в сипкому піску, який ніхто інший не бачив. На роботі він був дружнім і навіть випромінював щось схоже на тепло, але поза роботою тримався одинаком. У білизні книжкових сторінок для нього ховалася якась безпечність. Книжку можна було відкрити і відкласти вбік. Її можна було читати, перечитувати, щоразу розгадуючи новий, глибший сенс. Людей же, на противагу, читати було важче. Стільки всього ховається в посмикуванні брів, спітнілих долонях, тембрі голосу, непомітних рухах і неказаних словах. Люди – рухливі, динамічні та неймовірно непостійні. Він уявив, як Тетяна на своїй зміні протирає полиці та наново їх заставляє. Він став лічити овець, долічив до ста і спинився. Увімкнув телевізор і став клацати між каналами, марно сподіваючись знайти щось варте уваги. Вибір був неймовірно широким, навіть не беручи до уваги такі спокусливі канали, як *Playboy* чи *Babestation*¹⁷, а також інші нічні розважальні програми для дорослих. На *National Geographic* крокодил у річці терпляче чекав, поки згряя куду¹⁸ обережно наблизиться до берега. Диктор за кадром неквапним, заспокійливим голосом пояснював,

¹⁷ *Babestation* — британська телевізійна програма сексуального характеру, що виходить в ефір з 2002 року. Це перше шоу такого типу у Великобританії, що дозволяє глядачам спілкуватися в прямому ефірі з учасницями-жінками за допомогою телефонного номера преміум-класу або текстових повідомлень. — *Прим. ред.*

¹⁸ Куду — парнокопитна тварина з групи антилоп, рід ссавців з родини бикові. — *Прим. ред.*

наскільки довгим був посушливий сезон і що та річка була єдиним джерелом води на сотні кілометрів навкруги. Куду проминули багnistий берег, дійшли до річки й почали пити. Маестро спостерігав, як крокодил поволі підпливав усе ближче і ближче, наче колода посеред твані, аж раптом раз — і в його пащі опинилося дитинча куду. Мама звіряти безсило спостерігала за тим, як його затуає у брудну коричневу воду. Він згадав Боеція, відтак одягнувся, покинув квартиру, спустився на ліфті донизу і вийшов крізь двері будинку в ніч, де на асфальті знайшов свою цілком неушкоджену книжку.

©Tendai Huchu. *The Maestro, The Magistrate & The Mathematician*. — amaBooks, 2014.

Ірина Цілик ^{Україна} | МІСТОрія однієї дружби

Розділ шостий: Що не літо, то зима

– Хотіла б я хоч на мить побачити, як усе тут було сто років тому, – сказала Таня.

– Сто років тому все було так само, але зовсім по-іншому, – відповіло Місто і продовжило перервану розповідь.

Цього спекотного літнього ранку Таня гуляла вулицями Міста і слухала його цікаві історії. Чого тільки воно не згадувало про своїх колишніх мешканців і їхнє життя. Тепер важко уявити, як виглядали в минулому різні куточки столиці. Ще так недавно тут не було жодних висотних будівель, метро, тролейбусів і швидкісних трамваїв, модерних банків та офісів. Звісно, центр Міста виглядав дуже гарно: тут будували театри, вишукані будинки і ресторації. Але далі, в інших районах, прості люди мешкали в маленьких дерев'яних будиночках, які не мали навіть каналізації.

Таня слухала Місто, не перестаючи дивуватися.

– Пощастило тобі, – нарешті сказала вона. – Ти стільки всього бачило.

– Це, Таню, спірне питання, – пробуркотіли колеса автобуса неподалік від неї.

Так, розмовляючи з Містом, Таня проминула чепурну будівлю Оперного театру, головну браму стародавнього Києва – Золоті Ворота, Михайлівську площу із Золотоверхим собором. Нарешті дісталася Пейзажної алеї з безліччю сучасних веселих скульптур та дитячих майданчиків і звернула до своєї улюбленої вулиці – Андріївського узвозу.

Спускаючись донизу розігрітою сонцем бруківкою, Таня крутила головою на всі боки. Тут, як завжди, можна було побачити стільки всього цікавого: різні малюнки, прикраси, коробки зі старими листівками, старовинні вишиванки, плетені смугасті шкарпетки і навіть малесеньких кошенят у кошику.

Дивлячись на все це, Таня замислилася. «Коли я виросту, – міркувала вона, – то краще, мабуть, все-таки стану художницею і продаватиму свої вироби на Андріївському узвозі». Щоправда, продавці нині не виглядали дуже щасливими: вони обмахувалися журналами, робили собі капелюшки з газет і жадібно пили охолоджувальні напої. Пекуче сонце шкварило на повну.

Таня спустилася майже донизу, звернула за черговий поворот звивистого узвозу і раптом... раптом зупинилася, не вірячи своїм очам. На маленькій вуличці Боричів Тік, що перетинала узвіз, усе навкруги заповорило пухнастим снігом – і бруківку, і дерева, і дахи невеличких будиночків. Удалині якісь люди в кожухах, шинелях і теплих шапках палили вогнище та гріли над ним руки, а поблизу від них стояли кілька коней... Що за маячня!

– Місто, це ти накоїло? – підозріло прошепотіла Таня.

Але Місто промовчало. Спантичена Таня постояла трохи і раптом усвідомила, що посеред цієї засніженої вулиці їй зовсім не холодно. Вона ступила кілька кроків уперед, присіла й торкнулася снігу під своїми сандалями. Він був м'яким, пухнастим і... теплим.

– Приготувалися до зйомки... камера! – раптом залунав чийсь голос.

Таня підвела голову, вгледіла чоловіка з великою камерою і нарешті зрозуміла, що ж тут відбувалося. Це були кінозйомки! І як то вона раніше не здогадалася?

У той же час уся кіногрупа завмерла. Камера увімкнулася. Засніженою вулицею пішли похмурі солдати з гвинтівками. На їхні обличчя падали сніжинки – це художники увімкнули великі вентилятори-вітродуї й запустили штучний сніг літати понад вулицею.

Раптом із дверей одного з будиночків обережно визирнув зовсім старенький сивий дідусь. Але не встиг він ступити і кроку, як один із солдатів помітив його. «Моя дружина хвора... я за ліками... лікарствами», – щось розгублено белькотів дідусь, але солдати лише грубо сміялися і не давали йому пройти. Лише тепер Таня підійшла трохи ближче й помітила, яким безрадісним виглядало все довкола. Деякі вікна в будинку були забиті дошками або зяяли розбитими шибками, на бруківці валялися уламки меблів, посуду.

– Сто-о-оп! А де сирітка?! – раптом закричав чийсь незадоволений голос.

– Стоп! – повторила висока дівчина в мегафон, камера зупинилася, і вся кіногрупа заворушилася, ніби мурашки в розтривоженому мурашнику.

Актори миттю розчахнули свої шинелі, постягували шапки і почали ними обмахуватися. Мабуть, несолодко в таку спеку зніматися в зимовому одязі.

– Я питаю вас, де наша сирітка?! – тим часом верещав якийсь сердитий дядько в окулярах, і Таня здогадалася, що це, мабуть, режисер.

– Не приїхала... Нас не попередили, – щось белькотіли його помічники.

– То дістаньте мені її! – знову закричав режисер і кудись швидко попрямував, мало не збивши з ніг Таню, що причаїлася біля знімального майданчика.

– Ти що тут крутишся?! – гримнув він на неї, ступив ще кілька кроків і раптом зупинився й обернувся.

– Ммм... А ти хто? – повільно спитав режисер, примруживши одне око й оглядаючи Таню з голови до ніг.

– Таня, – невпевнено пробурмотіла вона.

– Ледарі, налітайте, домовляйтеся. Це моя сирітка! – гукнув режисер й пішов далі, миттю забувши про Таню.

Але її вже оточили його помічники.

– Перевдягти, підфактурити¹⁹... І вік той самий... Пощастило, – загомоніли вони всі одночасно, і Таня розгубилася.

Нарешті висока дівчина з мегафоном цитьнула на своїх колег і широко усміхнулася до Тані.

– Дівчинко, а чи не хотіла б ти знятися в нашому фільмі? – вкрадливим голосом спитала вона.

Мабуть, це було досить безглузде питання, адже важко собі уявити десятирічну людину, яка б не хотіла знятися в кіно.

– Хотіла б, – схвильовано сказала Таня.

– От і добре! – зраділа дівчина, і всі навколо з полегшенням зітхнули. – Тобі не доведеться робити нічого особливого, просто потрібно зіграти дівчинку, яка жила сто років тому в Києві, на цій самій вулиці. Як тобі така ідея?

– Та я з радістю! – заусміхалася Таня.

– Дівчата, займіться нашою новою сиріткою! – крикнула дівчина з мегафоном гримеру і костюмеру та зразу кудись побігла.

А Танею вже зайнялися. За кілька хвилин її перевдягли в старе пальтечко, розплели їй коси, замурзали гримом обличчя — і от уже з дзеркала на Таню дивилася не Таня Хорошун, а якась зовсім незнайома брудна дівчинка.

– Грим-костюм, що ви там, готові? – голосно захрипів раптом голос режисера з рації, і Таня здригнулася від несподіванки.

– Підем, актрисо, – усміхнулася їй костюмерка і легенько підштовхнула Таню до виходу з гримерки.

Таня схрестила пальці в кишенях. Якесь тривожне, але водночас святкове відчуття підмлювало в животі.

Невпевнено Таня підійшла до режисерського крісла і стала трохи осторонь, навіть не дихаючи. Але режисер згадав про неї сам.

– Ну, що... як тебе звати? Таня?.. – піднявся він і присів перед нею навпочіпки. – Та-ак, скажи, а чи доводилося тобі коли-небудь жити на вулиці?

– Та ні, – здивовано всміхнулася вона.

¹⁹ Фактурити – розмовне слово, яке в даному випадку означає: зробити щось або когось більш справдешнім, переконливим. Таке поняття часто вживають художники, кінематографісти та інші люди творчих професій. — *Прим. авт.*

– І мені не доводилося. Що вже казати про цих ледарів, – махнув рукою на кіношників режисер.

Таня знічено захихотіла, не знаючи, як реагувати, але дівчина з мегафоном за спиною режисера весело їй підморгнула.

– Не всі люди у світі живуть і, тим паче, жили добре, – продовжив режисер. – Заплющ на мить очі та уяви собі таке: тисяча дев'ятсот вісімнадцятий рік, війна, холод, голод, твоїх батьків більше нема на світі. І все, що залишається маленькій сироті, — так це блукати зруйнованим Києвом, шукаючи для себе якусь їжу.

Таня слухняно зімкнула повіки і спробувала уявити собі таке життя. Як це – не мати чого поїсти, не знати, де ночуватимеш наступної ночі, а, головне... жити без мами й тата? Від такої думки Таня розплющила очі.

– Ну, що, зрозуміла? – спитав режисер, нахилившись до неї впритул, і вона раптом побачила за товстими скельцями окулярів приязний погляд.

– Здається, – кивнула Таня.

– От і добре, – одразу перейшов на діловий тон її співрозмовник. – Стань там, під стіною, і перебирай уламки меблів та лахміття. Коли солдати підійдуть до будинку, тобі треба злякатися і втекти за стіну. Ясно?

– Ясно! – відказала Таня.

– От і добре, – засміявся режисер і поправив окуляри. – Ну, що, поїхали, ледарі.

«Ледарі», тобто кіногрупа, одразу заворушилися. Кожен тут мав свою роботу, і всі разом діяли чітко, ніби гвинтики складного механізму. Освітлювачі швидко вмикали свої спеціальні лампи, художники розкладали весь той мотлох, що в кіно гордо називається реквізитом, костюмери спритно поправляли одяг героям...

Таня так зацікавлено стежила за всім довкола, що й незчулася, як почалася зйомка.

– Приготувалися, – раптом крикнула в мегафон асистентка режисера, – мотор, камера, і-і-і... почали!

І всі одразу почали робити те, що їм належало.

Таня на мить розгубилася, але швидко згадала про те, що їй говорив режисер, і почала перебирати сміття, ніби шукаючи під ним щось корисне. Вона підіймала відламані ніжки стільців, стоси старих газет, кавалки розбитого посуду і грамофонних платівок. Десь там далеко біля вогню чоловіки в шинелях іржали, мов коні, і хтось наспівував пісеньки-частушки. Таня звела на них очі. Лише тепер вона помітила, що вогнище розпалювали не дровами, а звичайними книгами!

– Сто-о-п! – раптом залунав голос режисера на весь майданчик, і Таня аж зіщулилася. – Сирітко, ти що приклеїлася до того місця?!

Таня збентежено застигла: вона й думати забула, що треба робити.

– Знімемо дубль! – голосно крикнула асистентка режисера і знову підморгнула Тані. – Приготувалися, мотор, камера.

І все знову почалося. Увімкнулися вітродуї, полетів лапятий несправжній сніг, яскраво загорілося багаття, зафуркали коні, пішли солдати...

Скільки було тих дублів – і не злічити. Але Таниної провини вже в цьому не було: вона слухняно робила все те, що велів режисер. Усе більше їй здавалося, ніби вона вже зовсім не Таня Хорошун, а маленька нещасна дівчинка, яка залишилася сама в розгромленому Києві. Таня й думати забула і про спеку, і про камеру, і про глядачів, що з цікавістю скупчилися навколо знімального майданчика. Вона кулилася від холоду, на її обличчя падав сніг, а Таня перебирала й перебирала дрантя під своїми ногами та вчасно тікала за будинок від солдатів.

Їй дуже кортіло почути, про що вони говорять із дідусем. А, головне, чому там на вулиці лунають звуки пострілів і голосний сміх. Але з-за рогу будинку їй не було нічого видно як слід.

Між тим, поки вона думала про це, зненацька пролунав голос режисера: «Ця сцена знята! Молодці, спасибі. Переставляємося на інший об'єкт...»

Невже це було все? Таня розгублено спостерігала за тим, які кіношники знову забігали, розбираючи світло, реквізит...

– Не сумуй, Тетяно. Усе хороше завершується лише для того, аби почалося щось інше й також хороше, – раптом почула вона чийсь голос і підвела очі. Поруч із нею стояв актор – старенький дідусь.

Зблизька його обличчя раптом видалося Тані дуже знайомим. Ой, та це ж був той самий дідусь, з яким вона колись розмовляла в метро! Так, значить, він був справжнім актором...

– Дякую... А ви знаєте, моя мама не працює в театрі. Вона не актриса, – раптом наважилася сказати Таня і почервоніла. – Ви мене впізнали?

– Упізнав, – лукаво усміхнувся дідусь. – Зате з тебе точно добра актриса росте.

Таня зашарілася ще більше.

– А чому вогнище палили книгами? – вирішила спитати вона про те, що її хвилювало.

– Чому... – раптом дідусь став серйозним. – Усяке бувало в нашому рідному місті. Часом і книги палили українські. Що вже казати про людей... Усе в історії повторюється... Побіг я, Тетяно, бач, прийшли по мою душу.

Нетерплячі асистенти здалеку гукали актора, й він, погладивши Таню наостанок по голові, подріботів до них. Він був зовсім стареньким, цей симпатичний дідусь.

Таня довго ще сиділа біля будинку і спостерігала за тим, як збирається кіногрупа. Якоїсь миті до неї підбігла помічниця режисера й вручила їй конверт з гонораром — так було заведено, що всі актори, навіть діти, отримували гроші за свою гру. Таня сховала конверт до кишені й миттю про нього забула. На душі в неї було трохи сумно.

– Ну, що, кінозірко, – прошурхотіла раптом спідниця якоїсь перехожої дівчини, – як настрої?

– Навіть і не знаю, – сказала Таня. – Хоч я і розумію, що все це не насправді, але чомусь дуже неприємно було бачити цю вулицю такою зруйнованою.

– Угу, – тихо війнув вітерець, – в ті часи вона виглядала зовсім кепсько.

– А чому буває війна?

– Ну й питаннячко. Просто люди іноді не вміють домовлятися, от чому. І річ зовсім не в тому, якими мовами вони розмовляють чи пишуть книги...

Говорячи так із Містом, Таня йшла додому знайомими вулицями і скверами, минала перехрестя й маленькі провулки та раз за разом намацувала у кишені жменьку штучного снігу, яку взяла з собою на пам'ять про зйомки.

Майже діставшись свого будинку, Таня попрощалася з Містом і попрямувала до двору, але раптом на іншому боці вулиці вгледіла дівчинку.

Бідно вбрана, худенька, вона стояла біля крамниці і тримала руку долонькою догори. Дівчинка була, мабуть, трохи молодшою від Тані, але її обличчя виглядало по-дорослому втомленим і байдужим. Раптом із магазину вийшов дядько і тицьнув дівчинці в долоню монетку, а вона кивнула, дякуючи, і знов опустила голову.

Миттю згас увесь святковий Танин настрої. Як же так... Ні, звісно, вона знала, що і в її Місті живе чимало безхатніх або просто дуже бідних людей, та все ж зараз мало би бути все по-іншому. Сучасне Місто виглядає таким гарним, люди тут обідають в ресторанах, ходять до театрів і кіно, вулицями їздить стільки дорогих авт, і так легко забути, що зовсім поруч є ті, хто не має навіть притулку та їжі. Несподівано Таня згадала про сьогоднішні зйомки...

Недовго роздумуючи, вона перейшла дорогу, витягла з кишені конверт із грошима і поклала дівчинці в руку. Таня хотіла щось сказати при цьому, але зніяковіла і кинулася стрімголов до свого двору.

Уже добігаючи до дверей під'їзду, Таня відчула, як хтось її раптом шарпонує за футболку. Це була та сама дівчинка.

– Ну ти швидко бігаєш, – захекано сказала вона.

– Вибач, – знітилася Таня.

– Ти що? – спитала дівчинка, вказуючи на конверт. – Тебе ж батьки будуть лаяти.

– Не будуть. Я сама заробила.

– Ну, добре, – гмикнула жебрачка і раптом зовсім по-дитячому всміхнулася. – Хочеш, давай разом накупимо всякого?

– Давай, – несміливо сказала Таня.

І вони пішли до крамниці й купили булок, сиру, шоколаду, цукерок та черешень. «А тепер іди за мною», – скомандувала дівчинка, і Таня слухняно поспішила за нею. Вони швидко йшли невідомими дворами, пролазили через дірки в парканах, завернули до якогось старого під'їзду з перекошеними дверима і там, піднявшись аж до самого верху, опинилися врешті на даху будинку. «Ого», – лише й спромоглася сказати Таня, побачивши Місто згори.

Відтак дівчата зручно вмостилися на розігрітій сонцем просмоленій поверхні даху, довго сиділи, смакували їжею, трохи говорили про життя, і Таня думала, що ніколи в неї ще не було такого незвичного пікніка.

А верхівки високих дерев, що сягали останнього поверху, весь час схвильовано й ніжно шелестіли листочками, з чого могло видатися, що хтось чи то сміється, чи то схлипує, а, може, щось шепоче цим двом таким несхожим маленьким мешканкам великого Міста.

©Ірина Цілик. МІСТОрія однієї дружби. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016.

Ірина Цілик ^{Україна} | Канікули

...and the livin' is easy²⁰

Вечорами всі збираються в саду за довгим дерев'яним столом, над яким тихо погойдуються паперові китайські ліхтарики.

- Пус, пус... А це не місто в Кореї?
- Ні, це не Пусан.
- А це не кнопка... ммм... якою ракету до космосу відправляють?
- Ні, це не пуск!
- А то не кофтюлька така...
- Це не пусер!

Рита, худенький скуйовджений горобчик, доливає сама собі з пляшки, сердиться, розтирає пальцями по стільниці те, з чим не влучила до келиха. Тихенько грає музика. Діти нарешті сплять. Дорослі – розслаблені, засмаглі, підпавлені активним сонцем протягом довгого дня, – спати поки не збираються.

– А це не... – старанно артикулюючи червоними губами, починає Дайна і сама собі заперечує. – Ні, це ні. Ха-ха-ха. No, guys, Ukrainian is too complicated²¹.

Дайна, в білій сукні, з усіма цими тоненькими бретельками, золотим мотузяччям шнурків, кульчиками, брязкальцями, – сліпуча, немов якась іноземна кінозірка. Зрештою, так і є. Дайна «приїхала з Литва» — там вона знімає для глянцю, а також є однією з найвідоміших у Вільнюсі ню-фотографів. «Я знімати голенькі люди», – каже Дайна.

Море, темно-синє, зі смужками переливів, десь там унизу. Голосно скрекочуть цвіркуни, перекикуючи дзижчання комарів.

– А це не таке мокре, тепле... У *Rammstein* пісня. *You've got a*²²... пууу... Ну?! – Вадим якраз завершує вдумливі маніпуляції з папіросою і включається до гри.

Гарний, завжди усміхнений містер Супермен. Він неймовірно готує. І будує – котеджі, готелі, щось таке. Це його, тобто їхня дача.

²⁰ ...і життя безтурботне... (англ.) – слова з арії Д. Гершвіна *Summertime*. — Прим. авт.

²¹ Ні, друзі, українська – занадто складна (англ.). — Прим. авт.

²² У тебе є... (англ.). — Прим. авт.

– А-а-а! Я не знаю! – сміється Вадимова дружина Ася й елегантним рухом відкидає пасемко лляного волосся зі свого чола.

Ася має аристократично тонкі щиколотки і той тип обличчя, якому не потрібна косметика. Дорога простота – влучна формула, що характеризує цю зовнішність. І цей шлюб. І цей дім.

– Контакт, – раптом каже Марк, і Рита повільно зводить очі.

– Є контакт! – підхоплює Вадим. – Раз, два, три. Pussy²³! – продовжують вони з Марком одночасно.

– Guys! Wow²⁴, – сміється Дайна, і всі сміються з однаково благоватим виразом обличчя.

– Мокре, тепле? Фу.

Передаючи дружині розкурену папіросу, Вадим цілує її в плече.

– І зовсім не фу. Літеру наступну давай відкривай!

– Добре – Т. П-у-с-т.

Марк погойднується в гамаку. Риті не видно його обличчя, лише – босі ноги. Дивна забавка, в якій вона ніколи не може собі відмовити, – розглядання людських ніг, точніше, стоп. Улітку у транспорті вона безкінечно вивчає поглядом чужі пальці. Впевнені чи невпевнені, добродушно-округлі або закарлючені, поплямовані яскравим лаком, смішні, засмагли, сіропорепані або, навпаки, схожі на беззахисних, щойно вийнятих з панцира білих рачків... У Марка вони довгі, чужі, хвилюючі на вигляд. Рита прокашлюється солодкавим димом:

– А це не те, що буває, коли живеш, живеш, і все ще попереду, але раптом – тиждень! – тобі тридцять чотири, а ти стоїш така перед дзеркалом, і все ніби добре: і чоловік повернувся, і син вчиться... Ну якось вчиться же, і кредит майже виплачений, і туфлі такі, як хочеться, а не як в інституті. А ти стоїш і розумієш – ні, ні, неправда, більше нема ніяких емоцій, є тільки впізнавання минулих емоцій. Із тих часів, коли нормальних тувель не було.

Пауза повисає на якусь мить.

– Контакт, – перериває тишу Єгор.

Ах, ну власне. Ще одна дійова особа – її чоловік.

– Є контакт, – приймає Рита виклик, допиваючи вино одним махом.

Раз, два, три. «Пустота», – каже вона. «Пусте», – каже він.

– Ахах, друзі, у вас немає контакту, – озвучує хтось те, що не варто було озвучувати.

²³ Вагіна (англ. сленг). — *Прим. авт.*

²⁴ Друзі! Ого (англ.). — *Прим. авт.*

– Пусте?! – наливається Рита чи то кров'ю, чи то червоним-сухим.

Єгор індіферентно збирає свої телефон, сигарети. Є в ньому щось від Ґреґорі Пека з «Убити пересмішника» – втомлений адвокат у шортах і шльопанцях.

– Я загадала «пустоцвіт»! – Ася дипломатично променіє усмішкою, згладжує кути. – Усе, більше не граємо в цю гру.

Тепер варто викурити по сигареті, розрядити дещо напружену атмосферу, просто послухати тихий джаз.

– Усім доброї ночі, – не згоден на поступки Єгор.

Живий вологий сад дихає нічною. Дайна вже не сидить – вона танцює сама із собою, і ніхто їй не потрібен, і так приємно на неї дивитися. Усі помалу збираються, брудні келихи подзвякують у руках.

Садовою стежкою поспішають ще двоє – Гриць та Віка. Рація радіоняні в Грицевій руці виструнчила напружений хвостик. Вони нарешті вклали свого дворічного сина і готові до нічних розваг.

– Та клас, наші ритми знову не збігаються, – криво всміхається Гриць, оцінюючи обстановку.

– Що, вже все? – не встигає нічого второпати Віка.

Нічого, нічого. Поцятковане мірадами зірок небо натякає на близькість безрозмірно сонячного й довгого завтрашнього дня. Усе ще буде. Ціле життя попереду.

Дім усіх їх чекав. Він добре знав: минуть довгі місяці анабіозу, вичерпаються всі осінні, зимові й весняні дощі, прогріється повітря, сад розбуває зеленню, затремтить жовтою спекою – і першою нарешті приїде немолода домробітниця із завжди незворушним виразом обличчя.

Вона відчинить всі вікна, перемиє шиби, провітрить ковдри, повибиває килими, випилососить сірий спокій, витрусить сухих ос із ваз, застелить ліжка свіжою білизною, увімкне порожній холодильник, у якому чомусь знайдуться минулорічна почата пляшка віскі й кілька баночок дитячого харчування.

Минуть ще день-два – дім стоятиме свіжий, духмяний, як імбирний пряник, – і вони з'являться.

Приїдуть машинами, зазвучать голосами, хряцанням дверцят і багажників, дістануть заплакану дитину з автокрісла, загрузочуть валізами, лишать у передпокої свої кеди, сандалії, пакети з їжею та вином, в'язку вудочок і щось, що буде згодом надувним матрасом. Вони розвісять легкі сукні й футболки на вішаках, розставлять баночки й тубики на порожніх полицках, шукатимуть штопор, поспішатимуть до басейна, з насолодою передивлятимуться корінці з минулого року не торканих книг у шафі, стукотітимуть баскетбольним м'ячем,

мазатимуться кремом від сонця, клюватимуть перші ягоди, гратимуть в ігри, бряцатимуть на фортеп'яно, сміятимуться, сваритимуться, поправлятимуть перекошені картини на стінах...

Усе буде, як колись. Як колись раніше, коли їм усім було так добре разом. Хіба це так складно?

Рита й досі не може позбутися цього мультяшного відчуття; літери пливуть, розповзаються чорними жучками перед її очима, і не вхопиш жодну. Усе мало бути добре – вона стільки зробила для цього. Ася раптом написала: давай, поїхали, йому буде корисно, вам буде корисно, що тут думати. Рита просто вхопилася за цю пропозицію. Справді, справді! Відвезла кицьку до мами, розгребла всі справи, придбала квитки, підстриглася навіщо. Ну, якщо ти хочеш, сказав він, не підіймаючи погляду від ноутбука. Ха! Скільки всього вона хоче, якби ж він знав.

Колись раніше вони дуже любили відпочивати в цьому домі. Склад тутешніх гостей щороку частково лишався незмінним, а частково оновлювався; так чи інакше, зручних кімнат і ліжок принаймні на десять негреньт тут традиційно вистачало. Вони були з тих – давніх постояльців, без яких не обходився жоден відпочинок. Останні два роки зі зрозумілих причин було вже не до канікул. Ну добре. А тепер?

Вона зібрала валізи. Вона викликала таксі. Вони їхали потягом, їли помідори і сир, мовчали. Антон, їхній тринадцятирічний син, ліниво огризався, не витикався з планшета; яблучко від яблуні, чи як там у чоловічому роді? Усе буде добре, думала вона, я стільки зробила для цього. Вони приїхали три дні тому, і стало зовсім ясно – та ні, не буде.

А потім картковий будиночок остаточно посипався. Вона знову і знову прокручує в пам'яті те, що сталося з нею сьогодні вранці. Рита прокинулася рівно о сьомій і довго лежала, втупившись поглядом у стелю; клята звичка – літо, відпустка, а вона не здатна вимкнути в собі цей звичний будильник. Відтак тихо вислизнула з кімнати, вийшла надвір. Приємно було відчувати босими ногами виступи кам'яної доріжки, що вела до літньої кухні: там знаходилися кава, цукор і, здається, не було поки ще нікого зайвого. Десь у кущах звучав голос Асі – вона вже роздавала вказівки садівнику. Рита звела голову й раптом мало не наштовхнулася на прекрасне видіння. «Да-айна», – простягнута тонка рука, яскрава усмішка, біле волосся. Ще мить, і Риті стало би незручно за свій заспаний вигляд і перші-ліпші шорти перед цією шикарною жінкою. Але їй було вже не до цього – вона побачила, зразу впізнала...

Вадим зранку змотався до аеропорта – зустрів новоприбулих, своїх друзів. Знайомся, Ритко, це Дайна і мій старий друг Марк. Марк, про якого він ні-ко-ли не згадував в її присутності. Марк, якого вона ні-за-що не сподівалася тут зустріти. «Привіт, я Рита», – мовила, широко усміхаючись, а вже за хвилину тікала з цього місця, знайшовши якусь безглузду причину для зникнення, аби зачинитися у ванній і довго дивитися, впершись руками в умивальник, на себе саму у дзеркалі...

Рита прикушує губу – її дотепер підмлює від згадки про цю мить. Вона гортає френдстрічку, не розрізняючи імен, фотографій, непотрібних слів. Єгор також у фейсбуку; їй не треба скошувати погляду, аби знати це. Місяць заливає світлом кімнату, проявляє за вікном обриси давньої знайомої – великої черешні. Здається, звідкись долинають неголосні, але характерні звуки – хтось у домі займається чимось значно захопливішим, ніж ці двоє. Довго слухати ніч з усіма її шурхотами, шепотами просто нестерпно.

– А, може, в нас немає контакту, бо ми вже два місяці не трахаємося? – каже Рита, не відриваючи погляду від свого смартфона.

Єгор мовчки закриває ноутбук, повертається до неї спиною. Вітер ніжно напинає фіранки.

– Ти йди, я краще почитаю...

– Ну ок, читай.

Її навіть лякає те, як сильно все це дратує.

Дев'ять негреньт спускаються крутою стежкою. Густа дзвінка спека, розмірене скрекотіння цикад зненацька нагадують Риті те, що згадувати не хочеться. Колись раніше, в іншому житті, вони з Єгором могли спонтанно зірватися будь-коли – навесні, влітку, восени, взимку (це найкраще) – та їхати за крутими кам'янистими стежками і запахами розігрітих на сонці кипарисів, за жорстким вигорілим волоссям і збитими колінами, а ще – пахучими помідорами з ялтинською цибулею, і масними чебуреками в «Аліє» біля Байдарських воріт, і теплим масандрівським, що стікало з підборіддя й крапало на вигорілі майки... У тому студентському ще житті вони навіть кілька разів відпочивали у Сімеїзі дикунами – два роки поспіль ставили намет поруч із табором луганчан; їхня компанія була приємною, веселою: вечорами всі збиралися біля вогнища, готували плов або смажили мідії на листі жерсті, розливали чай до емальованих кружок зі стійким бурим нальотом, співали, читали вголос Бродського і власне-невидане. Від останнього завжди можна було непомітно втекти наниз, поближче до води, щоб прокинутися потім удвох в одному спальнику, зморщуючись від променів першого одразу гарячого сонця, яке підповзало до них, акуратно огинаючи Кішку...

З деким із тих луганчан Рита й досі підтримує зв'язок. Вона знає: хтось із тієї дружної компанії емігрував до Польщі, хтось – до Росії, ще одна дівчинка – до Франківська, а той симпатичний майбутній невролог, що завжди дивився на неї уважними темними очима, – до Ялти. Один із хлопців став досить помітним майданівським активістом, інший – членом спілки письменників ЛНР, ще один – мовчазний, беземоційний білявий хлопець, що просидів тоді весь відпочинок на камені з повним зібранням Ібсена, – тепер в «ополченні»... Коли Вадим сім років тому придбав землю на Одещині і почав будувати там дачу, Ася з Ритою спершу були навіть трохи заскочені – чому не Крим? Хто б міг подумати, що і в цьому його ставка зіграє.

«Ааа! Oh my god!²⁵» – скрикує Дайна трохи нижче: висхлий глинистий ґрунт кришиться, обсипається під її слизькими босоніжками. Ще мить – і Марк встигає першим подати їй руку. Чийсь дзвінкий сміх змішується з криками чайок.

– Хто ця Дайна? – питає Рита ніби між іншим в Асі.

– Ми з Вадиком на Сіцилії з нею познайомилися. Вона реально крута. Знімає для *Vogue*. Але дуже мила. Ми обидва в неї просто закохалися.

– А. Я думала, вона з цим вашим Марком приїхала.

Вони з Асею дружать років десять уже, але все ж не настільки, ні.

– Кожен сам по собі, – неуважно каже Ася, дивлячись униз.

Море спокійне, прозоре. Берег – за винятком кількох наметів – практично безлюдний. До цієї частини дикого, не зручного для входу пляжу дістаються лише найбільш віддані морелюби. Гриць зі слінгом і Віка доповзають за іншими, промацуючи обережними ногами останні метри стежки, тим часом як решта – вже скидають речі, знімають шорти, розв'язують застібки. «Допоможіть!» – голосно пищить Аліса, яскрава впевнена в собі дванадцятирічна особа, донька Асі й Вадима. Її довге волосся переплуталося із бретельками купальника, і тепер вона ніяк не може вислизнути із зайвого одягу. Антон швидко, похмуро відводить погляд від своєї давньої подружки. Там, під її майкою, раптом з'явилися груди, яких не було ще минулого року; вона це знає, і він це знає тепер.

– Ти будеш купатися? – звучить раптом над ним мамин голос.

Антон мовчить, лізе до рюкзака за книжкою. Він і не збирався роздягатися.

– Ти можеш відповідати на мої питання?

Ні, він не може відповідати на її питання. Ну ок, читай...

Сонце пече. Під сонячними окулярами так зручно ховати очі і напрям погляду. Клац, клац! – зовсім близько від Рити раптом озивається фотоапарат.

– Sorry. Більше не буду. Or maybe²⁶ буду, – сміється Дайна, що вийшла на полювання за кадрами. Все-таки вона дуже інтригує її.

– Яка холодна!

Ася граційно відсмикує ногу від води. Ууу, ааа. Всі розчаровані, ніхто не поспішає лізти тепер до моря.

– Градусів дванадцять. Ну ви даєте, – сміється Марк.

²⁵ О боже! (англ.) — Прим. авт.

²⁶ Вибач... Або, можливо... (англ.) — Прим. авт.

Вона не дивиться, ні, і не думає дивитися на його м'язисте тіло, підтягнутий живіт. Очевидно, займається собою. Який молодець.

Вадим пояснює: іноді буває – море «перегортається», змінюються течії, а за кілька днів, тиждень щонайбільше вода може знову стати теплою. Ну ні-і, Аліса не згодна чекати – вона бризкається, Вадим жартома сердиться, в чиїхось руках шипить розбовтана мінералка. Ааай – ще мить, і Аліса кричить: «Тату, все через тебе!!» Ну от – підвернула ногу, тікаючи від Вадимової помсти. Тепер усім є чим зайнятися. Наприклад, розгублено спостерігати за тим, як Гриць у плавках вправно бинтує Алісі ногу довгим легким шарфом її матері.

– Може, все ж таки потрібно буде зробити рентген? – хвилюється Ася.

– Ситуації бувають, звісно, різні. І лікарі також бувають різні. Але я впевнено покладаюся на правило лікаря Пальчиковського, – каже Гриць. – Якщо нога не бігає, рука не пише – це перелом. А в нашому випадку нога бігає. Принаймні, шкандибає.

– А хто такий лікар Пальчиковський? – питає Марк.

– Лікар Пальчиковський – це я, – дуже серйозно відповідає Гриць.

Усі сміються. Нічого, нічого, все буде добре... Оу, гляньте, а Рита зовсім здуріла, яка молодчина.

Десь там, трохи подалік, де голосів уже майже не чути, вона швидко входить до моря, розтинаючи крижану воду сильними ногами, але чомусь зупиняється останньої миті – так і стоїть, не в змозі рушити ні вперед, ні назад. «Ну от, даремно труси намочила», – байдужо думає Рита, переполовинена морем. А небо синє, синє. Угорі покрикують чайки. Чи, може, треба їх називати мартинами? Хтозна.

Авжеж, їхній картковий будиночок посипався значно раніше. Довший час після тієї зими все було як у тумані. Потім Київ ніби оговтався – жив своїм нормальним життям, народжував дітей, працював, відпочивав, уже звучав (не припиняв звучати) відголосками фестивалів і вечірок, відкривався назустріч утомленим киянам новими барбершопами і бургерними; а ще – приймав нескінченним потоком «двохсотих», «трьохсотих» зі сходу: перших ховали, за других продовжували воювати – на операційних столах. Усе це якось поєднувалося – як і завжди, як і в будь-якій із воєн.

Просто вони ще не звикли.

Вечорами Рита часто бігала до військового госпіталю, потім плакала де-небудь в кущах, потім ішла додому, купувала мимохідь якісь продукти, готувала вечері і ніколи не вечеряла. Це літо найбільше запам'яталося їй тим, що вона безкінечно драїла їхню квартиру – мила і мила підлоги, стікаючи липким потом, відчищала шапки і холодильник у найбільш важкодоступних місцях, викидала речі – все підряд, без розбору, чимпобільше; все одно багато чого лишилося, як шкода.

Єгор – той замовчав. І вже далі якось жив собі мовчки: ходив на роботу, більше ніж коли-небудь курив, безкінечно скролив новини швидкими пальцями, перераховував

непристойно великі суми зі свого рахунку в невідомих напрямках. Якось за келихом просекко Віка Пальчиковська нехитро повідала Риті, що її чоловік – не Віки, Рити! – кілька разів уже, виявляється, потикався до військкомату. «Ну для чого йому це? У нього ж мінус п'ять! Там потрібні здорові, ті, що вміють воювати, ті, що знають, як це робиться!»

Коли за півроку він таки дістав офіційне запрошення на війну, виявилось, що їй, війні, потрібні всякі – косі, криві, напівсліпі, багатодітні, хронічні, а зокрема і ті, що не мають жодного уявлення про те, як же все це робиться. Мовчазному «очкарику» Єгору, що ніколи не служив раніше, друзі швидко скинулися на необхідне. Біля двоповерхової будівлі районного військкомату на клумбі чомусь росли гриби... Рита ще довго дивилася і дивилася на ці підсохлі сирожки після того, як її чоловік та інші, значно молодші від нього, солдатики сіли до великого автобусу. Той поїхав. «Мам, ходімо?» – запропонував Антон. І вони пішли додому – звикати.

До всього звикаєш, зрештою. Не спати, не їсти, тримати телефон під подушкою, спати, їсти, готувати їжу на двох, крапати слізьми у тарілку, читати багатосторінкові детальні листи і не отримувати й піврядка тижнями, збирати в соцмережах кошти на потреби невідомих бійців, перевіряти спрощення новини – іще до кави, френдити всіх знайомих і незнайомих у формах на аватарці, збирати одяг для дітей загиблих, довго підбирати слова, відповідаючи на питання власного сина... Чомусь в ті перші півроку значна частина друзів зникла, відсіялася. Дедалі рідше виникала потреба відповідати на вічне як світ питання: «Як ти могла його туди відпустити?»

Іноді він приїжджав додому, й кожного разу правила гри були приблизно однаковими: мовчав або говорив аж захиляючись, смертельно скучав за Антоном і просив відправити його до бабусі, скидав дзвінки від родичів, не злавив із дивана, годинами беземоційно ганяв «танчики» в ноутбуку, хотів піцу і суші, нічого не хотів. Удома пахло незвично – степом, пилом, потом, мишами; потім Рита прала вручну його «горку» — і запах війни ненадовго відступав.

– Ти взагалі любиш мене? – часом так по-дурному питала вона, роздивляючись спідлоба ці засмагли до чорного руки, ці сухі очі з потрісканими капілярами; щоразу до неї тепер приїжджав якийсь інший чоловік — до цього також потрібно було звикнути.

– Та люблю, – знизував плечима і йшов курити у витяжку.

Потім буде важче, – писала якась з її френдок, чий чоловік ненадовго повернувся з фронту додому і втік назад, підписавши контракт. Головне, запам'ятати прості правила, – весело додавала ця не знайома їй жінка, – а) не зайобувати його; б) не зайобувати; в) просто не зайобувати його.

Часом робота журналістки давала Риті привід поїхати на Схід, а значить – побачитися з ним. Уперше вони зустрілися в одному з маленьких містечок сірої зони, вже звільненому, ще зовсім чужому. Була осінь – жовта, пронизлива. Довгі тіні грали на стінах двоповерхового міста, гучно ляпалися каштани на асфальт. «Та ну нафіг, пішли в номера, – сказав він, доїдаючи несмачну пасту в місцевій піцерії. – Я без зброї, як голий». І вони пішли до знятої подового квартири, в якій не було солі і рушників, зате були зовсім домашній фікус, чужі армійські устілки на батареї й маленька іконка «Да любите друг друга» на дзеркалі. Вони спробували послухатися поради – якось вийшло: швидко, емоційно, не дуже якісно. Потім він курив у ліжку,

довго розповідав їй про все на світі: про знайденого в посадці розвідника з об'їденим лисами обличчям, про дядь Віту, що з педагогічною метою відрізав вухо одному з солдатів свого розділу, про місцевих проститутток, які коштують «два кілограми крупи плюс банка тушняка»... Дві доби пролетіли миттєво; вони погодували рештками ковбаси безхатнього kota на автобусній станції і роз'їхалися в різні боки.

Іншим разом, в іншому так само нічим не примітному прифронтовому містечку він уже нічого не розповідав, зате був зі зброєю. Вони провели разом ніч; під ліжком лежав його «калаш» — це збуджувало і трохи лякало. Потім, зранку, Рита довго плакала у ванній, закусивши рот рушником (тут були рушники). Потім – поїхала додому.

А потім, скількись місяців тому, і він повернувся – чужий чоловік із вигорілими очима.

Тепер вони знову разом. Рідко розмовляють, зате носять одне прізвище. Кілька разів ходили до психолога; це було смішно. «Яка у вас красива сім'я!» – коментують їхні фотографії малознайомі сентиментальні жінки.

Якось він спалив свою форму. Ту, що зовсім зносилася (інші, ліпші – віддав пацанам одразу після дембеля). Пізно ввечері він іс у двір, облив бензином, чиркнув сірником. Рита стояла біля вікна, дивилася на те, як танцює вогонь. Ну от, – думала, – скоро все буде добре.

Хіба це так складно?

– Сімнадцять-вісім!

Гра в розпалі. Шестеро негрят (мінус Єгор із сигаретою, Дайна з фотоапаратом, Аліса з перебинтованою ногою та Антон зі скептичним виразом обличчя) – збуджені, розпашілі, нервові. Швидко витрушуються дрібні камінці з кросівок, швидко пасується м'яч і влучає до кільця, швидко розпалюються пристрасті і завершується перша гра: команда Асі, Вадима й Марка явно сильніша за Риту з Пальчиковськими.

– Так нечесно. Ці троє занадто добре грають! – протестує Рита, відсапуючись. – І, взагалі, сім'ї потрібно розділити. Треба помінятися партнерами.

– Свінгерський баскетбол? – сміється Гриць. – Хе-хе, це вже цікаво. То як пропонуєш?

– Я більше не граю. Я натерла ногу, – втручається Віка, і для Гриця гра завершується в один момент.

Віка втомилася. Віка натерла ногу. Віка годує груддю, ви не забули?! Віка знає все про ранній розвиток дітей. Віка не любить сонця. Віка на все має відповіді. Віка не грає в баскетбол, якщо вона програє. Віка надуває губи. Віка кипить. Іди вже, Грицю, іди до неї...

– Грайте без нас, – понуро маше рукою добрий лікар Пальчиковський після недовгих перемовин зі своєю дружиною.

– Ну, давайте два на два, – пропонує Вадим. – Ми з Асею проти Рити з Марком.

– Тобто ви не хочете розділитися?

Камінці під її ногами пливають, розповзаються чорними жучками.

– Ні, ми не хочемо, – сміється ідеальний Вадим і чмокає в щоку свою ідеальну Асю.

– Ми з Ритою і так вас порвемо, – чує вона голос Марка десь зовсім близько.

Сонце сідає оранжево, тривожно. Четверо негрят несамовито кидаються до бою. Це боротьба не на життя, а на смерть: серце вистрибує, м'яч застрибує до кільця, не зачепивши його. Дай п'ять, Рито! Мокрі майки, випадкові доторки. Після чергового забитого очка Марк нахиляється до її вуха, питає ледь чутно:

– Чому ти тоді мене кинула?

Рита кам'яніє. Їй треба знову почути це, перевірити, переварити. Не спи, Рито! Гра триває – біжи, біжи, ти ще сто разів про все подумаєш, навіть не сумнівайся.

– Сонце сіло, – констатує Дайна, підсідаючи до Єгора на лавку.

Вона передивляється відзнятий матеріал на моніторі своєї камери. Єгор дивиться на знімки разом із нею. Крупні плани його дружини дещо занадто вдалі.

– Твоя жінка very beautiful²⁷, – сміється Дайна.

Він підводить очі – Рита всерйоз захоплена грою. Дуже красива, так.

Їй було шістнадцять, і їй розбили серце. Принаймні, так тоді здавалося. На випускному її найкраща подруга цілувалася з тим, з ким цього вечора мала цілуватися Рита. Відтак вона довго сиділа за столом, вгрузаючи ліктями десь поміж завітраних салатів і бутербродів з сірою шинкою, ковтала горілку та відчувала безмежний розпач: ніж у спину був несподіваним. Випивши все, що їй було запропоновано, вона виповзла надвір – викурити там усе, що можна було б викурити, але натомість вирушила раптом з незнайомими мужичками на хонді купатися «у водоспаді». Водоспадом виявилася маленька дамба під Києвом. Дивно, але нічого виняткового з напівпритомною і відчайдушною Ритою там не сталося: поважні мужички з борсетками викупали її у студеній світанковій річечці, відпоїли кавою і привезли цілою і здоровою чорним від хвилювань батькам.

Відіспавшись, протверезівши, вибачившись перед мамою і проклявши подругу, вона зрозуміла, що ненавидить всіх чоловіків, та вирушила до літнього табору – зализувати рани.

У таборі було бідно й весело. Як на середину дев'яностих, вже ніби й канула в Лету ера світлої піонерії, але грати в піонербол чи зарниці, вчитися стріляти з пневматики та змагатися в кавеенах із курсантами сусіднього міліцейського училища видавалося непоганою альтернативою місту, де на кожному кроці могли зустрітися її колишні друзі-перевертні.

²⁷ Дуже красива (англ.). — *Прим. авт.*

Зчепивши зуби, Рита кинулася до круговерті табірних розваг. Останні були неоднорідними: після довгого насиченого дитячими забавками дня наставав час для культурної програми іншого роду – пролізали через дірку в паркані та йшли до найближчого сільмага за «мівіною» і дешевим алкоголем; слідували каламутними поглядами за об'єктами протилежної статі на дискотеках, чекали медляків, а, дочекавшись, із силою втискалися одне в одного та згодом акуратно зникали десь у нічній непрогляді. Вожата не протестувала: вона й сама мала бурхливий роман із місцевим охоронцем. Усе і вся тут говорило: давай, не сци. Рита стрепенулася, роззирнулася.

Він носив оранжеві джинси і модні футболки, слухав електронну музику та зустрічався з іншою дівчиною. Рита подумала-подумала — й почала усміхатися його другу, який їй навіть не подобався. Так минув тиждень, а одного разу мізансцена набула досить абсурдного характеру: вони лежали на сусідніх скрипучих ліжках, старанно цілувалися зі своїми «партнерами» та раз за разом позирали один на одного; все було вже ясно.

І почалася страшна любов. Ранкові квіти на тумбочці, одні навушники на двох, розмови, розмови, нічні зустрічі в його ліжку, в якому не відбувалося нічого дорослішого за поцілунки. У Рити був бронхіт, вона давилася кашлем, уткнувшись в його плече, заважала спати десяти іншим хлопцям у палаті та почувалася п'яною від щастя. Бліді, закохані, обидва ходили вдень, як сновиди, – з розпухлими губами, осклянілими від недосипу очима. Усі минулі смішні любові тепер здавалися неістотними: це були неспівставні величини.

Останньої ночі вони лежали на траві в чистому полі. Вітер холодив її голі ноги, ліз під майку. Зірки спалахували і тьмяніли, а серце голосно колотилося десь там, де ще недавно на ній було щось одягнено. «Я все зроблю, коли сама попросиш», – засміявся він і поцілував Риту туди, де ще ніхто й ніколи не цілував.

Але вона не встигла попросити. У Києві вони зустрілися ще кілька разів, погуляли містом, поїли морозива, потім він кудись поїхав з батьками, потім Рита поїхала... І літо закінчилося. Він зник.

Довший час вона думала, як їй бути. Не наковтатися чогось, не порізатися чимось ненароком. Потім – продихнула, почала носити кольорові джинси і модні футболки, слухати електронну музику, займатися тим, чим займаються всі дорослі, – вчитися в інституті, виходити заміж, народжувати, жити.

Іноді, не частіше, ніж раз на три-чотири роки, вона, щоправда, вбивала його ім'я в гуглі та соціальних мережах. Ніде нічого не було. Мабуть, помер, вирішила Рита. Ця версія здавалася найбільш імовірною. Але ж не помер – ось, зовсім живий стрибає за м'ячем, зав'язує шнурівки на кедах, сміється. Вона вже знає: він має бізнес, жив у Лондоні і на Балі, був раніше одружений, має сина. Такий самий, але зовсім інший, значно гарніший, ніж вісімнадцять років тому. Як це ти не вмер, Марку, без неї?

На вечерю всі дійові особи традиційно збираються в альтанці біля літньої кухні. Працюють злагоджено: Вадим завершує готувати шашлики, дегустує вино, жартує; Ася запалює свічки, вчасно відповідає сміхом на його (і справді смішні) дотепи; решта – у вечірніх чистих футболках, тонких сукнях – доносять стільці, хліб, виделки, дитей, сіль, музику...

Вона злостиво нарізає овочі, думає. Чому ти тоді його кинула, а? Дай п'ять, Рито. «Налити тобі вина?» Марк з'являється поруч нечутно і вчасно, смачно пахне гелем для душі, і вона від несподіванки ріже собі палець.

- О, – на якусь мить Марк губиться. – Пошукати пластир?
- Ти краще мені налий вина і доріж помідори, – хмикає вона.

Він усміхається, виконуючи її прохання. Рита посмоктує палець: ранка незначна, смак сапераві та крові змішуються в роті, хвилюють її. Зовсім поруч, за тонкою стіною альтанки, оповитої виноградом, Єгор про щось розмовляє з Пальчиковським... Вона раптом ніяковіє, лишає Марка самого, але довгий червоний сарафан так вигідно підкреслює її тіло під час цієї втечі.

- Ну то ми колись сядемо нарешті? – дещо занадто голосно питає Рита.

– Дівочка, слюшай, да?! Шашлік просіт ніжність, шашлік просіт время, да! – блазнює Вадим і зразу ж перемикається на звичний режим. – Насправді, все майже готове. Пацанове, давайте, сідайте вже.

Рита п'є вино жадібно, наче воду, спостерігає за тим, як Вадим-руки-шампури вивантажує на стіл гаряче м'ясо. Все у нього, у них, виходить вправно, симпатично, симетрично: звісно, Ася вже пливе по діагоналі із соусом в руках.

Зграя нічних метеликів б'ється, нервово танцює довкола жовтої лампочки над столом. Гостро пахне ще зранку скошеною на газонах травою. Подзвякують келихи, шелестять розмови про насущне – джаз-фестиваль, відновлений зелений театр в Одесі, рецепти хумусу, групові ретрити буддистів десь під Черкасами, плоскостопість у дітей, вихід Великобританії з ЄС, спека...

– Ти пам'ятаєш, – звертається Рита до однієї лише Асі, – нам в інституті розповідали про цю композицію «4'33»? Правильно ж, «4'33»? Я вічно називаю її то «5'66», то «3'44»...

- Стесняюсь спросіть... – протягує Гриць, підливаючи їй вина.

– Ха-ха. Це п'єса американського композитора Джека Кейджа. Коротше, протягом чотирьох хвилин тридцяти трьох секунд учасники ансамбля не відтворювали жодного звуку зі своїх інструментів. А музику, за задумом автора, створювали ті звуки оточуючого середовища, які могли бути почуті під час прослуховування композиції...

- Джона, – дуже тихо, сам собі каже Єгор, але вона його чує.

– Джона... Да, Єгор. Блін, да. Джона Кейджа! – дуже голосно підтверджує, спалахує Рита. – Я щось хотіла розповісти... Але вже не хочу.

Риту заносить на поворотах, вона в червоному, вона вже геть сп'яніла і не здатна зупинитися.

– Ти і Ася вчитися together²⁸? – питає Дайна.

– Так, разом училися. Тільки Ася виросла у великого видавця, а я – в маленького оглядача псевдокультурних подій, – каже Рита.

Вона ловить погляд свого сина раптом. Чомусь дорослий, він дивиться на неї з такою очевидною жалістю (відразу?), що Рита вмить провалюється, не може намацати дна. Утім, Віка легко вибиває її з цього глибоководного занурення:

– Для чого ти це кажеш, Ритусь? Ти дуже талановита!

А він – дивиться, весь час дивиться на неї, дарма, що його обличчя сховане в затінку.

– Рита – справді дуже талановита журналістка, – спокійно (дещо насмішкувато?), як уміє лише вона, каже Ася.

– Дуже талановита. І не дуже щаслива, – уточнює Рита.

– All of us are not very happy²⁹, – ніжно всміхається Дайна.

– Та ні, це неправда! – так енергійно втручається Віка, аж її кругла цицька на мить вислизає з рота малюка: вона годує сина тут, за столом.

– Правда-правда! – сміється Гриць.

– Не, ну ясно, це в мене зараз така не дуже явна істерика, – каже Рита, – але як ви всі живете? Мені справді дуже цікаво. Бога нема, любов закінчується рано чи пізно, діти швидко виростають, писати віршики після Освенцима неможливо. Що вже говорити про репортажики... Слухайте, нас про все це не попереджали.

– Не пий більше, – дуже тихо каже Єгор, і вона спалахує, але зразу ж і обм'якає.

– Валяйте, не відповідайте, – здається Рита. – Я і так знаю.

В альтанці повисає тиша. Вечір, духмяний, теплий, несе віддалені перегуки дискотек із набережної. Бряцають виделки, ллється вино. У саду автоматично вмикаються поливалки, і звідусіль на газони та квіти починає литися вода, граючи бризками в місячному сяйві. «Пісь-пісь-пісь», – віддалено вторить сюрчанню дзвінкої води голос Віки, котра деякий час тому непомітно зникла в кущах із сином під пахвою. Гриць відводить погляд від свого наручного годинника.

– Ви щойно прослухали композицію «2'11». Шановні, вітаю з тишею. Ми на дачі, і це «ура».

Усі сміються невимушено. Вона теж сміється. Дещо занадто голосно, авжеж.

²⁸ Разом (англ.). — *Прим. авт.*

²⁹ Всі ми не дуже щасливі (англ.) — *Прим. авт.*

– Минулої доби в зоні проведення АТО загинув соліст Паризької опери, – раптом читає вголос Єгор зі свого смартфона. – 19 років він прожив у Франції, з початком війни повернувся до України, пішов на фронт добровольцем...

Тиша знову повисає в альтанці. Тепер – надовго.

Да, Єгор. Блін, да...

Вона йде знайомою стежкою майже наосліп, балансує, спотикається, і місяць у небі спотикається разом із нею.

– Анто-он!

Ну попадися мені. Уже зовсім пізно, Рита оббігла всі околиці, шукаючи його, а навіщо? За великим рахунком, вона й сама вже не впевнена, чи хоче зараз знайти свого сина. Нікуди не дінеться... Втомлено відфутболюючи камінці, похитуючись, вона звертає врешті зі стежки, зрізаючи шлях, – потривожені жорсткі вже висохлі клоччя трави пахнуть пилом, дряпають ноги, чіпляються за одяг. Мутнувата важкість ще й досі перекочується хвилями нудоти в її животі. Рита видихає, нахилиється, щоб вивільнити сарафан із гострих кігтиків татарника, а розігнувшись, впирається раптом у знайомий запах і вогник сигарети.

– Свої, не лякайся.

– Свої вдома сидять, – кривувато парирує вона, й серце одразу починає їй шалено калатати.

– Співчуваю їм, – тихо сміється голос із темряви.

Нічний чорний вітер налітає раптом, пахне водоростями і тим'яном, швидко обмацує Ритині плечі.

– Ходім купатися? – пропонує голос і врешті оприсутнюється поруч – темними міцними руками, футболкою, смужкою білих зубів.

– Море холодне.

– Байдуже.

Зараз я дивитимуся кіно, – встигає відзначити Рита. Кілька секунд вона вивчає поглядом Марка і зривається з місця досить несподівано.

– Добре, ходім.

Усе довкола одразу загострюється: запахи, ледь явні відтінки темно-синьої ночі, звуки. Вона набирає швидкість, упевнено йдучи вперед, спостерігаючи ніби збоку за власною тінню, тим часом як звук розкладається на окремі канали, як у 5:1 (так буває під хорошою травою), – посвисти невідомих нічних птахів, далекі відголоски набережної, хрускіт гілки під ногою, і ці інші кроки, що стрімко наздоганяють її ззаду, – все стає об'ємним і дуже детальним, дуже важливим водночас. Неподалік від великого давно недіючого маяка, що бовваніє в темряві

двадцятиметровим фалосом майже на краю урвища, Марк врешті ловить її, торкається за лікоть рукою, і цей простий нетерплячий доторк прошибає Риту з голови до ніг, ніби електричним струмом.

- Ми ще не дійшли до моря, – зауважує вона чужим голосом.
- Це не має значення, – каже Марк і не дає їй відповіді.

Його гарячий рот пахне алкоголем і солодкою жвачкою. Усе це не має значення, ця фраза всоте прокручується в голові, поки вона спостерігає збоку за двома негрентами, чиї занадто світлі лица так необережно зливаються в одне посеред цієї темної ночі. Ну от і все.

– Ти даремно обрізала волосся, – вологий подих лоскоче її вуха та шию, хвилює, змушує серце битися ще швидше, – я скучав за цим запахом.

Він скучав. Усе дуже просто, це твоє життя, Рито. Місяць у каламутному небі розпливається в розфокусі. Голосно кричать цвіркуни. Я маю стільки всього відчувати зараз, думає Рита, й зненацька щось, даремно озвучене, наздоганяє її – вона подумала, вона вже подумала, вона тепер нікуди не дінеться від цього.

– Я нічого не відчуваю, – бурмоче вона розгублено, тимчасом як його губи і пальці вивчають її тіло наново. – Я нічого не відчуваю, – каже знову, і магія стрімко розвіюється.

Він ще не розуміє, він ще місить умілими руками її стегна під тонкою тканиною.

– Чекай, чекай, – незграбно вивертається вона.

– Е-ей, – сп'янілий від власного запалу, він тикається обличчям в її шию, груди, – не тікай від мене. Я так хочу тебе.

- Я не можу сьогодні.
- А я завтра не можу, – глухо сміється Марк.
- А чому? – їй стає раптом цікаво.

– Та блін, Рита, – ні, він не хоче зупинитися, – завтра – це завтра, завтра все буде по-іншому. А сьогодні – це сьогодні. Ти сьогодні така неймовірна. І я тебе дуже хочу сьогодні, чуєш? Боже, як же ти пахнеш...

– Дай мені сигарету, – таки вивертається вона, і все остаточно завершується – вони обидва це розуміють.

Кілька секунд він дивиться на неї, тверезіє. Урешті лізе за пачкою.

– Завтра Анька приїде, – каже вже спокійно, підкурюючи спершу їй, потім – собі.

- Анька – це хто?
- Моя дівчина.
- У тебе є дівчина?
- Слухай, у тебе теж є чоловік.
- Ахахаха.

Вона сміється і сміється. Це, справді, дуже дотепно.

– Вибач. Дякую тобі, – каже раптом. – Ну я пішла.

Не дивися на мене так, Марку. Похитуючись, останнє негрєня швидко йде знайомою стежкою майже наосліп, балансує, і вірний місяць у небі знову пливе поруч. Уже виходячи на трасу, Рита відчуває, як стає зовсім легко дихати.

Несподіваний різкий звук, такий неможливий тут, лунко прорізає ніч і стухає. Сусідські пси заходяться гавкотом. Що це було? Насправді Рита знає, що це було... Ні, це абсурд. Вона ще намагається усвідомити, заспокоїти себе – не будь смішною! – але вже біжить і спотикається, біжить і падає, знову біжить. Неможливо. Неможливо. Зрештою, звук міг належати будь-якому з довколишніх будинків! Але ні – Рита точно знає якимось нутряним відчуттям, – це звідти, звідти.

Геть знесилена, вона добігає, влітає у двір, миттєво натикається на Віку в піжамі і зразу все розуміє. Звідси, звідси...

– Ри-ита!

Скуйовджена, ошаліла Віка видихає, не зразу може говорити.

– Рита! Сталося щось дуже, дуже жахливе!

Сталося щось дуже жахливе. Місяць допливає до їхнього двору і зупиняється врешті. Вона знала. Спокійно, спокійно. Відсапуючись, Рита бере Віку за руки, відчуває їхнє дрібне тремтіння.

– Заспокойся. Скажи, що сталося.

– Вони посварилися, і він дуже кричав на неї! Це було жахливо! Але потім він забрав у неї пістолет! Але все одно... Вони так кричали!

– Хто посварився?

– Вадим! І Ася.

– Чому посварилися?

Спокійно, спокійно. На мене дивися.

– Вадим, він зраджував їй із Дайною! І Ася теж... З Дайною. Вони обидва з нею... І не знали, що вони обидва! Уявляєш?! – очі у Віки круглі, як блюдечка. – Я не знала. Ми вкладали Леся... А вони всі дуже кричали. Це було жахливо! І він забрав у неї пістолет. Але вона все одно вистрелила! І Гриць повіз його в лікарню!

– Хто забрав пістолет?

– Єгор.

– Усі живі?

– Так! Вона тільки палець прострелила...

– Який палець?

– Мізинець. На нозі. Ася прострелила Вадиму палець на нозі! Гриць його в лікарню повіз!

– Ахахаха.

Вона сміється так, що все стрибає перед очима. Боже мій, боже мій, що за ніч.

– Ти що! – обурюється Віка.

– Ай да Дайна! – Рита переполовинюється від сміху, некрасиво регоче до сліз, до гикавки. – А вона мені подобається, ахахаха.

– Та ти п'яна!

Віка тремтить від образи й втоми, махає на неї так по-дитячому рукою, швидко йде геть.

– Та ні, зовсім ні, – каже Рита сама собі вголос.

Сильний вітер раптом налітає десь із моря, гне до землі стару оливу поруч. Цікаво, думає вона, чому на ній ніколи не встигають дозріти оливки? І так з року в рік, з року в рік.

Вона знаходить його в саду, десь між заростями троянд і лаванди та старим кремезним горіхом. Єгор сидить сам у шезлонгу, курить, і Рита сідає поруч – зосереджено слинить знайдений на Асиному газоні листок подорожника, ліпить до розбитого коліна. Нічого не ліпиться...

– Думаєш, все ще буде, як раніше? – питає навіщось.

– Не буде, – знизує плечима Єгор.

– Ну да, я так і думала.

Зірки тремтять, а деякі навіть і падають, чіпляючись за широкі горіхові листки.

– Буде якось по-іншому, – уточнює він.

У дворі тихо-тихо. Хоч ніхто не спить цієї ночі. Не сплять ці двоє і ті двоє, зовсім юні, бліді, з розпухлими губами, що з'являються раптом з-за кущів смородини, тримаючись за руки, і знову розчиняються в темряві; ідуть, ідуть, не до вас тепер, поговоримо вдома. Не сплять кілька заплаканих жінок, не сплять кілька розгублених чоловіків. Спить спокійно, можливо, хіба лише маленький син Пальчиковських... Але дім добре знає – і це мине.

*Summertime, and the livin' is easy,
Fish are jumpin', an' the cotton is high.*

*Oh, your daddy's rich, and your ma is good lookin',
So hush, little baby, don' yo' cry.*

*One of these monin's you goin' to rise up singin',
Then you'll spread yo' wings an' you'll take to the sky*

*But till that monin', there's a nothin' can harm you
With Daddy and Mammy standin' by...³⁰*

©Ірина Цілик // Невимушені: антологія. — Харків: Віват, 2016.

³⁰ «Літній час, і життя безтурботне. Риба грає, колосяться поля. Татко твій – багатій, і матуся – красуня. Тож тихіше, дитинко, не плач. Одного ранку ти прокинешся з піснею, розправиш крила і полетиш до неба. Але доти нічого тобі не загрожує, бо татко і мама поруч...» – з арії Д. Гершвіна *Summertime*.

Олексій Чупа ^{Україна} | Казки мого бомбосховища

№17

Острів

Субота – це відтинок часу, який завжди починається музикою.

Дощів не було вже тижні зо три, коли не цілий виснажливий місяць. Липень цього року видався задушливий, гарячий до жовтизни. Будинки аж від самого ранку, пригадуючи вчорашні палючі промені, жалісливо поскрипували просохлими дерев'яними перекриттями. Кольорові протяги тягали вулицею цей мінорний спекотний блюз, ніби в жарт закидаючи його до помешкань крізь відчинені вікна. Каштани перешіптувались безнадійно, у їхніх рухливих тінях ховалися, мов біженці, місцеві коти. А що їм іще робити в таку спеку?

Ірина вкотре випірнула із важкого, свинцевого забуття, до якого по світанку перетекли її нічні сновидіння. Почувалася не те щоби безсилою, але дуже втомленою. Що вже тут говорити — роки брали своє. Вона й без того, будучи Рибами за гороскопом Зодіака, все життя потерпала влітку, коли міліли ріки і пересихали струмочки, коли шкіра ставала вразливою і шорохкою, наче розтріпані листочки календаря, а дощі бували в місті такими нечастими гостями, що її тато кожній зливі давав своє ім'я.

— Дивися, Іринко, ото Дмитро на нас суне, — показував батько туди, де з-за шиферних дахів насувалися чорні, загрозливі хмари.

Зливи ті мали переважно чоловічі імена і приносили явне полегшення.

... Вона і так все життя потерпала від задухи та спеки, а тепер – розмінявши сьомий десяток років – і поготів.

І без того худорлява, в задушливі місяці літа вона зовсім висихала, стаючи невагомою. Пересувалася помешканням нечутно, мов привид. Хіба що через стіни не проходила, але її онуці, коли вона дивилася на стару, здавалося, що сонцю іноді вдається прошити бабусю наскрізь своїми променями, і скоро вона зовсім розтане.

Ірина розплющила очі, важко піднялася, накинута старий, ще радянський халат, що відгонив старечим потом, і вже від ранку – як їй здавалося – був аж гарячим і більше нагадував розпечені лицарські лати, аніж домашню одєжину. Потупцяла біля вікна, розглядаючи ранкові каштани, витерла пилюку на підвіконні та столі.

Десь углибині квартири, в іншій кімнаті – значно більшій і від того прохолоднішій – заскрипів диван. Потім почулося якесь мурмотіння, клацання запальнички, а слідом за цим голі п'яти нерівним, заспанним ще кроком пройшлися коридором, потовклися у кухню, набираючи воду до джезви й заварюючи каву. З-під дверей почувся аромат тютюну, кілька разів ледве чутно відчинилися й зачинилися дверцята холодильника. Потім кроки, уже рівні і неспішні, пройшлися коридором назад, дзенькнула ложечка у філіжанці й увімкнулася музика. Це прокинулася Оленка.

Що старішою ставала Ірина, тим більше уникала своєї онучки. Жити удвох із людиною, що молодша від тебе на ціле життя – ще та мука, бо весь час, спостерігаючи, як молода дівчина квітне і росте, як наливається соком і силою її тіло, неможливо позбутися враження, що вона, хай і мимохіть, обкрадає тебе. Виносить із твоєї кімнати цілі коробки молодості, вимітає з неї залишки радості і пристрасті, кимось колись розкришені довкола ліжка і письмового столу; вигрібає, виносить, викидає, роздає знайомим крихти того, що ти, не перейшовши ще межу старості, вважала і називала своїм життям.

Ірина відверто уникала малої, особливо останніми роками, відколи Оленка закінчила школу і вступила до університету. Їй страшно і принизливо було перебувати поруч із нею. Вона почувалася старою, диявольськи старою і немічною, навіть коли Олена просто говорила до неї: молодий голос мав у собі стільки некерованості, що цілив у Ірину, як м'яч у вікно, пробивав у ній діри, вкривав її тріщинами, залишаючи по собі виснаження, яке не так-то і просто було потім зігнати. Усе їхнє спілкування, за винятком хіба що якихось екстрених випадків, звелось врешті до спільних обідів, які траплялися, втім, не так вже й часто: Олена, як і належить *прекрасним двадцятилітнім*, вдома обідала, вечеряла, а особливо снідала – вкрай рідко.

Її таке ставлення бабусі аж ніяк не напружувало — навпаки. Мало хто з її знайомих однолітків мав стільки свободи в діях, зацікавленнях та планах і мало хто собі таку свободу міг уявити. Оленка почала спати не з плюшевими іграшками, а з чоловіками у свої крихкі чотирнадцять, а вже в шістнадцять вміла ними досконало маніпулювати. Олена вперше спробувала алкоголь у п'ятнадцять років, і невдовзі емпіричним шляхом дійшла до розуміння того, як саме кожен різновид алкоголю на неї впливає і скільки їй треба, аби бути в міру п'яною. У такому стані Олена сама собі нагадувала велику прозору пляшку: всі її думки і бажання були одразу помітні через тонке скло настрою, та і розбити її невмілим поштовхом було простіше простого. Бути дуже п'яною вона не любила: надлишок алкоголю робив її думки бездоганно логічними та чіткими, а її саму робив настільки переконливою, що Олені самій ставало страшно. Одного зі своїх коханців вона ледь не довела до страшного. Цей герой на другому побаченні споїв малу на ніч, сподіваючись добряче виграти, але вона раптом перевела розмову в дивне для них обох русло. Розпитувала про роботу, про дружину, про його ставлення до президента і перспективи його бізнесу. Того дня Олена за якісь півгодини вмовила його вилізти на підвіконня і покінчити життя самогубством, викинувшись із восьмого поверху. А потім, коли чувак уже написав передсмертну записку, перехрестився і напружив литки перед стрибком, взялася його відмовляти. І таки відмовила.

Олена любила бабусю. Любила так, як люблять пейзаж за вікном люди індустріальних міст: визнаючи її за даність, за фундамент і передумову саме такої себе. Та й після автокатастрофи, в якій загинули Оленчині батьки, лише старіюча Ірина без вагань і умов взяла малу до себе. Оленка жаліла свою стару, намагалася не приходити додому нетверезою і нікого до себе не водила, аби Ірині зайвий раз не мотати нерви. Розуміла, що на бабусину пенсію жити їм двом неможливо і постійно шукала якоїсь роботи. Одне літо відпрацювала в «МакДональдзі», потім – консультанткою в магазині одягу, перед сесіями писала своїм одногрупниками контрольні і курсові. Але і тоді грошей ледве вистачало, аби зводити кінці з кінцями.

Допоміг вирішити всі проблеми випадок. Одна з Оленчиних університетських подружок разом із двома своїми хлопцями займалися шахрайством: дівчина через соцмережу знайомилася із якимось чоловіком, вони мило спілкувалися, поступово переходячи до інтимніших розмов, і одного дня вона запрошувала мачо до себе в місто. Домовлялися зустрітися в якійсь кав'ярні чи барі, аби потім піти до неї. Рідко хто відмовлявся. Місце і час зустрічі зливалися хлопцям, а подальший розвиток подій був уже справою техніки. Друзі підсідали до лоха, пригощали алкоголем, не забувши кинути до бокалу снодійне. Дівчина на побачення так і не приходила. За кожного знайденого хлопця Олені пропонували двадцять п'ять баксів. Вона не думала довго і погодилася, жодного разу потім про це не пошкодувавши. Працювали вони обережно, акаунти були фейкові, місто було доволі велике, і їх досі не знайшли. Щоправда, аби у бабусі не виникало зайвих питань, Олена вдавала, що й досі скніє над чужими курсовими проектами і грошей їм двом вистачає на мінімум. Свої гонорари мала ховала під стару половицю біля балкону. «Усьому свій час», – говорила вона собі.

Ірина відчинила двері зі своєї спальні, прошамкала коридором до ванної кімнати, роздяглася, із зусиллям пододала бортик душової kabіни і стала під прохолодну воду. Вода, як завжди, принесла відчутне полегшення. Заплющила очі, пригладила сиве волосся, із задоволенням підставляючи під струмені обличчя. Вода цівками стікала тілом і зникала у каналізаційному отворі, забираючи із собою залишки сну і нічну старечу втому. Ірина вкотре переконувалася в тому, що вода робить людину молодшою.

Раптом в щілину під дверима, невпевнено й ледве відчутно спершу, мов цигарковий дим, пробилася дивна, не знайома досі музика. Спокійні і м'які акорди, так несхожі на те, що зазвичай слухала Оленка і, тим більше, що воліла би слухати сама Ірина, заворожували. Стара зменшила подачу води, залишивши тільки тоненьку цівочку, і дослухалася.

Музика була водою. Заспокійлива, трошки тягуча і прохолодна, огортала тіло, пестила його. Ірина, дивлячись, як зміліла річка душової води тече рукою від плеча до зап'ястя, відчула, як у ній підіймаються дрібні хвилячки задоволення, всі ці давно поснули і виснажені риби фізичного, чуттєвого кайфу раптом прокинулися і рвонули на поверхню. Їй спершу зробилося лоскотно десь у грудях, а потім усім тілом виступила гусяча шкірка.

Ірина поспіхом вимкнула душ, потерла передпліччя долонями, зганяючи мурашок збудження, покректуючи, вилізла і, ще витираючись, несильно штовхнула ногою двері. У шпарину тієї ж секунди ввалилася та неймовірна музика. Ірина завмерла, намагаючись для себе ідентифікувати, які інструменти грають і про що співається, але не змогла: мова була незрозуміла, а в потоці музичних фраз вона зуміла вихопити лише несміливі репліки якихось клавішних.

Зовсім спантеличена, Ірина накинула халат і довірливо пробиралася темним ранковим коридором до Оленчиної кімнати, із кожним кроком до зачинених дверей відчуваючи, як музика стає дедалі голоснішою, як вона стає матеріальною, як крадеться з нею разом. Звуки інструментів раптом ніби сплелися у силует, химерний, близький і крихкий. Музика стала зненацька живою істотою, зі своїм невагомим диханням, з ранковим запахом і теплими

сонними пальцями. Музика тримала пальці Ірини і тягла її до малої. Уже під самими дверима, в паузі між двома треками, стара оговталася, відчула, як неясна фігура із нею поруч розсіюється протягом з-під дверей і зникає в коридорних сутінках.

Ірина потягла на себе дверну ручку і несміливо зазирнула до кімнати. У знайомій від дитинства залі царював незвичний, як для двадцятирічної дівчини, порядок. А поза тим – там нічого не мінялося від часів останнього ремонту, себто років уже близько тридцяти, коли не більше.

Канапа, що стоїть тут від створення світу. Вузька, провалена канапа, на якій спали її батьки і на якій одного літнього дня зачали Ірину; та сама канапа, на якій потім і Ірина вперше пізнала чоловіка; та сама канапа, яка все життя асоціювалася із фізичною насолодою і штовхала на сороміцькі спогади мелодичним скрипом своїх пружин. На ній тепер спала Оленка. Стара на мить уявила, які сни можуть бути в малої на такому ліжку і почервоніла. Якби вона дізналася, що насправді сниться її коханій онуці – певне, померла би від сорому.

Книжкова шафа на всю стіну. Оленчин дід, Михайло, зробив її власними руками давним-давно. Тесляр був – що треба. Шафа і по майже двадцяти роках виглядала, як нова. Олена тішилася їй і поступово заповнювала порожні полиці книгами. Щоразу, коли Ірина приходила до неї в кімнату, бібліотека займала дедалі більше місця. «Одного дня книжок буде стільки, — думалося бабі, — що спочатку вона забарикадує свою кімнату, а потім і весь коридор, і тоді ми опинимося поза зоною досяжності одна одної. Якщо я помру, то до неї це дійде дуже нескоро».

Письмовий стіл, що під час родинних свят бував столом святковим. У дні, коли сім'я не збиралася з якогось там приводу, він завжди стояв порожній. Ну, хіба що ваза із квіткою або щось в тому роді могли його прикрашати. Але не більше. Ірині подобалося мати в кімнаті такий великий стіл, на якому немає нічого зайвого. Це була певного роду така цікавинка в їхній квартирі: всі звертали увагу на здоровенний стіл площею в кілька квадратних метрів, на якому нічого не було. У всіх гостях, до яких запрошували Ірину, всі без винятку меблі були захарашені, заставлені потрібними і непотрібними речами. А в неї був стіл, за яким можна було сидіти, не натикаючись руками та поглядом на різний мотлох. Щоправда, тільки-но Оленка стала жити в тій кімнаті, на столі миттю поселився її комп'ютер і величезні колонки, з яких мала слухала музику.

Крісло, в якому іще Ірина, а потім – її донька Анна, а потім – онука Олена просиджували цілі свої дитинства. Коли Ірина згадувала свої дошкільні роки, то в її спогадах неодмінно було присутнє це крісло, встелене картатим старим покривалом, із підлокітниками, що відриваються від занадто сильного і необачного руху. Читати, дивитися телебачення, дрімати і навіть їсти – за що їй особливо перепадало від матусі – Ірина обожнювала саме в цьому кріслі.

Зараз у ньому, спиною до дверей і обличчям до відчиненого навстіж балкону, розслаблено сиділа Олена. У малої між пальцями правиці була затиснута тонка сигарета, ароматний дим підіймався вгору, до начисто вимитих плафонів, але розчинявся в густому, прогрітому повітрі, не допливаючи до стелі. Другою рукою Олена рухала, мов диригент, подаючи знаки своєму неймовірному, невидимому оркестрові.

Музика і справді слухалася її. Робила паузи, тихішала і ставала голосною знову. Здавалося навіть, рухалася за її жестами по кімнаті, як видресирований пес, стрибала з клаптиків тіні на плями сонячного світла, розлиті де-не-де дощатою підлогою. Олену музика явно захоплювала, як і Ірину. Дівчина нічого, крім сплетених у мотузки звуків, не відчувала, вона обв'язувала себе цими мотузками, намотувала кільце за кільцем на зап'ястя, накладала вузли на стегнах і ступнях, ловлячи моменти, коли відчуття від музики стають ледве не фізичними. Від цього Олена впадала в дивну прострацію: вона знала, що це саме вона зараз керує музикою, саме вона намотує ці мотузки і в'яже хитрі вузли; але в той же час – обв'язує цим усім не когось, а себе, і з кожним рухом музика захоплює її все більше, позбавляє свободи, залишаючи тільки можливість бути слухняною, пливати течією музичного твору, не маючи змоги і сил самій обирати напрямок і темп руху.

Ірина, відчуваючи, як знову мурашки біжать шкірою, обійшла крісло і обережно торкнулася коліна онучки. Олена мимохіть коротко і неголосно простогнала, розплющила очі і запитально подивилася на бабусю.

– Привіт, — вимовила Ірина, насилу перекикуючи музику.

– Привіт. Що таке?

– Що ти слухаєш? Мені аж зимно стало від цього, — знову прокричала бабуся, роблячи невпевнений жест в бік колонок, з яких лунала пісня.

– Зимно? – здивувалася Олена. — Це в таку-то спеку?

Замість відповіді Ірина закотила рукав халату, оголюючи свою старечу, із набухлою веною, руку. Шкіра була врита пуп'янками, ніби в сильний холод.

– Ого, нічого собі, — присвиснула дівчина.

Піднялася, підійшла до комп'ютера, зробила тихіше. Потім повернулася до бабусі, взяла її слабеньку руку, погладила її, заспокоюючи.

– Покуриш? – спитала.

Ірина мовчки кивнула на знак згоди. Оленка швидко дістала сигарету, підпалила, підсунула бабі попільничку.

– Я вже років сім не палила, — мовби виправдовуючись, проговорила Ірина, видихаючи дим кудись перед собою.

– Та мені, власне кажучи, все одно, — усміхнулася дівчина. — То тобі це сподобалося?

– Та не те, щоби сподобалося... Ця музика мене зачарувала, пробуджує в мені якісь думки та спогади, попри моє бажання. Хм... не знаю, як пояснити, Оленко. Я ніколи такого не чула.

– Це – Сігур Рос.

– Як-як? – перепитала стара.

– Сігур Рос. Гурт так називається. Вони з Ісландії.

– Ого! Так далеко...

Ірина заплющила очі і намагалася уявити собі мапу Європи. Уявлялося погано — з часом це знання, яке виявилось в її житті абсолютно непотрібним, просто витерлося, вивітрилося. Проте навіть зараз, споглядаючи цю розмазану у своїй уяві Європу, Ірина пам'ятала, що та дивна Ісландія знаходиться десь в лівому горішньому куточку.

—Далеко, — підтвердила Олена. — І холодно. Я б не хотіла, певно, жити в Ісландії. Але мені також дуже подобається ця музика. Та й ісландська музика взагалі. Особлива вона якась, знаєш... — мала невизначено поворушила пальцями у повітрі. — Вона в собі несе спокій і прохолоду. Хоча імена в музикантів, — Олена зробила смішну мармизку, — навмисне не вигадаєш. Якось не вкладається у моїй голові, щоб люди з такими іменами робили таку музику.

—Так, прохолоду, — мов загіпнотизована, повторила за Оленою бабуся.

—А взимку – навпаки. Від цієї музики стає тепло.

—Ось буде зима – перевіримо, — змовницьки підморгнула онучці стара. — Пустити мене?

—Звісно, чому ні? – спокійно відповіла Оленка. — Я завжди охоче з тобою проведу час, не обов'язково чекати зими.

—Правда?

У старої від зворушення став клубок в горлі. Вона відчула несподівану вдячність і спокій, їй зробилося легко.

—Правда-правда, — серйозно промовила онучка. — Не можу сказати, що мене якась особливо ранить те, що ти мене весь час уникаєш, але приємності в цьому також небагато, бабуся. Живемо ніби в одній квартирі, не така вже й велика площа, правда? А враження, що я тут, а ти – десь, ну не знаю...

—В Ісландії, — перебила онучку Ірина.

—Так, в Ісландії.

Оленка піднялася з крісла, поставила наступний трек і заходила кімнатою. Її голос та звуки кроків здебільшого потопали в музичних хвилях, але часом проривалися-таки на поверхню, і тоді Ірина чула і розуміла все, що казала їй онучка. Навіть заглушені цими ісландськими чаклунами речення легко відновлювалися в контексті, жодна фраза, жодне слово, жоден звук не вистрелювалися в густе липнече повітря вхолосту. Кожен постріл знаходив свою ціль, жоден Ірини не оминав.

—Бабусю, ти й справді як в Ісландії якійсь. Не знаю, як в інших минає старість, але твоя мені нагадує якийсь віддалений острів. І цей острів мало того, що далекий — він ще і дрейфує, весь час віддаляється від мене. Настане момент, я боюся, коли він стане зовсім уже недосяжним. Розумієш?

Ірина дивилася на малу великими очима. Сіла на підлогу, навалилася втомленою спиною на знайоме з дитинства крісла.

—Ти живеш десь далеко-далеко, в краях, де холодно, — не зупинялась Олена, — де ніч набагато довша за день, де дивна, старезна, законсервована, якщо хочеш, мова. А я оце часто сиджу на своєму теплому березі, на березі океану, справді безкрайнього, а не такого, як усі земні. І я плюскою ногами в прозорій воді і все чекаю, чекаю, чекаю, коли ж зі своїх виправ, зі

свого довбаного острова, до мене завітає моя бабуся. Що я знаю про тебе? Тобі сьомий десяток уже, ти спокійна і мовчазна, мов риба. У тебе нікого немає крім мене. У мене-то повно знайомих, друзів, відносно близьких людей, але це побічні ефекти мого віку, сама розумієш. Але ти, Ірино... Припливай до мене, добре?

Ірині пригадалося її життя. Не так, як кажуть, що воно в момент пролітає перед очима перед тим, як назавжди залишити тіло, ні. Пригадалося спокійно, яскраво. Як короткий, але змістовний фільм. І справді, він був про подорож – подорож із великої землі на віддалений, невідомий острів. Ірина вже бачила високі скелясті береги, вони підіймалися над видноколом і манили до себе. На березі, загрузлі у прибережнім піску, виднілися порожні рибацькі човни тих, хто досяг кінцевого пункту раніше за неї. Човни виглядали умиростворено і задоволено по їхній, як здавалося на самому початку, безкінечній подорожі. Океан хвилями наповзав на їхні дерев'яні просмолені тіла, пестячи, але не мав більше сили над ними. Жодна океанська хвиля, хоч якою би злою і сильною видалась, не змогла би повернути їх назад у море; настільки врослими у пейзаж виглядали ті човни, настільки пасували, що вся краса цього місця розвалилася би, мов картковий будиночок, якби хтось висмикнув їх звідси. Холодна вода ніжно гладила їхні підбрюшся та втомлені весла; щогли розмірено вискрипували стару рибальську пісню; вітрила, напинаючись солоним північним вітром, шепотіли Ірині чужою, чаруючою мовою. Вода наступала на берег і відхлинала знову, злизуючи людські сліди.

Стара простягнула руки вперед, намагаючись торкнутися картини, вимальованої у своїй уяві, але острів утікав від неї, віддалявся зі швидкістю, з якою рухалася вона сама. Звідкілясь з боку, ніби з-за важких полотняних театральних завіс, до Ірини долинав голос Олени, розчиняючись у шумі вітру та плюскоті океанської води.

–Тобі не погано? – раптом відчула вона, що мала несильно трусить її за плечі.

Відіння миттю зникло, розвіялося, не залишивши по собі і сліду. Ірина розплющила очі, чорт знає якого разу вириваючись зі сновидінь до все життя знайомих декорацій: розвалена канапа, крісло, вихід на балкон, книжкові полиці, дощата підлога, роздовбаний торшер у куточку, ікони на стінах. Перед нею стурбовано сиділа Олена зі склянкою води. Вдивлялася бабусі в очі, боячись там побачити щось таке, з чим вона поки що не зможе зарадити.

–Ні, Оленко, все гаразд.

–Та яке гаразд! – запротестувала онучка. — Тебе ж ковбасить як, ти диви.

Лише зараз Ірина зрозуміла, що її тілом трусить від холоду. Мала приклала свою м'яку, теплу долоню до бабусиною чола, перевіряючи, чи нема в тієї гарячки. Але ні, стара була в порядку, лише дуже змерзла.

– Мені холодно.

Олена крадькома кинула оком на термометр, прилаштований на балконі. Там було понад 30°C. Прожогом кинулася до бабусиної кімнати, де в одній зі старих шаф були складені ковдри. Вихопила одну навмання, від чого уся акуратно складена стопка смикнулася та вивалилася на підлогу. Прибігла назад, по дорозі вдарившись об куток в коридорі, але не заматюкалася, лише

заричала, мов тигр. Швидко розвернула важкий коц і хотіла було вкрити Ірину, але та тільки відпихувалася слабкими руками.

— Ні-ні, доцю, не треба. Сонечко, не треба мене вкривати, все в порядку.

— Та ти ж змерзла! — кричала Олена.

— Ні-ні, я краще мерзнутиму, ненавиджу спеку. Мені добре, правда, — уже спокійно пояснила вона онучці.

Оленка з подивом жбурнула важкою ковдрою на канапу і присіла поруч.

— Я, знаєш, таке бачила... — почала Ірина.

— Яке?

— Ну... таке...

Ірина ще пошамкала старечими вустами, добираючи слів. Слова не давалися, розліталися навсібіч і зникали. Вона щойно бачила, як минає життя і бачила, як виглядає смерть. Ірину все влаштувало. Вона раділа такому. Але зв'язати це у вервечку слів їй не вдалося.

По кількох хвилинах мовчанки Олена врешті не витримала:

— Ну, кажи ж, — підштовхнула вона стару.

На це бабуся зробила непевний жест рукою, мовляв, ну його нахрін, мала, і погладила плече онуки, вклавши в цей рух стільки ніжності, скільки уміла.

— Ай, не знаю навіть, що і сказати. Напевно, Ісландія — це прекрасно, якщо там роблять таку ось музику, як ти мені показала.

— Напевно, — розгублено підтвердила Оленка.

— Поїдь туди, коли я помру. Добре?

— Та ну, що ти верзеш, — перелякано поклати голову на плече бабусі Оленка, — ти ще довго проживеш.

— Я ж не кажу, що вже завтра помру. У всіх людей є якась там остання воля. Так ось, моя остання воля — поїдь до Ісландії, коли мене не стане. Добре?

— Добре, обіцяю, бабусю, — розчулено зазирнула їй у лице Оленка.

Не втрималася, поцілувала суху бабусину щоку.

— А що ж ти таке побачила, що тебе від холоду почало трусити? — запитала стару, вгамувавши зворушення.

— Хрін з ним, Оленко. Я вже забула. Пам'ять, розумієш, ні к чорту. Старість. Ти постав мені краще тієї музики знову. Мені від неї не так спекотно. Оті твої Сігурдос, чи як воно там називається?

— Сігур Рос, — здивовано виправила Олена.

— Во-во, отих мені постав. Я тут посиджу ще, добре?

Оленка слухняно піднялася, підійшла до комп'ютера, увімкнула потрібну папку і зробила голосніше. Музика знову залила кімнату. Онучка сіла біля бабусі, охопила коліна руками і,

розгойдуючись, дивилася, як очі старої знову набувають холодного сталевого кольору, як вкривається її шия і зап'ястя гусячою шкірою.

Ірина задоволено посміхалася, відбиваючи пальцями однієї із рук ритм по підлозі. Вона знову вийшла у відкрите море. Вона знову бачила острів, який тікає від неї, поки що не дозволяючи наблизитися.

© Олексій Чупа. Казки мого бомбосховища. — Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015.

Любов Якимчук ^{Україна} | Поезії

про таких кажуть: голі

ти зняв футболку
я стягла сукню
ти розщепив ремінь
я розстібнула станик
ти опустив штани і віджбурнув шкарпетки
я вивільнилася з білизни — чорної —
тому краще її називати чорнизою
і от ми лежимо в ліжку
двома смужками
як два білі хліби
обличчям один до одного

ти торкаєшся рукою моєї щоки
опускаєш її нижче, на шию
проводиш пальцями по ключицях:
— як гарно тут усе зроблено! — вимовляєш
аж раптом
з-за твого плеча визирає твоя мама і каже:
— Андрюша, ти помив руки?
ти обертаєшся до неї, показуєш руки
вона пропонує компот і йде на кухню
ти повертаєшся до мене
кладеш руку туди, де зупинився
з ключиці вона зісковзує на груди
ніжно, як морський пісок
і тут
я чую потилицею подих мого тата:
— мала, думай головою, —
шепоче він голосно
я відвертаюся від тебе до нього
і бачу це неголене обличчя зовсім поряд
і відказую йому
що я завжди думаю головою!
повертаюся до тебе
і вже моя рука ковзає по твоїх грудях
та рідке волосся пригинається під нею
і тут
за твоєю спиною рипнуло ліжко:

— Андрюша, випий компотику
ти відвертаєшся від мене
дзвінко її цілуєш і кажеш:
— мамо, я хочу побути сам!
а вона відповідає обурено:
— щось не схоже, що ти сам!
та знову кудись іде
і от
ти зі мною
і твоя рука вже на моєму животі
поступово пробирається нижче
що вже стає так близько і ніжно
що вже так
і тут
я чую кректання моєї бабусі
вона голосно каже мені в спину:
— я так і знала, що ти вже не цнотлива —
он як твій погляд змінився!
і я
забираю зі свого живота твою руку
в півоберти до бабусі
твоєю ж рукою
поправляю їй фіолетову хустку
і кажу голосно:
— я ще незаймана, ба
і довіку буду незаймана!
повертаюся до тебе
а тут через твоє плече
визирає бабуся в жовтій хустці
цього разу твоя:
— яке жіноче ім'я закінчується на приголосний,
ніби воно чоловіче? — питає мене
відповідь це — я, але я мовчу
та забираю твої руки з моїх стегон
сніг падає між нами
і наче два солдатики
ми лежимо так до ранку

а вранці приходять прибиральниці
відкидає кучугури між нами
і я довго-довго дивлюсь у твої зелені очі
а ти довго-довго на мої коричневі соски
а потім кажу:
— давай роздягнемось.
і я знімаю із себе по черзі:

тата
бабусю
маму
сестру
а ти знімаєш із себе по черзі:
маму
брата
бабусю
друга дитинства
тренера з пік-апу
і ми залишаємося зовсім-зовсім без нічого
про таких кажуть: голі

для Анрі Мішо

25 травня 2016, Київ

треба брати

я нічого такого не хотіла
ні на що подібне не сподівалась
але
якщо світ висить на тонкій волосинці
а ти висиш на волосинці з іншого боку світу
треба брати і різати
і я сказала перукарці:
— коротше!
а потім запостила на фейсбук свіже селфі
першими обізвалися ті
хто звик запускати пальці мені у волосся
— таке було довге! —
сказала мама
бабуся фото не бачила
мене не бачила
лиш повідомила висновок:
— як чорті шо
а мама відповіла рішуче:
— у житті все треба спробувати!
— навіть якщо захоче відрізати руку?
— навіть руку!

далі обізвалися ті, хто помітив
що ніхто за волосся мене не тримає
— ти така неймовірна, — писав один
а в мене дружина у поїхала
— ти така неймовірна, — завівся другий
він захворює, а я саме видужую
— ти така неймовірна
а в мене
— ти така неймовірна
я кращий
— ти така

усі спроби повиснути в мене на шиї
звучали однаково і мене дратували
бо ж не хочеться різати шию
щоб відрізати їх усіх
але ти написав мені
ніжно і міцно:

— а набери мене, моя любове?
тонкий рух
ух!
— а набери мене, моя любове?
стискання рук
— а набери мене, моя любове?
і я беру!
беру!

Для Ю.Б.

10 травня 2017, Горенка, 21 травня 2017, Київ

у мене до тебе криза

ти запалював сигарету
а вона не горіла
стояло літо
і дівчата спалахували від першого-ліпшого
а я від тебе вже ні

— наша любов зникла безвісти, — пояснюю другу
пропала на одній із воєн
що ми вели в себе на кухні
— заміни слово війна на криза, — каже він
адже кризи бувають у всіх

пам'ятаєш, була друга світова криза?
відповідно і перша світова
громадянська криза — у кожного своя
я забула про холодну кризу
їх наче теж було дві
а ще ж про визвольну кризу треба згадати
як добре це звучить —
визвольна криза 1648–1657
так і запишіть у підручниках
криза, яка визволяє
назавжди вивільнює

мій прадід загинув від другої світової кризи
можливо, від руки іншого мого прадіда
або від його автомату
або від його танка
от тільки неясно
як цю кризу вони вели один з одним
чи криза, як мор, їх убила сама
бо ж у кризі ніби ніхто не винен
вона невідворотна, як смерть

і коли наша з тобою хатня війна
перетворюється на кризу
чи стає легше
чи менше болить?
хіба птахи повертаються з півдня до нас
а, може, це ми їдемо їм назустріч?
і що це за мова в нас така —
бракує слів, щоб описати наші почуття
лишаються лише криза і любов
як антоніми

але якщо любов буде такою складною
із цими спалахами і згасаннями
як кров і біль
(і кров — це зовсім не місячні
а якесь нове моє почуття)
(а біль — це твоє)
якщо вона буде складеною
з двох різних почуттів
то скоро й любов почнуть називати кризою

у мене до тебе криза, люба
давай одружимося
буде легше обом

у нас криза
краще би нам розлучитися

25 лютого 2016, Київ

свої безсмертні

тепер я думаю, що можу бути смертна —
померти сподівано або несподівано

здатися перед хворобою
яку виношувала, як дитину
здатися перед дулом
яке не носила

зрештою, здатися безсилою —
теж рівнозначно смерті
адже смерть слабка
якщо міряти мовою
поки ця мова здорова

раніше не хворіла ніколи
або казала, що ніколи не хворію
і не втомлювалася від нездоров'я
а про існування іншої смерті, ніж від хвороби
взагалі нічого не знала
тобто жила, як живуть вічно

мій тато, який боровся з моїм максималізмом
та осаджував тісто
яке надто високо підійшло
про здоров'я говорив щось інше
говорив, що ми всі в родині такі —
ніколи не хворіємо
ніколи не нарікаємо

— і ніколи не помираємо, —

додавала я тихо
бо на жодному похороні я не була
і жодного мертвого родича не бачила
чи всі вони померли до мого народження?
чи всіх їх ховали без моєї присутності?
(чи без моєї любові, додає Вась
який теж ніколи не бачив мертвих родичів)

і коли в твоє безсмертя вірить твій батько
коли в нього вірить твій син
куди діватися тобі?

і от тепер усе не так
тато хворіє
а я вже смертна
але повторюю
що ми всі в родині такі —
ніколи не хворіємо
і ніколи не помираємо —
просто тобі безсмертні!
замість вічної пам'яті — вічне життя
а Вась слухає

25 листопада 2016, Київ

фальшиві друзі і кохані

навіть фальшиві друзі перекладача
колись стають просто друзями:

ти кажеш *kochana* —
і в мені вибух показує шляпку гриба
я питаю, чи ти не п'яний?
чи ти знаєш, що українською означає це слово?
адже є ще *kochanie*
що казав мені вчора
як до зовсім маленької

відповідаєш, що я тобі мила
що я лише мила, а не кохана
вимовляєш не українською, а польською
що я тобі *kochana* — тобто
як друг, а точніше — як подруга

знаєш, кажу я, у білоруській теж проблеми з любов'ю
у білоруській зовсім не те, що у нас
їхня «любоў» спокійна й смачна, мов до їжі
мов до країни, коли у ній немає війни
і як вони живуть без такої любові
яка є у нас?

ти говориш:

любов — як подув вітру
ніколи не вгадаєш, що з нею буде завтра
приміром, у французькій «baiser» —
уже не «цілувати», як нас вчили в школі
тепер воно означає «кохатися»

а якщо би ти говорив не польською, а французькою
і сказав «baiser», якому тебе неправильно навчили в школі
а я би погодилась
бо й мене неправильно навчили в школі
що би було?
адже тіло знає мову краще за розум
адже тіло не підведе

коханий!

ці стосунки такі непевні
ця вся любов від мови до мови така мінлива
сьогодні цілувати — завтра кохатися
сьогодні любити — завтра — як країну
коханий, je t'embrasse —
цілую
лише цілую
у щічку
фальшивий
коханий
перекладача
тобто
поганої перекладачки

для Андрія Хадановича та Лукаша Сатурчака
6 грудня 2015, Київ

Брови

ні-ні, не одягну чорної сукні
чорних туфель і чорної хустки
прийду до тебе в білому –
якщо доведеться прийти
і дев'ять білих спідниць
будуть на мені одна попід одною
я сяду перед дзеркалом
(воно буде завішене рядном)
чичиркну сірником
він обгорить, і я
наслиню його
і намалюю собі чорні брови
поверх моїх чорних
і буде в мене дві пари брів
мої і твої над ними
ні-ні, не одягну чорної сукні
я одягну чорні брови
твої на себе

як скласти жінку

щоб навчився
спочатку мені купили пірамідку
і я вдягав кільця на конус
червоне, жовте, зелене, червоне
потім я складав конструктор
це були будинки, машинки та один танк
далі розібрав старий радіоприймач дідуся
і склав його знову:
нічого не загубив
нічого не зламав

щоб бути впевненим, як це в просторі
обійшов усе місто пішки
після цього об'їздив його на велосипеді
на червоне, жовте, зелене, червоне

далі я вивчав анатомію:
кістки, суглоби, м'язи
внутрішні органи, судини
ограни чуттів
і орган почуттів —
собі не думайте, я про мозок

і все для того
щоб правильно
красиво і точно
лягти
на жінку
і ніколи-ніколи її не зламати

Для Ю.Б.

28 квітня 2017, Київ—Кишинь

бути хлопцем

коли ти крутишся на кухні та щось говориш
готуєш, здається, м'ясо в соусі соєвому
з помідорними скибочками та чебрецем
щось кроїш, кришиш, посипаєш борошном
і раптом міцно мене обіймеш лівою рукою
а під мою долонею — лопатка твоя кістлява
виривається, як впіймана сойка
тихцем

тоді я дивлюсь на голену твою потилицю
на шию твою довгу-довгу
на різкі ключиці
як у розп'ятого Бога
на посмішковідвідні вилиці
на струнки твої ноги
(знаю, що волохаті під джинсами)
дивлюсь, запиваю водою
та наважуюся сказати:
— якби я була хлопцем
то була б тобою

а ти дивишся на мене примружено
зіниці твої вужчають
та я стою зруйнована, як Помпея
ти ж раптом відводиш посмішку від губ
і кажеш:
— якби ти була хлопцем
я би був геєм

а я кладу тобі руку на плече, дивлюся у твої очі кілька секунд та зауважую:
— якби я була хлопцем, то і я геєм була б, любий мій

для Ю.Б.
28 квітня 2017, Кибинці

© Любов Якимчук

Вихідні дані

Видавець: Ульріх Шрайбер

Редакторка: Ельнура Дживазада

Корректорка: Дарія Пугач

© Peter-Weiss-Stiftung für Kunst und Politik e.V.

Chausseestr. 5, 10115 Berlin